

SOUDNÍ ROZHLEDY

K AKTUÁLNÍM OTÁZKÁM JUDIKATURY

Jaké jsou dopady „Lisabonského nálezu“ (nejen) pro ústavní rovinu vztahu českého a unijního práva?

Petr Bříza, Praha*

Jistě není zvykem začínat článek citací závěru jiného příspěvku. Budiž mi to však pro tentokrát odpuštěno, neboť existují dobré důvody uvést toto pojednání tím, čím Jan Komárek na stránkách tohoto časopisu před zhruba půl rokem zakončil svůj článek o judikatuře Ústavního soudu týkající se vztahu práva ČR k právu EU:

Z [...] rozebranych nálezů Ústavního soudu lze učinit jeden společný závěr: judikatura Ústavního soudu ve vztahu k právu EU je stále ještě značně neustálená a v jednotlivých rozhodnutích lze pozorovat odchytky od řešení, přijatých v těch minulých. V tomto směru trpí podle našeho názoru rozhodování Ústavního soudu nejvíce. S každým novým problémem je totiž možné, že Ústavní soud přehodnotí svůj předchozí závěr. Navíc tak činí spíše netransparentním způsobem, kdy svoji předchozí judikaturu vykládá dosti volně. Ta potom nemůže plnit ani omezující funkci (limitující volné uvážení soudu), ani funkci normativně-řídicí. Jejím adresátům totiž neposkytuje dostatečně stabilní a zároveň určitá vodítka. V tomto směru bude zajímavé posoudit, do jaké míry se o svoji judikaturu Ústavní soud opře v právě probíhajícím řízení o přezkumu Lisabonské smlouvy.¹

Tento příspěvek naváže tam, kde J. Komárek skončil, tedy řízením o Lisabonské smlouvě.² Budeme se zabývat otázkou, co nového do českého ústavního práva přinesl právě náleze Ústavního soudu ve věci Lisabonské smlouvy³ („Lisabonský náleze“) a jaké dopady to do budoucna může pro vztah českého a unijního⁴ práva mít. V tomto kontextu se samozřejmě pokusím posoudit, do jaké míry se Ústavní soud opřel v Lisabonském nálezu o svou předešlou judikaturu a zda výše uvedené Komárkovy kritické hodnocení na téma své „unijní“ judikatury tímto nálezem vyvrátil nebo naopak spíše potvrdil. Článek se nicméně zaměřuje pouze na vybrané okruhy otázek, není komentářem Lisabonského nálezu.⁵

I. Co znamená pojem (přenosu) pravomoci(i) ve smyslu čl. 10a Ústavy?

Hned zkraje se podíváme na poměrně zásadní otázku, již se Ústavní soud v Lisabonském nálezu dotkl dosti vý-

znamně, jakkoliv možná ne zcela vědomě a úmyslně. Jedná se o význam pojmu „pravomoci“ použitého v čl. 10a odst. 1, klíčovém ustanovení Ústavy ve vztahu k právu EU.⁶ Jak známo, uvedené ustanovení zavádí zvláštní kategorii mezinárodních smluv, kterými je možno přenášet na mezinárodní organizace či instituce „některé pravomoci orgánů České republiky.“⁷ Přenos pravomoci je tedy definičním znakem smluv, které pro svůj mimořádný význam vyžadují ústavní většinu Parlamentu k udělení souhlasu s jejich ratifikací.⁸ Vymezení pojmu „pravomoci“ má tak v zásadě rozhodující význam pro určení, zda se jedná o smlouvu podle čl. 10a či nikoliv.

Než se podíváme na to, jak se k této otázce dostal ÚS v Lisabonském nálezu, je třeba předeslat, že již od přijetí tzv. „euronovely“ Ústavy⁹ se o obsah uvedeného pojmu vedly spory. Ostatně byla to již sama důvodová zpráva k euronovele, která upozornila na otázku korektnosti používání pojmu „pravomoc“, neboť variantní návrh posuzovaný smíšenou pracovní komisí mluvil o „přenesení některých působností ústavních orgánů.“¹⁰ Záhy poté, kdy byla nakonec euronovela schválena s termínem „pravomoci“, se daným problémem zabýval na stránkách

* Autor působí jako poradce pro evropské a mezinárodní záležitosti na ministerstvu spravedlnosti, zároveň je externím doktorandem PF UK. Článek vyjadřuje osobní názor autora. Za cenné připomínky patří díky Janu Komárkovi. Komentáře jsou vítány na pb.home@email.cz.

¹ Komárek, J. Vztah práva Evropské unie a právního řádu ČR očima tří rozhodnutí Ústavního soudu. Soudní rozhledy, 2008, č. 10, s. 366 (pozn. pod čarou byla z citace vypuštěna).

² Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. 12. 2007, Úř. věst. C 306 ze dne 17. 12. 2007.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08 (vyhlášeno pod č. 446/2008 Sb.) („Lisabonský náleze“).

⁴ Slovem unijním zde souhrnně označuji veškeré právo EU, tedy jak „pravopířivové“ právo komunitární spadající pod Smlouvu o založení ES („SES“), tak právo druhého a třetího pilíře upravené Smlouvou o EU („SEU“), tedy unijní právo v užším slova smyslu. Všude tam, kde to bude relevantní, budou v textu náležitě terminologicky odlišeny.

⁵ Tento článek nicméně částečně vychází z postřehů a závěrů, které jsem učinil v komentářích k Lisabonskému nálezu, ať již v (2009) *European Constitutional Law Review*, s. 143–164, tak na blogu Jiné právo (srov. čtyřdílný seriál „Nález Ústavního soudu k Lisabonské smlouvě – (opožděně) poznámky kritického čtenáře HV“).

⁶ Nikoliv překvapivě hraje výklad tohoto článku hlavní roli i u dalších otázek v tomto příspěvku rozebíraných.

⁷ „Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci.“ V dalším textu tyto smlouvy někdy označuji jako „integrační“ smlouvy.

⁸ Srov. čl. 39 odst. 4 Úst.

⁹ Ústavní zákon č. 395/2001 Sb.

¹⁰ Srov. sněmovní tisk 884/0, III. volební období (2000), dostupný na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=884&CT1=0>.

Právních rozhledů Jan Kysela.¹¹ Ten s odkazem na odbornou literaturu připomínal, že „pravomoc“ je způsobnost orgánu veřejné moci tuto moc vykonávat, je to tedy souhrn prostředků výkonu moci zákonodárné, výkonné a soudní. Působnost je pak okruh vztahů, na které lze pravomoc uplatnit.¹² Kysela dále dovozuje, že přistoupením k EU se spíše mění působnost než pravomoc státních orgánů.¹³ V posledně uvedeném bodě je dle našeho názoru vhodné vyjádření J. Kysely korigovat či doplnit v tom smyslu, že je možno hovořit i o změně prostředků, kterými je moc vykonávána (a tedy o změně „pravomoci“), protože např. vláda se bude moci i nadále k nějaké oblasti vztahů účinně vyjadřovat, ale její nástroje budou omezené/jiné, a to např. skrze právo veta v orgánech EU (lze sice akceptovat námitku, že se pak jedná o výkon pravomoci v oblasti již přenesené působnosti, ale mění to něco na tom, že samo hlasovací právo je prostředek, který opravňuje státní orgán ovlivňovat určitou oblast vztahů?). Každopádně s Kyselovým vymezením pojmů pravomoc a působnost lze souhlasit. V této souvislosti se nabízí i otázka, zda by slovo „competence“ používané v Lisabonské smlouvě a primárním právu obecně nemělo být v některých souvislostech překládáno jako „působnost“ místo „pravomoc.“ Možná by takováto překladatelská nuance zabránila či alespoň ztížila Ústavnímu soudu manévr, na který se nyní podíváme a který dokazuje, že se J. Kysela zřejmě bohužel mýlil ve svém odhadu, že použití pojmu pravomoci „jistě [...] nevyvolá praktické problémy.“¹⁴

Jak jsem již naznačil výše, Ústavní soud se k obsahu pojmu pravomoci dostal nepřímo, a to v souvislosti s pochybnostmi Senátu ohledně ústavnosti čl. 48 odst. 6 a 7 SEU ve znění Lisabonské smlouvy, které umožňují změnit některá ustanovení Smluv či přejít z jednomyslného hlasování na kvalifikovanou většinu bez toho, že by se vyžadovala klasická mezinárodněprávní procedura pro změnu primárního práva (tj. prostřednictvím mezinárodní smlouvy). Senát namítal, že to znamená obcházení čl. 10a, který umožňuje přenos kompetencí pouze prostřednictvím mezinárodní smlouvy schválené ústavní většinou. Soud na tuto námitku odpověděl těmito dvěma odstavci:

„160. Čl. 48 odst. 6 Smlouvy o EU umožňuje zjednodušený postup přijímání změn třetí části Smlouvy o fungování Evropské unie, zahrnující mj. vnitřní trh, volný pohyb osob a služeb, volný pohyb zboží, kapitálu a plateb, pravidla hospodářské soutěže, hospodářskou a měnovou politiku apod., který ovšem podléhá schválení členskými státy v souladu s jejich ústavami a nemůže se dotýkat přenosu nových pravomocí na Unii. Odstavec šestý třetí pododstavec napadeného článku vylučuje změny v rámci tohoto režimu, které by se dotýkaly pravomocí Unie; tím je výslovně eliminována jakákoliv pochybnost ve vztahu k čl. 10a Ústavy České republiky. Změna podle čl. 48 odst. 6 uskutečněná jednohlasným rozhodnutím Evropské rady musí být schválena členskými státy v souladu s jejich ústavními předpisy. Klíčové z ústavněprávního hlediska - jak je zmíněno - však je, že podle doslovného znění zkoumaného článku nelze na Unii žádná další pravomoci přenášet.“

161. Čl. 48 odst. 7 upravuje zjednodušený postup přijímání změn v hlasování Rady podle Smlouvy o fun-

gování EU nebo podle hlavy páté Smlouvy o EU, a to z jednomyslného hlasování na hlasování kvalifikovanou většinou, vyjma vojenství a obrany. **Pokud jde o tento odstavec, o změnách rozšiřujících unijní pravomoci nelze pojmově ani uvažovat, neboť ten se týká - jak je zjevné - jen hlasování.** [...]“¹⁵ [zvýraznění přidáno]

Jinými slovy, Soud řekl, že když Lisabonská smlouva tvrdí, že danou změnou Smlouvy nelze přenést pravomoci, pak taková změna nemůže být přenesením pravomocí ani ve smyslu čl. 10a české Ústavy. Ve stejném duchu, pokud Lisabonská smlouva mluví o tom, že změna se týká „jen hlasování,“ pak taková změna není přenesením pravomoci podle čl. 10a. Co nám z toho plyne pro obsah pojmu pravomoci podle čl. 10a? V zásadě se nabízí dva možné výklady. Buď tím Ústavní soud chtěl říci, že obsah toho, co je pravomoc, si vždy určuje sama mezinárodní smlouva, kterou jsou pravomoci přenášeny, nebo došel k závěru, že pojem pravomoci podle čl. 10a se (shodou okolností) překrývá (či je dokonce zcela totožný) s pojmem pravomoci, jak jej, přinejmenším pro účely daného ustanovení, chápe Lisabonská smlouva.

Je třeba zdůraznit, že první varianta je nanejvýš nepravděpodobná, neboť by to znamenalo, že mezinárodní smlouva by si sama určovala svůj charakter a význam pojmu pravomoci dle čl. 10a Úst. by tak byl primárně odvislý od textu smlouvy a nikoliv Ústavy, což je samozřejmě absurdní závěr, který Ústavní soud nemohl mít dost dobře na mysli. Bohužel však ani druhý výklad není zcela bezproblémový a přitom je jediný možný, vyloučíme-li možnost, že ÚS prostě nepřemýšlel o logice a následcích svého počínání. Pokud tedy tento druhý výklad je správný a Soud opravdu vyšel z úvahy, že obsah pojmu pravomoci podle Lisabonské smlouvy je totožný s obsahem tohoto pojmu podle české Ústavy, pak je nutné se ptát, co ho k tomu vedlo. Nikde v nálezu se to nedozvíme. Přitom to jistě není něco, co by se rozumělo samo sebou.

Důvodová zpráva k euronovele mluvila o „svrchovaných pravomocích.“ A byť byl čl. 10a přijímán primárně za účelem přistoupení do EU, měl by se použít i na přenosy pravomocí na jiné mezinárodní organizace/instituce než pouze na ES/EU. Je tedy otázkou, zda obsah tohoto pojmu chtěl ústavodárce vázat přísně na smysl, který mu dává primární právo ES/EU. Navíc v roce 2001 (době přijetí euronovely) nepracovaly základní Smlouvy s pojmem „competence“ tak strukturovaně a v tolika variantách jako později Euroústava a nyní její lisabonský klon. Mohl mít v roce 2001 opravdu ústavodárce na mysli, že „pravomoc“ bude odpovídat jejímu obsahu v Euroústavě/Lisabonské smlouvě, případně jakékoliv jiné smlouvě novelizující v tu dobu existující primární právo? Jestliže jsme výše odmítli kruhovou „první variantu“ a vycházíme z toho, že ústavodárce nechtěl vázat obsah ústavního pojmu na to, jak jej definuje externí zdroj, tedy mezinárodní smlouva, není možno připustit, že obsah pojmu pravomoc použitý v kterékoliv (i budoucí) smlouvě tvo-

¹¹ Kysela, J. K dalším důsledkům přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR. Právní rozhledy, 2002, č. 11, s. 529-530.

¹² Srov. tamtéž, s. 529 a pozn. pod čarou č. 36.

¹³ Tamtéž, s. 530.

¹⁴ Tamtéž, s. 530.

¹⁵ Odst. 160-161 Lisabonského nálezu.

řící primární právo ES/EU je automaticky totožný s pojmem pravomoc, tak jak jej chápe čl. 10a Úst.

Z toho plyne, že pravomoc ve smyslu čl. 10a Úst by měla mít svůj pevně definovaný obsah, autonomně odvozený z významu a smyslu textu Ústavy. V této logice pak Ústavní soud musel nutně dojít k závěru, aniž by onen obsah blíže definoval, že tento se natolik překrývá s obsahem pojmu pravomoc v Lisabonské smlouvě, že mu to umožňuje interpretovat novelizovaný text čl. 48 odst. 6 a 7 SEU způsobem popsaným výše. Bohužel, právě skutečnost, že Ústavní soud se o žádnou definici pojmu pravomoci vůbec nepokoušel a kompatibilitu obou pojmů nezduvodnil, naznačuje, že důvodem onoho „manévrů“ mohla být jednoduše snaha ušetřit si práci, jakoliv skeptický takový závěr je.

Proto nemůžeme v textu nálezu hledat pozitivní definici pojmu přenosu pravomoci, nicméně dozvídáme se alespoň, co přenosem pravomoci není. Nejsou jím ty změny Lisabonské smlouvy spadající do režimu čl. 48 odst. 6 SEU a není jím ani ztráta práva veta, tedy přechod z kvalifikované většiny na jednomyslné rozhodování v orgánech Rady (dle logiky výroku Soudu ohledně čl. 48 odst. 7 SEU).

Zvláště posledně uvedený závěr je však jen obtížně akceptovatelný. Podle mého názoru se zdá nepochybné,¹⁶ že čl. 10a byl koncipován tak, aby zaručil, že k jakémukoliv omezení výkonu svrchované moci bude třeba ústavní většiny. Ustanovení odráží situaci, kdy dochází k přenesení části suverenity, části státní/veřejné moci na jiný subjekt. Přenášeny jsou jak oblasti vztahů, kde se dosud státní moc uplatňovala, tak prostředky, kterými tak činila, či jsou tyto oblasti nebo dané prostředky nějak modifikovány, takže se v důsledku toho způsobu a oblasti výkonu svrchované státní moci mění. Z tohoto pohledu se ztráta práva veta, tj. práva posledního slova v dané věci, zdá být typickou ztrátou svrchované pravomoci, která by měla být přenesením pravomoci ve smyslu čl. 10a Ústavy. Ostatně i vláda, pledující u ÚS ve prospěch Lisabonské smlouvy, ve svém vyjádření zjevně nepochybovala, že změna hlasování z jednomyslnosti na kvalifikovanou většinu představuje přenos pravomoci ve smyslu čl. 10a.¹⁷

Shrneme-li to, Ústavní soud v *Lisabonském nálezu* ne-definoval, co přesně se rozumí pojmem pravomoci, potažmo jejím přenosem, nicméně došel nepřímo k závěru, že se jedná o pojem natolik totožný s terminologií použitou v Lisabonské smlouvě (či alespoň na některých jejích místech), že tam, kde Lisabonská smlouva přenos pravomoci vylučuje, nemůže tento nastat ani ve smyslu čl. 10a Ústavy. V podobném duchu, pokud Lisabonská smlouva hovoří *pouze* o změně hlasování, nelze mluvit o přenosu pravomoci dle čl. 10a Úst. Soud nicméně pro tento přístup nepředložil jediný argument, jako kdyby takový závěr byl sám o sobě samozřejmý. V praxi to povede k tomu, že veškeré změny primárního práva, které se budou týkat pouze hlasovacích procedur, budou mít nadále režim pouze čl. 10 Úst a ke ztrátě práva veta (a stejnou logikou nutně i k jakémukoliv snížení váhy hlasu ČR v Radě) v EU bude po *Lisabonském nálezu* stačit prostá, nikoliv tedy už kvalifikovaná, většina zákonodárního sboru. Tam, kde se bude jednat o jiné záležitosti než hlasování, nemáme mnoho pozitivních vodítek pro náležitě posouzení, ale v případě, že smlouva sama prohlásí, že o přenos pravomoci nejde, nelze vyloučit, že Ústavní soud může mít tendenci automaticky dojít ke stejnému závěru.

II. Kritéria a meze ústavně souladného přenosu pravomoci podle čl. 10a Úst

I když, jak bylo demonstrováno výše, lze odpověď *Lisabonského nálezu* na otázku, co je přenosem pravomoci(i) ve smyslu čl. 10a Ústavy, označit přinejlepším za rozpačitou, dozvídáme se poměrně jasně, jaká jsou kritéria a meze takového přenosu, má-li být konformní s Ústavou. Problémy však nastávají ve chvíli, kdy Ústavní soud tato abstraktní kritéria aplikuje na konkrétní skutečnosti.

Ústavní soud se k mezím a náležitostem ústavně konformního přenosu pravomoci vyjádřil přímo či nepřímo na několika místech nálezu, zejména pak v částech XI. a XIII. Za zásadní je třeba označit zejména odst. 109, kde se Soud vyjádřil k ústavním mezím transferu kompetencí:

„[C]o se týče české Ústavy - lze volit jednoduchý jazykový výklad čl. 10a odst. 1 Ústavy, který umožňuje delegovat jen „některé pravomoci orgánů České republiky“. Z toho plyne, že Ústava interpretovaná jako celek je konzistentní, pokud jde o vztah článku 10a a čl. 1 odst. 1: čl. 10a nemůže být zjevně použit k neomezenému přenosu svrchovanosti; jinými slovy, na základě článku 10a nelze přenést - jak již bylo uvedeno - takové pravomoci, jejichž přenesením by byl dotčen čl. 1 odst. 1 Ústavy v tom smyslu, že by již nebylo možno hovořit o České republice jako o svrchovaném státu. Pojem svrchovanosti interpretovaný ve vzájemné souvislosti čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 10a Ústavy tedy jasně ukazuje, že existují také určité limity přenosu svrchovanosti, jejichž nedodržením by byl již dotčen jak čl. 1 odst. 1, tak čl. 10a Ústavy. Tyto limity by měly být ponechány primárně na specifikaci zákonodárci, protože jde a priori o otázku politickou, která poskytuje zákonodárci velké pole uvážení; zásah Ústavního soudu by tu měl připadat v úvahu jako ultima ratio, tedy v situaci, kdy byla míra uvážení jednoznačně překročena a byl dotčen čl. 1 odst. 1 Ústavy, neboť došlo k přenosu pravomoci nad rámec čl. 10a Ústavy.“

Přenos svrchovaných pravomoci tedy nemůže být neomezený, ČR nesmí přestat být svrchovaným státem. Ústavní soud nicméně v tomto směru nechává veliké pole uvážení zákonodárci, což lze hodnotit kladně, protože suverenity a její chápání je do značné míry otázkou politickou. Každopádně zákonodárci nesmí přenosem pravomoci ohrozit materiální jádro Ústavy, ve smyslu čl. 9 odst. 2 Úst, protože toto samozřejmě zůstává mimo jeho dispozici.¹⁸ Dá se tedy říci, že zásadní meze přenosu pravomoci představuje čl. 1 odst. 1 Úst chránící svrchovanost ČR, jenž nemůže být vyprázdněn, a podstatné náležitosti demokratického právního státu ve smyslu čl. 9 odst. 2 Úst, které nemohou být dotčeny.¹⁹ Ústavní soud zde navázal na svůj náleze ve věci *Cukerných kvót*,²⁰ kde

¹⁶ Srov. v tomto směru text důvodové zprávy, op. cit. sub .

¹⁷ Srov. odst. 41–43 Lisabonského nálezu.

¹⁸ Srov. odst. 110 Lisabonského nálezu.

¹⁹ Srov. odst. 97 Lisabonského nálezu.

²⁰ Náleze Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 50/04 (vyhlášeno pod č. 154/2006 Sb.). *Komárek*, op. cit. sub ., pozn. pod čarou jej označuje jako Cukerné kvóty III, neboť se jednalo o třetí případ, kde se Ústavní soud cukernými kvótami meritorně zabýval, zatímco NSS jej označuje, zřejmě z tohoto pohledu mylně, jak *Komárek* upozorňuje, jako Cukerné kvóty II. Abych předešel zmatení čísel, budu jej označovat bez jakékoli pořadové číslovky jako „Cukerné kvóty.“

podmínil přenos pravomocí ve formální rovině (uchování základů státní suverenity, tj. čl. 1 odst. 1 Úst) a rovině materiální, kdy výkon přenesených kompetencí nesmí ohrožovat samotnou podstatu materiálního právního státu.²¹

Požadavek, aby přenos nebyl neomezený, je však dále specifikován dalšími kritérii, které musí transfer pravomocí splňovat. Soud je vypočetl v odst. 135:

„Z ústavněprávních mezí přenosu pravomocí obsažených v článku 10a Ústavy však dále vyplývá potřeba zřetelnější ohraničenosti (a tedy i určitosti a rozpoznatelnosti) přenesených pravomocí, spolu s dostatečnou kontrolou, kterou nad přenášením pravomocí může Česká republika jako surchovaný stát vykonávat.“

Ohraničenost nelze zaměňovat s výše uvedeným kritériem (ne)omezenosti. Omezenost přenosu znamená, že nelze přenést všechny pravomoci, zatímco ohraničenost požaduje, aby přenášené pravomoci byly v okamžiku transferu konkrétně identifikovatelné, tedy dostatečně určité a rozpoznatelné. Jestliže by např. mezinárodní smlouva obecně stanovila, že se na mezinárodní organizaci přenáší „některé pravomoci české vlády“ jednalo by se zcela jistě o přenos omezený, ale těžko o přenos dostatečně ohraničený, tedy s pravomocemi dostatečně určitými a rozpoznatelnými. Jak je zřejmé ze způsobu, kterým ÚS kritérium ohraničenosti aplikoval v *Lisabonském nálezu*, není třeba, aby smlouva taxativním výčtem zakotvovala jednotlivé pravomoci tak detailním způsobem, aby vždy přesně odpovídaly konkrétnímu právnímu aktu, jímž jsou realizovány. Stačí stanovit přesně vymezené oblasti, v nichž může delegovaná normotvorba probíhat.²² Soud však na přesnost vymezení těchto oblastí neklade obzvláštní nároky, neboť při posuzování ústavnosti tzv. doložky flexibility podle čl. 352 odst. 1 SFEU²³ se spokojil s tím, že přijetí aktu musí být v rámci politik vymezených primárním právem a nezbytné k dosažení některého z cílů EU.²⁴ I kdyby v souladu s Prohlášením č. 41 byly opravdu myšleny pouze cíle uvedené v čl. 3 odst. 2, 3 a 5 SEU, je zřejmé, že tyto cíle pokrývají téměř vše, k čemu může stát legitimně směřovat²⁵ a politiky vymezené primárním právem zahrnují prakticky veškeré myslitelné oblasti lidského konání.²⁶ Otázkou je, zda takovýto, eufemisticky řečeno, „shovívavý“ přístup nezabavuje jinak jistě legitimní kritérium ohraničenosti téměř veškerého smyslu.

Pokud jde o požadavek dostatečné kontroly, kterou nad přenášením pravomocí může Česká republika jako surchovaný stát vykonávat, ani zde nemá Ústavní soud přehnané nároky. V *Lisabonském nálezu* obecně uznal fungování unijního institucionálního rámce pro zajištění kontroly rozsahu výkonu přenesených pravomocí, a to zejména ze strany Evropského soudního dvora („ESD“).²⁷ Ocenil také zapojení národních parlamentů do kontroly dodržování zásady subsidiarity, které Lisabonská smlouva přináší.²⁸ Pouze pokud by se snad ukázalo, že je tento rámec prokazatelně nefunkční, mohl by Ústavní soud ve výjimečných případech působit jako *ultima ratio* a „zkoumat, zda některý akt Unie nevybočil z mezí, jež Česká republika na EU podle čl. 10a Ústavy přenesla.“²⁹ Je však obecně známo, že ESD jako v zásadě každý federální soud má tendenci posilovat své pravomoci a kompetenční spory tak zcela pravidelně rozhoduje ve prospěch EU, tedy na úkor členských států.³⁰ Jakožto unijní orgán nemůže být z povahy věci neutrálním

arbitrem hranic kompetencí mezi EU a členskými státy.³¹ Ústavní soud se zde nicméně zřejmě v zásadě spokojuje s tím, že Česká republika kontrolu vykonává nepřímo svou účastí v unijních orgánech³² a právo přímé kontroly si Soud vymíní jen pro případ excesivního selhání unijního systému. I když sice přímá kompetenční kontrola ze strany Ústavního soudu může být s obligatorní jurisdikcí ESD stanovenou Smlouvou o ES skutečně neslučitelná,³³ nahlížíme-li to z perspektivy unijního práva, pohled práva ústavního, kde nejvyšším arbitrem ústavnosti je Ústavní soud, může být přesně opačný.³⁴ Ústavní soud se nicméně rozhodl nebyť otevřeně konfrontační a zásadně uznat schopnost ESD řešit kompetenční spory. K aplikaci kritéria dostatečné kontroly lze tedy shrnout, že tato může být svěřena i přímo mezinárodní organizaci, na niž jsou kompetence přeneseny, s tím, že Ústavní soud zůstává jako *ultima ratio* v případě flagrantly selhání takové kontroly.

Ústavní soud v *Lisabonském nálezu* stanovil poměrně jasná kritéria pro ústavně souladný přenos pravomocí. Ten musí být omezený (respektovat formální a materiální podstatu Ústavy), dostatečně ohraničený, tedy určitý a rozpoznatelný, a musí existovat dostatečná kontrola nad takovým přenosem a jeho mezemi ze strany ČR. Kon-

²¹ Srov. odst. 130 Lisabonského nálezu.

²² Srov. odst. 136 Lisabonského nálezu.

²³ Smlouva o fungování Evropské unie, na kterou bude Lisabonskou smlouvou přejmenována původní Smlouva o Evropském společenství. Odkazované ustanovení zní: „Ukáže-li se, že k dosažení některého z cílů stanovených Smlouvami je nezbytná určitá činnost Unie v rámci politik vymezených Smlouvami, které však k této činnosti neposkytují nezbytné pravomoci, přijme Rada na návrh Komise jednomyslně po obdržení souhlasu Evropského parlamentu vhodná ustanovení. Pokud jsou dotyčná ustanovení přijímána Radou zvláštním legislativním postupem, rozhoduje rovněž jednomyslně, na návrh Komise a po obdržení souhlasu Evropského parlamentu.“

²⁴ Srov. zejména odst. 150 Lisabonského nálezu. Blíže srov. *Bříza, P.* The Constitutional Court on the Lisbon Treaty, (2009) *European Constitutional Law Review* 143, s. 155–156.

²⁵ Srov. čl. 3 odst. 2, 3 a 5 SEU ve znění Lisabonské smlouvy. Nalezneme zde aspirace ekonomické (vnitřní trh, cenová stabilita, ekonomický růst), sociální (solidarita, zaměstnanost, rovnost), environmentální (udržitelný rozvoj, vysoký stupeň ochrany a zlepšení kvality životního prostředí) i kulturní (ochrana evropského kulturního dědictví, respekt ke kulturní a jazykové diverzitě) a zahraničně-politické.

²⁶ Srov. část III SFEU. Nejsou zde jen všemožné politiky ekonomické, sociální, ochrany životního prostředí, justice, vnitro, ale např. i vzdělávání, ochrana zdraví, mládež, sport či vesmír.

²⁷ Srov. odst. 138–139 Lisabonského nálezu.

²⁸ Srov. tamtéž, odst. 140.

²⁹ Odst. 139 Lisabonského nálezu.

³⁰ Srov. např. rozsudek ze dne 12. 12. 2006, *Německo v. Rada a Evropský parlament (Tabáková reklama I)*, C-380/03, Sb. rozh. 2006 s. I-11573 nebo rozsudek ze dne 10. 2. 2009, *Irsko v. Rada a Evropský parlament (Učbovávání údajů z elektronických komunikací)*, dosud nepublikováno. Za zvláště výmluvný příklad považují posudek 1/03 ze dne 7. 2. 2006, *Luganská úmluva*, Sb. rozh. s. I-1145. Blíže srov. *Bříza, P.*, op. cit. sub. , s. 154.

³¹ Srov. *Halberstam, D.* Comparative Federalism and the Role of the Judiciary, in: *The Oxford Handbook of Law and Politics* 142, 142 (*Keith E. Whittington, R. Daniel Kelemen, and Gregory A. Caldeira eds.* Oxford : Oxford University Press 2008), diskutující otázku, zda je federální soud vždy zaujatý ve prospěch federace.

³² Aspekt účinné ochrany jednotlivce a demokratické právní státnosti poskytované přímo unijními mechanismy zdůrazňuje J. Zemánek ve svém komentáři Lisabonského nálezu – srov. Přehled Ústavnosti Lisabonské smlouvy: obsahové otázky. *Jurisprudence*, 2009, č. 1, s. 41.

³³ Jak tvrdí J. Zemánek, op. cit. sub. , s. 37.

³⁴ Nejblíže realitě je tedy podle mého dooktraína tzv. „ústavního pluralismu“, která nehledá mezi ESD a ústavními soudy hierarchický vztah, ale ústavní realitu EU nahlíží očima jejich vzájemné interakce. Srov. k tomu např. *Avbelj, M., Komárek, J. (eds.)* Four Visions of Constitutional Pluralism – Symposium Transcript. 2 Eur. J. Leg. Stud. 325 (2008), dostupné na <http://www.ejls.eu/> (s příspěvky těchto autorů: Julio Baquero Cruz, Matthias Kumm, Miguel Poiares Maduro a Neil Walker).

krétní aplikace těchto kritérií Ústavním soudem však ukazuje, že jsou posuzována velice volně, se značnou dávkou benevolence, ať již jde o specifikaci přenášených pravomocí, která může být dosti vágní či samotnou kontrolu, kterou může zajišťovat přímo organizace, na kterou jsou kompetence přeneseny. Až budoucnost ukáže, zda taková míra shovívavosti je specifická pouze pro unijní integrační smlouvy³⁵ nebo se uplatní i na jiné mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Úst.

III. Referenční rámec přezkumu unijního práva

Již před *Lisabonským nálezem* se Ústavní soud ve své judikatuře vyjádřil k tomu, co je referenčním rámcem pro přezkum ústavnosti komunitárního/unijního práva, a to v *Cukerných kvótách a Eurozatykači*.³⁶ Ústavní soud v těchto nálezech prohlásil, že, s ohledem na doktrínu přednosti komunitárního práva, nebude přezkoumávat individuální normy tohoto práva z hlediska jejich souladu s českým ústavním pořádkem a bude respektovat delegaci pravomocí vnitrostátních orgánů na orgány EU, ke které došlo Přístupovou smlouvou.³⁷ Nicméně, jak bylo již připomenuto výše, Ústavní soud podmínil tuto delegaci tím, že přenesené pravomoci jsou vykonávány orgány EU způsobem slučitelným se zachováním základů státní suverenity ČR (tj. formální rovina) a způsobem, jenž neohrožuje samotnou podstatu materiálního právního státu (tj. čl. 9 odst. 2 Úst, materiální rovina).³⁸ Ústavní soud uvedl, že

„[p]okud by jedna z těchto podmínek realizace přenosu pravomocí nebyla naplněna, tj. pokud by vývoj v ES, resp. EU, ohrožoval samotnou podstatu státní svrchovanosti ČR nebo podstatné náležitosti demokratického právního státu, bylo by třeba trvat na tom, aby se těchto pravomocí opětovně ujaly vnitrostátní orgány ČR [...]“³⁹

Z uvedeného by se zdálo, že Ústavní soud nebude vůbec přezkoumávat ústavnost individuálních norem komunitárního práva a pouze v případě systémového selhání, kdy by „vývoj“ v EU ohrožoval formální a materiální podstatu ČR jako demokratického právního státu by ÚS zasáhl v tom smyslu, že by povolil (přikázal?) zpětvzetí přenesených pravomocí českými orgány, tedy by neutralizoval transfer kompetencí. Nicméně, jak upozornil J. Malenovský, ÚS i v samotných *Cukerných kvótách* provedl konkrétní kontrolu výkonu pravomocí, když uvedl, že výkon delegovaných pravomocí orgány ES nebyl v rozporu s čl. 9 odst. 2 a 3 Úst, a to „obecně ani v projednávaném konkrétním případě.“⁴⁰ A i když *Eurozatykač* posiluje obecnou dikci *Cukerných kvót*, když mluví o vyloučení kontroly individuálních norem komunitárního práva, pokud vývoj v EU nebude ohrožovat materiální jádro Ústavy (příčemž navíc zdůrazňuje, že by šlo o výjimečnou a vysoce nepravděpodobnou situaci), vzápětí také individuální posouzení fakticky připouští.⁴¹ ÚS je tedy, navzdory opačné rétorice, evidentně ochoten posuzovat ústavnost konkrétního komunitárního aktu v případě, kdy by byl napadán pro rozpor s podstatnými náležitostmi demokratického právního státu, tj. není třeba, aby vývoj v EU ohrožoval tyto podstatné náležitosti, stačí, aby je porušila jedna konkrétní komunitární norma.⁴² *Eurozatykač* také reflektoval rozdíl mezi komunitárním právem a právem druhého a třetího pilíře, tedy unijním právem v užším slova smyslu, neboť v daném případě ÚS posuzoval ústavnost zákona implemen-

tujícího Rámcové rozhodnutí o tzv. „eurozatykači.“⁴³ ÚS připomněl, že rámcové rozhodnutí, legislativní akt pilíře třetího, nemá přímý účinek.⁴⁴ A i když ESD dovodil povinnost eurokonformního výkladu vnitrostátního práva i ve vztahu ke třetímu pilíři,⁴⁵ nebylo jím dosud vyjasněno, zda další charakteristiky práva komunitárního, zejména pak princip přednosti, jsou aplikovány i na tento pilíř a zda celkově je jeho charakter spíše mezivládní nebo nadnárodní, tedy obdobný pilíři komunitárnímu.⁴⁶ Ústavní soud však nepředložil ESD předběžnou otázku, neboť eurokonformní výklad ústavního pořádku mu umožnil dojít k závěru, že daný implementační akt (a tedy i rámcové rozhodnutí, které daný zákon prováděl) je ústavně konformní. Ústavní soud tedy použil jako referenční kritérium přezkumu celý ústavní pořádek, aby se tak vyhnul řešení dilematu, zda má pro unijní právo v užším slova smyslu použít podobný přístup jako pro komunitární právo. Pouze kdyby daný zákon nebyl v souladu s celým ústavním pořádkem, musel by ÚS chtít nechtě rozseknout (třeba i za pomoci předběžné otázky k ESD) palčivou otázku referenčního kritéria pro právo třetího pilíře. Z toho každopádně plyne, že by byl mylný závěr, že *Eurozatykač* stanovil celý ústavní pořádek jako referenční rámec pro třetí pilíř. Jak uvedeno, ve skutečnosti nebyla tato otázka (vy)řešena.

V *Lisabonském nálezem* si ÚS uvědomil, že není ve stejné situaci, jako byl v *Cukerných kvótách* či *Eurozatykači*. Jak správně uvedl, „[p]rávo Evropské unie, které se od [doby přistoupení ČR k EU] jako autonomní právní řád uplatňuje vedle právního řádu České republiky na základě článku 10a Ústavy, [...] zakládá (svoji) přednostní aplikaci pouze na existenci platných a účinných norem, a těmi ustanovení Lisabonské smlouvy dosud nejsou.“⁴⁷

Tuto zásadní skutečnost je zde třeba podtrhnout. Zcela očividně je totiž rozdíl mezi přezkumem účinného mezinárodněprávního závazku, na jehož základě již došlo k přenosu kompetencí podle čl. 10a Ústavy a jehož ustanovení jsou nadána předností a přímým účinkem (jak ÚS uznal v *Cukerných kvótách*)⁴⁸ a neratifikovanou mezinárodní smlouvou (jako je ta Lisabonská), která sama o sobě nemůže mít ani kvalitu závazku ve smyslu čl. 1 odst. 2 Ústavy a samozřejmě k žádnému přenesení pra-

³⁵ Pro takovou interpretaci by mluvila skutečnost, kterou ÚS několikrát zdůraznil v Lisabonském nálezem, že EU stojí na stejných hodnotách jako česká Ústava a disponuje silným fungujícím institucionálním rámcem (srov. např. odst. 197, 208 a 217), což o jiných mezinárodních organizacích platit nemusí.

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 66/04 (vyhlášeno pod č. 434/2006 Sb.).

³⁷ Smlouva o přistoupení České republiky k Evropské unii (vyhlášena pod č. 44/2004 Sb. m. s.).

³⁸ Srov. *Cukerné kvóty*, část VI. B.; *Eurozatykač*, odst. 52–53.

³⁹ *Cukerné kvóty*, část VI. B.

⁴⁰ Srov. *Cukerné kvóty*, část VI. B.; *Malenovský, J.* K nové doktríně Ústavního soudu ČR v otázce vztahů českého, komunitárního a mezinárodního práva. *Právní rozhledy*, 2006, č. 21, s. 779.

⁴¹ Srov. *Eurozatykač*, odst. 53 a zejména jeho poslední větu.

⁴² Tento závěr jednoznačně podporuje i dikce odst. 111 Lisabonského nálezem.

⁴³ Rámcové rozhodnutí Rady č. 2002/582/SVV ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatykáčím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy. *Úř. věst.* L 190/1 ze dne 18. 7. 2002, zvl. vyd. 19/6, s. 34.

⁴⁴ Srov. čl. 34 odst. 2 písm. b) SEU.

⁴⁵ Rozsudek ze dne 16. června 2005, *Maria Pupino*, C-105/03, Sb. rozh. 2005 s. I-05285.

⁴⁶ Srov. *Eurozatykač*, odst. 55–59.

⁴⁷ Srov. odst. 90 Lisabonského nálezem.

⁴⁸ Srov. k tomu *Komárek, J.*, op. cit. sub , s. 359–361.

vomocí podle čl. 10a jejím prostřednictvím dojít zatím nemohlo. Zcela logicky tedy nemohl ÚS bez dalšího automaticky převzít přístup z *Cukerných kvót*, protože argumenty tam uvedené v případě Lisabonské smlouvy neplatily. Samozřejmě, to samo o sobě neznamena, že ÚS nemohl dojít ke stejnému výsledku na základě argumentů jiných. V daném případě se tak však nestalo. ÚS připomněl výslovný text Ústavy, která jako kritérium při předběžném přezkumu ústavnosti mezinárodní smlouvy (aniž by činila rozdíl mezi smlouvami podle čl. 10 či 10a) stanoví celý ústavní pořádek.⁴⁹ Soud také uvedl, že omezení referenčního kritéria jen na materiální ohnisko Ústavy by zbavilo institut předběžné kontroly ústavnosti do značné míry smyslu⁵⁰ a povšiml si i rozdílu mezi ústavními zákony a mezinárodní smlouvou, kdy v druhém případě nemůže ústavodárce bezprostředně ovlivňovat její finální podobu, ale může s ní jako celkem pouze vyslovit souhlas nebo ji odmítnout.⁵¹ Proto Ústavní soud zvolil jako měřítko svého přezkumu Lisabonské smlouvy celý ústavní pořádek, byť materiální ohnisko mělo klíčovou roli.⁵²

Tento přístup vyvolal záhy po vyhlášení *Lisabonského nálezu* spekulace, zda smlouvy podle čl. 10a ztratily schopnost implicitně proměňovat ústavní pořádek a zda tedy bude nadále nutné měnit Ústavu pokaždé, když bude shledán rozpor mezi takovou smlouvou a nějakým konkrétním ustanovením Ústavy.⁵³ J. Wintr takový výklad sice odmítá, nicméně uvádí, že za nejvíce souladné s postupem Ústavního soudu v *Lisabonském nálezu* je třeba považovat stanovisko, že smlouva podle čl. 10a nesmí odporovat žádnému ustanovení Ústavy či jiné části ústavního pořádku, s výjimkou tzv. kompetenčních ustanovení, neboť u nich je kolize ústavně připuštěna čl. 10a Ústavy.⁵⁴ V této souvislosti dává příkladný výčet takových ustanovení⁵⁵ a zároveň uvádí, že za kompetenční ustanovení nelze pravděpodobně považovat články týkající se imunit českých ústavních činitelů, zcela jistě pak jím údajně není ustanovení o absolutní imunitě prezidenta republiky.⁵⁶

Posouzení názoru J. Wintra nás vede opět k otázce, co lze vlastně na základě čl. 10a přenést, co se tedy myslí těmi „pravomocemi“? Opravdu lze v ústavním pořádku vyčlenit tzv. „kompetenční“ ustanovení a říci, že jenom tato mohou být „změněna,“ zatímco zbytek ústavního pořádku tvoří ustanovení „nekompetenční,“ která smlouva podle čl. 10a implicitně „změní“ nesmí? Výše jsme si ukázali, že ÚS pojem pravomocí nijak pozitivně nevymezil. Aspoň ve vztahu k určitému ustanovení Lisabonské smlouvy však s tímto pojmem nakládal obdobně jako Lisabonská smlouva a ta zejména přenáší (včetně ustanovení napadených Senátem) kompetence ve smyslu působnosti (jak definované výše), tj. oblasti vztahů, kde se tedy nově uplatní pravomoc unijních orgánů. V tomto smyslu nevidím ze systematického hlediska rozdíl, proč by např. případné (ať částečné či úplné) přenesení působnosti v oblasti úpravy imunit ústavních činitelů na Unii smělo kolidovat s čl. 15 odst. 1 (podle Wintra kompetenčním ustanovením), který říká, že zákonodárna moc náleží v ČR Parlamentu (a tedy i zákonodárna moc rozhodovat o imunitách), ale nesmělo kolidovat s čl. 65 Úst, který u prezidenta omezuje či vylučuje trestněprávní odpovědnost. Není zcela jasné, na základě jakých kritérií J. Wintr definuje „kompetenční“ ustanovení, ale i čl. 65 Úst podle mne vymezuje působnost orgánů veřejné moci, přinejmenším negativně ve vztahu

k orgánům činným v trestním řízení, a to tak, že zakazuje orgánům činným v trestním řízení použít svou pravomoc vůči prezidentovi republiky. Navíc, jestliže J. Wintr považuje za kompetenční ustanovení čl. 80 odst. 1, který stanoví, že „[s]tátní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení,“ pak je nutno za kompetenční ustanovení považovat i čl. 65 odst. 2, který svěřuje žalobu prezidenta republiky za velezradu do rukou Senátu a její posouzení Ústavnímu soudu. Pokud tedy čl. 65 není kompetenčním ustanovením ve smyslu čl. 10a Úst, co se týče samotného vymezení imunity, ale je jím, pokud jde o pravomoc Senátu prezidenta stíhat a ÚS žalobu posoudit, pak by to znamenalo, že smlouvou podle čl. 10a Úst sice nelze omezit rozsah prezidentovi imunity, ale je možné přenést právo žalovat jej za velezradu na Evropskou komisi a posouzení této žaloby svěřit ESD. Na tomto možná trochu extrémním příkladě budiž demonstrováno, že jakékoliv smysluplné rozlišení kompetenčních a nekompetenčních ustanovení ústavního pořádku je utopí, která by v praxi mohla jen těžko fungovat. Je více než pochybné, že by se ÚS v *Lisabonském nálezu* o něco takového (být třeba implicitně) pokoušel a bylo by to i vcelice překvapivé s ohledem na fakt, že se nepokusil vymezit ani co se vlastně pojmem pravomocí podle čl. 10a Úst rozumí. Každopádně přijetí výkladu J. Wintra, jakkoliv nepostrádajícího určité *ratio*, by z hlediska interpretace a aplikace čl. 10a Úst znamenalo, s trochou nadsázky řečeno, příslovečnou cestu do pekel.

I když odmítneme názor J. Wintra neznamena to, že z *Lisabonského nálezu* vyplývá požadavek explicitního souladu integrační smlouvy s textem každého jednoho ustanovení ústavního pořádku (a následná nutnost odstranit takový nesoulad ústavní změnou), ale ani naopak to, že by ÚS fakticky provedl přezkum výlučně jen v mezích *Cukerných kvót* (tj. v materiální a formální rovině svrchovaného právního státu). Klíčovým faktorem je zde čl. 10a Úst. Ten je nepochybně součástí ústavního pořádku a jako takový má vliv na vymezení a rozsah jeho ostatních ustanovení. Tento článek v rozsahu své působnosti samozřejmě omezuje působnost článků jiných. Otázkou však je, jaká je jeho souvislost s čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Úst. Je snad jejich podmnožinou? Znamená porušení tohoto článku automaticky i jejich porušení? Tím, že Ústavní soud zvolil jako referenční kritérium ústavní pořádek jako celek, nemusel tuto otázku řešit a přitom mu to umožnilo zajistit podrobné posouzení souladu Lisabonské smlouvy právě s tímto ustanovením. Samozřejmě, lze namítat, že je přece logické, že ÚS musí nejdříve zjistit, zda se vůbec jedná o smlouvu podle čl. 10a,

⁴⁹ Srov. odst. 91 Lisabonského nálezu.

⁵⁰ Srov. odst. 90 Lisabonského nálezu.

⁵¹ Tamtéž. Dodávám, že předání části pravomocí je významný zásah do státní svrchovanosti a ústavodárce může legitimně požadovat pro takový krok stejně kvalifikovanou podporu jako u ústavního zákona, aniž by to však muselo automaticky znamenat totožné účinky.

⁵² Srov. odst. 89 a odst. 95 Lisabonského nálezu.

⁵³ J. Malenovský takovou interpretaci odmítl na pozadí kauzy tzv. Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, ale ostře kritizuje Ústavní soud, že svým přístupem v Lisabonském nálezu takový výklad umožnil. Srov. *Malenovský, J.* Kulečník namísto štafetového běhu v ratifikačních řízeních o integračních smlouvách v ČR. *Právní rozhledy*, 2009, č. 4, s. 115–124 (zejm. s. 116–120).

⁵⁴ Srov. *Wintr, J.* První rozhodnutí Ústavního soudu o ústavnosti mezinárodní smlouvy. *Jurisprudence*, 2009, č. 1, s. 28–29.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 28. Jsou to čl. 15 odst. 1, čl. 43, čl. 49, čl. 63 odst. 1 písm. b) a c), čl. 67 odst. 1, čl. 80 odst. 1, čl. 81 a čl. 98 odst. 1.

⁵⁶ Tamtéž, s. 29.

aby mohl posoudit její účinky a že v tomto smyslu může čl. 10a Úst působit podobně jako ta ustanovení Ústavy, která stanoví procesní náležitosti přijímání ústavních zákonů. Tak jako ústavní zákon musí být přijat předepsanou procedurou, aby mohl mít požadované hmotně-právní účinky, musí i Lisabonská smlouva splňovat procesní podmínky čl. 10a Úst, aby mohla vůbec mít účinky integrační smlouvy. Avšak, je snad vyloučené, aby ústavním zákonem byla *pro futuro* změněna procedura přijímání ústavních zákonů, jsou snad procesní ustanovení Ústavy navždy zakonzervována? Domníváme se, že samozřejmě nikoliv. Pokud by však to samé platilo pro čl. 10a Úst, znamenalo by to, že by Lisabonská smlouva teoreticky mohla *pro futuro* změnit proceduru přenesení dalších pravomocí, tj. implicitně by změnila čl. 10a Úst, a to procesním postupem s ním souladným, tak jako procesně souladným postupem současným se dají změnit budoucí procesní pravidla pro přijímání ústavních zákonů. Ovšem, že lze namítat, že změna čl. 10a Úst by, i s ohledem na argumentaci *Lisabonského nálezu*, zřejmě vždy znamenala porušení čl. 1 odst. 1 Úst a spadala by tedy pod úzké měřítko *Cukerných kvót*, ale to je závěr, který lze vyvodit až poté, co Ústavní soud čl. 10a důkladně rozebral. Tím, že zvolil kritérium celého ústavního pořádku však nemusel řešit, zda má posuzovat pouze procedurální aspekty čl. 10a Úst či i další (a rozlišovat které jsou případně které) a mohl provést jeho úplné posouzení bez ohledu na jeho vztah k materiálnímu ohnisku Ústavy a postulátu svrchovanosti státu dle čl. 1 odst. 1. Fakticky pak postupoval tak, že jako referenční kritérium použil čl. 1 odst. 1, čl. 9 odst. 2 a 3 a čl. 10a odst. 1 Úst.⁵⁷ Tím se zároveň formálně nezpronevřil tomu, že referenčním kritériem je ústavní pořádek jako celek, neboť legitimně vyložil posledně uvedené ustanovení tak, že v rozsahu jeho působnosti nemohou být dotčena ostatní ustanovení ústavního pořádku.⁵⁸ Zda posledně uvedené budeme nazývat připuštěním toho, že čl. 10a Úst umožňuje (alespoň implicitně) změnu Ústavy, je hrou se slovy, která pak bohužel vede k výše uvedeným neopodstatněným obavám a spekulacím, že kvůli integračním smlouvám se po *Lisabonském nálezu* bude muset měnit pokaždé Ústava. Tím, že ÚS za kritérium vzal ústavní pořádek celý, přičemž však fakticky uznal stěžejní vliv čl. 10a odst. 1 Úst na působnost ostatních ustanovení Ústavy,⁵⁹ vyhnul se složitým rozborům, zda integrační smlouvy jsou ekvivalentem změny Ústavy (explicitním či implicitním) a jak takový výklad sloučit s textem a smyslem čl. 87 Úst apod. Každopádně byt si Soud tyto doktrinní hrátky ušetřil, zůstal částí akademické sféry nepochopen. To nic nemění na tom, že jakékoliv obavy o nutnost měnit Ústavu v souvislosti např. s Římským statutem Mezinárodního trestního soudu jsou podle mého názoru zbytečné.⁶⁰ Takto *Lisabonský nálezu* myšlen jistě nebyl.

Bylo řečeno, že Lisabonská smlouva je případem zcela odlišným od posouzení *účinného* komunitárního práva, což byl případ *Cukerných kvót*. Má přesto *Lisabonský nálezu* na referenční kritérium *Cukerných kvót* nějaký vliv? Zřejmě ano, ale jaký, to nelze jednoznačně odpovědět. Odhlédneme-li od toho, že ÚS v *Lisabonském nálezu* částečně blíže vymezil (svému tvrzení navzdory) obsah pojmu *podstatné náležitosti demokratického právního státu*⁶¹ a do budoucna tak usnadnil aplikaci kritéria materiálního ohniska Ústavy, má inkriminovaný nálezu na *Cukerné kvóty* (i *Eurozatykač*) účinek spíše

znejasňující. První pochybné tvrzení učinil ÚS, kdy v závorce⁶² odst. 94 uvedl jako podpůrný důvod, proč jako referenční rámec použil celý ústavní pořádek namísto kritérií *Cukerných kvót*, že *Cukerné kvóty* se týkaly sekundárního komunitárního práva a vycházely „z *presumpce slučitelnosti tohoto komunitárního práva a především judikatury Evropského soudního dvora s relevantními ustanoveními českého ústavního pořádku, zejména pak s garantovanými základními právy a svobodami*“, zatímco v *Lisabonském nálezu* byl „posuzován obsáhlý soubor novelizovaného primárního práva EU.“⁶³ *Presumpce slučitelnosti sekundárního komunitárního práva s relevantními ustanoveními českého ústavního pořádku* je konstrukce, která je podle mého překroucením základní myšlenky *Cukerných kvót*. Jak rozebráno výše, *Cukerné kvóty* vychází z toho, že ústavně konformním přenosem pravomocí podle čl. 10a se tyto dostaly mimo přímý dohled Ústavního soudu a ten jejich výkon může kontrolovat pouze v rozsahu čl. 1 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Úst, tedy pokud jde o formální a materiální rovinu demokratického právního státu. Interpretovat to jako domněnku (zřejmě vyvratitelnou?) o slučitelnosti sekundárního komunitárního práva s ústavním pořádkem zavání snahou o přepisování *Cukerných kvót*, která je, bohužel, zřejmá i z jiných částí nálezu.⁶⁴

V odst. 85 ÚS říká, že „v případě jasného konfliktu mezi domácí Ústavou a evropským právem, který nelze zbojít žádnou rozumnou interpretací, musí mít ústavní pořádek České republiky, zejména jeho materiální ohnisko, přednost.“ Alespoň pokud jde o první píří, tedy komunitární právo, tak je tento výrok slučitelný s *Cukernými kvótami* i *Eurozatykačem* jen co se týče zmínky o materiálním ohnisku. Možnou změnu přístupu potvrzuje Soud i v odst. 111, kde uvádí, že „Ústavní soud řadí mezi významná východiska obsahového přezkumu *Lisabonské smlouvy* i zásadní judikaturu *Ústavního soudu a – jako inspiraci – i některá důle-*

⁵⁷ Jak vyplývá nejen z celého nálezu, ale i explicitního konstatování této skutečnosti v odst. 95.

⁵⁸ Lze to vidět tak, že čl. 10a Úst umožňuje vyjmout z působnosti ostatních ustanovení Ústavy určitý okruh vztahů, takže jejich faktická působnost se zmenšuje, aniž by však ustanovení sama byla (a musela být) měněna.

⁵⁹ Samozřejmě, ÚS si teoreticky tímto přístupem nechává otevřená vrátka k tomu, že by našel některé ustanovení ústavního pořádku, nejspíše součástí materiálního ohniska, natolik fundamentální, že nesmí být čl. 10a omezeno (či příliš omezeno). Nemyslím, že by z praktického hlediska připuštění této, velice nepravděpodobné, možnosti mělo činit problémy.

⁶⁰ Takovou obavu vyjádřil *Wintr*, op. cit. sub , s. 29–30.

⁶¹ Srov. odst. 93. Srov. *Wintr*, op. cit. sub , s. 28–29, kde je to pochvalně kvitováno.

⁶² Je otázkou, jaký význam je třeba textu v závorkách, které jsou na několika místech rozsudku, přisuzovat. Ve svém příspěvku na Jiném právu, op. cit. sub , jsem vyjádřil přesvědčení, že ÚS chtěl zřejmě zdůraznit, že jde jen o *obiter*. Také *J. Zemánek*, op. cit. sub , s. 35, pozn. 25 se domnívá, že to znamená, že ÚS jej nepovažuje za tak zásadní jako neozávorkovaná tvrzení.

⁶³ Srov. odst. 94 *Lisabonského nálezu*.

⁶⁴ Samozřejmě samotný argument, že sekundární právo má presumpci kompatibility požívat, zatímco právo primární nikoliv, je absurdní. Proč by odvozená komunitární normotvorba, u níž je kontrola ústavodárcem jen nepřímá, pokud vůbec nějaká, měla požívat shovívavější zacházení, než jí nadřazené právo primární, které ke své platnosti potřebuje referendum či ústavní většinu Parlamentu?! Možná snad, že by takový argument měl nějaké opodstatnění v případě, kdy by dotčené primární právo prošlo zevrubným ústavním přezkumem a z toho důvodu by právo z něj odvozené požívalo presumpci ústavnosti. K ničemu takovému však v ČR nedošlo. Srov. *Bříza*, op. cit. sub , s. 148.

žitá rozhodnutí jiných ústavních soudů. Tuto judikaturu Ústavní soud však nechápe jako dogma; jak již bylo uvedeno, Ústavní soud sice považuje (a chce považovat i v budoucnu u přezkumu eventuálních ústavních stížností) za referenční hledisko zejména materiální (tvrdé) jádro Ústavy, leč to nemůže možnost, že bude přiblíženo k ústavnímu pořádku celému, zcela vyloučit.“

V odstavci 113, kde ÚS provedl shrnutí *Cukerných kvót*, pak, byť opět v závorce, zdůrazňuje „odlišnost v tom, že ve věci „cukerných kvót“ přezkoumával Ústavní soud sekundární komunitární právo, zatímco u Lisabonské smlouvy se jedná o právo primární.“ Odlišovat *Cukerné kvóty* od *Lisabonského nálezu* na základě toho, že v prvním případě se jednalo o sekundární a v druhém o primární právo je samozřejmě nesmysl, zvláště pak s ohledem na to, že pro první jmenované by byl použit ústavně shovívavější metr. V tomto směru je třeba tyto „závorkové“ závěry odmítnout. Právě relevantní rozdíly pro odlišný postup v *Cukerných kvótách* od *Lisabonského nálezu*, tedy účinné vs. neúčinné právo a odlišný typ řízení, naštěstí pojmenoval ÚS přímo v textu odst. 90 a 91 (viz výše). Z tohoto pohledu není jasné, co přivedlo Soud k tvrzením ve výše zmíněných odst. 85 a 111, kde naznačuje, že (do budoucna) může být při přezkumu unijního práva referenčním kritériem (i) celý ústavní pořádek. Právě pro rozdíly mezi *Lisabonským nálezem* a *Cukernými kvótami*, vypočtenými v odst. 90 a 91 první uvedené, se nemusel ÚS snažit závěry z *Cukerných kvót* jakkoliv relativizovat. Že tak přesto učinil, je samozřejmě nešťastné. Judikatura žádného soudu není jistě „dogma,“ ale z důvodů právní jistoty by se od ní měl odchylovat jen v dobře odůvodněných případech, tam kde je to nezbytné pro rozhodnutí dané věci (což zde nebylo) a už vůbec by touto změnou neměl planě vyhrožovat do budoucna. Výsledek je ten, že máme, alespoň podle mne, poměrně jasnou představu o referenčním kritériu pro případy předběžného přezkumu integrační smlouvy, ale nemůžeme si být jisti, zda nedošlo či nedojde ke změně kritéria pro přezkum již *platného* unijního práva. Útěchou nám snad může být skutečnost, že ÚS díky důrazu na roli čl. 10a interpretuje referenční kritérium ústavního pořádku fakticky s obdobným výsledkem, k jakému vede teoreticky restriktivnější přístup *Cukerných kvót*.

IV. Působí v ČR integrační smlouvy pouze na základě čl. 10a Úst?

V souvislosti s *Lisabonským nálezem* opět zkritizoval J. Malenovský Ústavní soud za to, jak vyřešil otázku ústavního základu pro působení unijního práva v ČR. Jak známo, Ústavní soud se v *Cukerných kvótách* přiklonil na stranu Z. Kühna (a J. Kysely) v jejich polemice s J. Malenovským⁶⁵ o to, zda komunitární právo proniká do českého právního řádu přímo na základě čl. 10a Úst nebo čl. 10 Úst, když uvedl, že „[b]ezprostřední použitelnost ve vnitrostátním právu a přednostní aplikace nařízení vyplývá z vlastní dogmatiky komunitárního práva, tak jak byla v minulosti podána v judikatuře ESD [...]. Komunitární právo totiž samo určuje a specifikuje, na rozdíl od mezinárodního práva, jaké jsou jeho vnitrostátní účinky v členských státech. Pokud členství v ES s sebou nese určité omezení pravomocí vnitrostátních orgánů ve prospěch komunitárních orgánů, musí být

nutně jedním z projevů takového omezení i omezení volnosti členských států určovat vnitrostátní účinky komunitárního práva [...] [S] přenesením některých pravomocí na ES je spojen i zánik volnosti České republiky určovat vnitrostátní účinky komunitárního práva, které se odvozují v oblastech, v nichž k tomuto přenosu došlo, přímo z komunitárního práva. Ustanovení čl. 10a Ústavy tak vlastně působí obousměrně: tedy tvoří normativní základ pro přenos pravomocí a současně je tím ustanovením Ústavy, které otevírá vnitrostátní právní řád pro působení komunitárního práva včetně pravidel týkajících se jeho účinků uvnitř právního řádu České republiky [...]“⁶⁶

ÚS tedy připustil, že čl. 10a může působit obousměrně, zatímco J. Malenovský se domnívá, že čl. 10a Úst má „toliko jednosměrné účinky (směrem ven, ve smyslu zmocnění k přenosu pravomocí státu na ES). Následné účinky, směřující dovnitř státu (projevující se autoritativním, ústavním zprostředkováním vnitrostátní závaznosti a vlastností komunitárního práva subjektům českého práva),“ nalézá v čl. 10 Ústavy, jenž zajišťuje inkorporaci ratifikovaných mezinárodních smluv.⁶⁷ Podle Malenovského „k tvrzení oboustranných účinků čl. 10a Ústavy „nelze dospět žádným ze známých a uznávaných způsobů interpretace právní normy.“⁶⁸ Malenovský uvádí, že *Lisabonský náleze* je s *Cukernými kvótami* nekoherentní, protože pro účely předběžného přezkumu dle čl. 87 Úst nakládá se smlouvami podle čl. 49 a 10a Úst stejně, zatímco pro účely jejich účinků ve vnitrostátním právu k nim ÚS přistupoval odlišně.⁶⁹

Domnívám se, že je to příliš příkré obvinění, neboť zatímco jasný text čl. 87 Úst nečiní mezi oběma typy smluv zcela evidentně žádný rozdíl, skutečnost, že smlouvy podle čl. 10a byly v Ústavě postaveny hned za čl. 10 Úst a nikoliv do čl. 49 Úst, může naznačovat, že čl. 10a mohou být prisuzovány nejen integrační, ale i inkorporační účinky. Nemám samozřejmě ambici rozsoudit, které stanovisko sporu Malenovský v. Kühn /Kysela stojí na přesvědčivějších argumentech, pouze bych se vyjádřil k tvrzení J. Malenovského, že přístup zvolený ÚS působí závažné praktické problémy.⁷⁰

Na rozdíl od J. Malenovského⁷¹ si myslím, stejně jako J. Zemánek,⁷² že slova použitá Soudem v *Cukerných kvótách* nevylučují výklad, že čl. 10a je *lex specialis* vůči čl. 10 a že tedy druhého jmenovaného lze použít subsidiárně, a to tam, kde sám čl. 10a je pro takovou inkorporaci nedostatečný. Jestliže systém, na nějž byly pravomoci přeneseny, sám určuje účinky svých norem, není třeba, a bylo by to i kontraproduktivní, kdyby to muselo

⁶⁵ Srov. Malenovský, J. Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy ČR, Právník, 2003, č. 9, s. 841an.; Kühn, Z., Kysela, J. Na základě čeho bude působit komunitární právo v českém právním řádu? Právní rozhledy, 2004, č. 1, s. 23an.; Malenovský, J. Ve věci ústavního základu působení komunitárního práva uvnitř ČR nebylo řečeno poslední slovo. Právní rozhledy, 2004, č. 6, s. 227an.; Kühn, Z. Ještě jednou k ústavnímu základu působení komunitárního práva v českém právním řádu. Právní rozhledy, 2004, č. 10, s. 395an.; Malenovský, J. Vítězství dogmatiků nad pragmatiky se odkládá. Právní rozhledy, 2005, č. 11, s. 408an.

⁶⁶ Cukerné kvóty, část VI. B.

⁶⁷ Malenovský, op.cit. sub , s. 775.

⁶⁸ Tamtéž, s. 775, kde autor odkazuje na svůj článek „Vítězství dogmatiků...“, op. cit. sub .

⁶⁹ Srov. Malenovský, op.cit. sub , s. 118.

⁷⁰ Srov. tamtéž.

⁷¹ Srov. Malenovský, op.cit. sub , s. 775.

⁷² Zemánek, J. Otevření ústavního pořádku komunitárnímu právu potvrzeno, nikoli však nekontrolovatelné. Jurisprudence, 2006, č. 5, s. 50.

být vedle čl. 10a filtrováno i zvláštním inkorporačním ustanovením. Komunitární právo takové vlastnosti má a v tomto smyslu postoj ÚS v *Cukerných kvótách* praktické potíže nečiní. Stejně tak se dá říci, že i unijní právo v užším slova smyslu, zvláště ve světle rozsudku *Pupino*, určuje své účinky, byť nemusí být nutně stejné jako v případě práva komunitárního, ale opět, je to entita, v jejíž prospěch se ČR prostřednictvím čl. 10a vzdala svých pravomocí (byť podmíněně), která v jejich rámci tyto účinky určuje a dalšího zvláštního zprostředkování do českého právního řádu tak není třeba. To ale neznamená, že v případě, kdy entita, na niž byly pravomoci přeneseny, nenormuje účinky svého práva vůči delegantovi nebo je dokonce výslovně ponechává na jeho právu, tak jsme „v koncích“,⁷³ neboť *Cukerné kvóty* nic o *monopolním* použití čl. 10a Úst i pro takové případy neříkají. Naopak, z toho, že ÚS zdůvodnil v daném případě obousměrné použití čl. 10a Úst tím, že komunitární právo, *na rozdíl od mezinárodního práva*, určuje své účinky dovnitř členských států, lze dovodit, že tam, kde toto vymezení chybí, je možno (nutno) subsidiárně použít čl. 10 Úst, protože čl. 10a Úst k inkorporaci nestačí. Účinky Římského statutu Mezinárodního trestního soudu⁷⁴ tak budou inkorporovány prostřednictvím čl. 10, stejně jako všechny ostatní integrační smlouvy (či jejich části a normotvorba z nich odvozená), v míře v jaké nenormují samy své účinky či toto přenechávají právu členských států/smluvních stran. To platí i o tzv. *smíšených smlouvách*, jež J. Malenovský uvádí jako další případ praktických problémů.⁷⁵ Ta ustanovení, která spadají do komunitární kompetence (a/nebo jejich výklad předepisuje ESD)⁷⁶ a určení jejich účinku není ponecháno členským státům, budou působit na základě čl. 10a, ta která spadají do kompetence členských států a jejichž účinek není komunitárním právem nijak determinován, budou inkorporována skrze čl. 10 Úst. V *Cukerných kvótách*, natožpak *Lisabonském nález*u, nenajdeme nic, co by takovému výkladu bránilo.

V. Závěr

Komárkův předlisabonský závěr zůstává plně v platnosti i po *Lisabonském nález*u. Tam, kde se v něm Ústavní soud snažil vypořádat se svou dosavadní judikaturou, činil tak často způsobem matoucím, zpochybnujícím její dosavadní výklad. Zdá se, jakoby Soud místo toho, aby svou judikaturu postupně zpřesňoval, tak ji naopak každým dalším nálezem činil více a více nejasnou, otevřenou různým interpretacím. Také některé nové problémy, kterým čelil, vyřešil způsobem nepřilíš transparentním, který do budoucna situaci aplikační praxi dvakrát neusnadňuje (platí to zejména o (ne)definici pojmu pravomoc podle čl. 10a Úst).

Nezbývá než hádat, proč tomu tak je. J. Malenovský jako příčiny uvádí skutečnost, že „jednotlivé „komunitární“ věci jsou v ÚS zpracovávány pravidelně rozdílnými soudci zpravodaji, kteří navíc čerpají z různých

expertních podkladů někdy velkých ambicí, avšak nejednoznačné kvality a hlavně menšího nadhledu a jasnozřivosti.“ Navíc podle Malenovského personální složení relevantních většin v různých, vzájemně provázaných nálezech nebývá přitom totožné.⁷⁷ Zatímco posledně uvedený faktor může částečně odůvodňovat případné diskrepance mezi *Cukernými kvótami* a *Eurozatykačem* (kde byla jednou ze tří disentujících zpravodajka *Cukerných kvót*), těžko může stát za rozdíly mezi *Cukernými kvótami* a *Lisabonským nález*em, kde stejně složený Soud rozhodl jednomyslně. Rozdílní soudci zpravodajové svůj vliv jistě mají, ale pak je to věc řádného nastavení vnitřních mechanismů Soudu zajišťujících konzistenci judikatury – pokud je to ovšem skutečně pouze problém nepřesného převzetí předchozích nálezů, nikoliv toho, že soudci zkrátka mění názor. Konečně, stesk na kvalitu expertních podkladů považují za bezpředmětný. Byť by jistě bylo nanejvýš vhodné, aby ÚS transparentním způsobem uváděl, z jakých analýz při svém rozhodování vycházel a tyto zveřejnil,⁷⁸ je přeci zřejmé, že soudce Ústavního soudu a jeho asistenti jsou lidé natolik erudovaní, aby byli schopni *kvalitu, nadhled a jasnozřivost* odborných podkladů dostatečně posoudit. Nebo snad máme chápat výtku profesora Malenovského jako kritiku odborných schopností personálu Soudu? Věřím, že nikoliv.

Na úplný závěr je třeba říci, že třebaže judikatura ÚS v unijních věcech je skutečně značně neustálená a *Lisabonský nález* to jistě nezlepšil, neznamená to, že tato je v troskách a praxi nese nepřekonatelné problémy. Že je možné interpretovat *Cukerné kvóty*, *Eurozatykač* i *Lisabonský nález* vzájemně poměrně konzistentně a přitom způsobem nepůsobícím větší praktické problémy, jsem se pokusil ukázat v tomto příspěvku. Ústavní soud bude mít nepochybně brzy příležitost ukázat, že již měl dostatek času promyslet svou unijní doktrínu natolik, aby ji byl schopen prezentovat v jasných a nepochybných konturách, zásadně odstraňujících diskrepance a otázníky dosavadní judikatury. Vzhledem k vyjádřenému úmyslu senátorů napadnout znovu *Lisabonskou smlouvu* u ÚS,⁷⁹ mohu i v tomto ohledu zakončit tento článek úplně stejně jako J. Komárek v říjnu 2008, tedy přesvědčením, že *bude zajímavé posoudit, do jaké míry se o svoji judikaturu Ústavní soud opře v [dalším] řízení o přezkumu Lisabonské smlouvy.*

⁷³ Malenovský, op.cit. sub , s. 118.

⁷⁴ Tedy smlouvy již Malenovský, op.cit. sub , s. 118, dává za příklad vedoucí k neřešitelným problémům.

⁷⁵ Malenovský, op.cit. sub , s. 781–782.

⁷⁶ Srov. spojené věci C-300 a C-392/98 *Dior v. Tuk Consultancy* [2000] ECR I-11307, body 35–39.

⁷⁷ Malenovský, op.cit. sub , s. 117.

⁷⁸ Nejen proto, aby jejich „kvalitu“ mohli posoudit i další osoby, než jen bývalí soudci ÚS a jiní lidé mající k nim privilegovaný přístup.

⁷⁹ Srov. „Senát schválil Lisabonskou smlouvu, Klaus počká na Ústavní soud“ ze dne 6. 5. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/senat-schvalil-lisabonskou-smlouvu-klaus-pocka-na-ustavni-soud-pwr/domaci.asp?c=A090506_160646_domaci_abr.

ROZHODNUTÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU ČR

65. K náhradě za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS ve věcech protiústavní regulace nájemného

Stanovisko pléna Ústavního soudu Pl.ÚS-st. 27/09 ze dne 28. 4. 2009

Plénum Ústavního soudu přijalo podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve věci právního názoru I. senátu Ústavního soudu ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 2220/08, který se odchyluje od právních názorů Ústavního soudu vyslovených v nálezu ze dne 9. 9. 2008 sp. zn. IV. ÚS 175/08 a nálezu ze dne 4. 12. 2008 sp. zn. III. ÚS 3158/07, toto stanovisko:

I. Obecné soudy mohou rozhodovat o zvýšení nájemného za období od podání žaloby do 31. 12. 2006. Nájemné za období před podáním žaloby zvyšovat nemohou, neboť tomu brání povaha rozhodnutí s konstitutivními účinky; zvýšení nájemného za období od 1. 1. 2007 přiznat nelze, neboť od tohoto data již jednostranné zvyšování nájemného připouští § 3 odst. 2 zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

II. Žaloby pronajímatelů (vlastníků bytů) na náhradu škody vůči státu [opírající se o zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)], jež měla vzniknout v důsledku dlouhodobé protiústavní nečinnosti Parlamentu spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu vymezujícího případy, ve kterých je pronajímatel oprávněn jednostranně zvýšit nájemné, úhradu za plnění poskytovanou s užíváním bytu a změnit další podmínky nájemní smlouvy (nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2006 sp. zn. Pl. ÚS 20/05), jsou obecné soudy povinny posoudit z hlediska jejich práva na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS základních práv a svobod a v tomto smyslu poskytnout účastníkům řízení procesní prostor, aby se mohli vyjádřit k uvedené změně právního posouzení. Nárok vůči státu na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS základních práv a svobod má subsidiární charakter vůči nároku pronajímatele bytu proti nájemci na zvýšení nájemného jen za dobu počínající dnem podání žaloby. Za dobu, která tomuto dni předchází, může pronajímatel bytu uplatnit svůj nárok na náhradu za nucené omezení vlastnického práva proti státu přímo.

Z odůvodnění: 1. Stěžovatel se žalobou ze dne 13. 7. 2005 vůči České republice domáhal náhrady škody způsobené nesprávným úředním postupem ve výši 4 627 970 Kč s příslušenstvím, která mu měla vzniknout

jako ztráta v důsledku protizákonné a protiústavní regulace nájemného, a to za období v letech 2002 až 2004.

2. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 25. 1. 2006 č. j. 24 C 169/2005-48 jeho žalobu zamítl. Městský soud v Praze rozhodnutí potvrdil a Nejvyšší soud dovolání odmítl, neboť dospěl k závěru, že žádná z právních otázek vznesených stěžovatelem nemá zásadní právní význam. (V principu stejné věci řeší Ústavní soud i pod sp. zn. I. ÚS 566/05 a sp. zn. I. ÚS 1109/08.)

3. Při projednávání ústavní stížnosti dospěl I. senát Ústavního soudu k těmto právním názorům:

- pronajímatel se může po nájemci domáhat zvýšení nájemného jenom s účinností od podání žaloby;
- pronajímatel má ve vztahu k období vymezenému žalobou právo vůči státu na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS jež není subsidiární ve vztahu k uplatnění žaloby na zvýšení nájemného vůči nájemci, neboť takového zvýšení se stěžovatel nemohl domáhat za dobu před podáním této žaloby.

Vzhledem k tomu, že se těmito závěry I. senát hodlal odchýlit od právních názorů vyjádřených v jiných nálezech Ústavního soudu (v podrobnostech srov. dále), předložil věc v souladu s § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, plénu Ústavního soudu. Přitom byl veden následujícími úvahami.

4. Ústavní soud se problematikou, jíž se dotýká ústavní stížnost, zabýval již několikrát v minulosti. V nálezu ze dne 28. 2. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 20/05, v němž také poukazuje na předchozí judikatorní vývoj – dospěl k závěru, že „samotná dikce § 696 odst. 1 ObčZ, která pouze předjímá přijetí nové úpravy, není protiústavní, protiústavní je dlouhodobá nečinnost zákonodárce, jež má za následek ústavně neakceptovatelnou nerovnost a v konečném důsledku porušení ústavních principů; . za určitých podmínek jsou důsledky mezery (chybějící právní úpravy) protiústavní, zejména tehdy, když zákonodárce se rozhodne, že určitou oblast upraví, tento úmysl v zákoně vysloví, avšak předvídanou regulaci nepřijme. Stejný závěr platí i v případě, kdy Parlament deklarovanou úpravu přijal, avšak tato byla zrušena proto, že nesplňovala ústavní kritéria, a zákonodárce nepřijal ústavně konformní náhradu, ačkoliv mu k tomu Ústavní soud poskytl dostatečnou lhůtu (18 měsíců).“... S ohledem na to, že dlouhodobá nečinnost státu (zákonodárce jako představitele jedné větve veřejné moci ve státě), který nepřijal úpravu jednostranného zvyšování nájemného, je v rozporu s ústavním pořádkem, dospěl Ústavní soud k závěru, že obecné soudy nemohou žaloby pronajímatelů zamítat, nýbrž musí rozhodnout o zvýšení nájemného. Výše nájemného by měla odpovídat místním podmínkám tak, aby nedocházelo k diskriminacím mezi pronajímateli (ale i nájemci) bytů s regulovaným nájemným a pronajímateli (nájemci) bytů s tzv. tržním nájemným.

5. V nálezu ze dne 6. 4. 2006 sp. zn. I. ÚS 489/05- jehož základ spočíval v tom, že stěžovatel se jako žalobce domáhal zaplacení rozdílu mezi regulovaným a tzv. tržním nájemným (nikoliv zvýšení nájemného ani náhrady

škody) – Ústavní soud myšlenky vyslovené v citovaném plenárním nálezu dále rozvinul. Připomněl, že rozhodování o zvýšení nájemného představuje sociálně citlivou záležitost, a dále uvedl, že „při rozhodování o výši nájemného bude obecný soud konstitutivním rozhodnutím (pro futuro) dotvářet objektivní právo (v tomto směru je správná premisa obvodního soudu, že se nelze domáhat zaplacení rozdílu mezi obvyklým a regulovaným nájemným za dobu minulou). Vzhledem k mimořádnosti tohoto postupu, založeného výrokem I. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 20/05, musí dát soud účastníkům dostatek prostoru pro seznámení s principy jím dotvářeného práva a k využití adekvátních instrumentů, včetně eventuální změny žalobního petitu i možnosti uzavřít smír. V tomto smyslu se musí žalobci dostat od obecného soudu vhodného poučení, a to i nad rámec obecné poučovací povinnosti zakotvené v § 5 občanského soudního řádu.“ ... S ohledem na odpovědnost státu za majetkovou újmu vzniklou nepřijetím předvídané právní úpravy, zdůrazněnou ve výroku I. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 20/05, Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 489/05 dovodil, že „pokud pronajímatelův důvodný nárok nebude v plné míře uspokojen, nezbude mu jiná cesta, než uplatnit vůči státu požadavek na náhradu škody.“

6. Povinnost soudů konstitutivním způsobem rozhodovat pro futuro o zvýšení nájemného dále upřesnil Ústavní soud v nálezu ze dne 9. 9. 2008 sp. zn. IV. ÚS 175/08. Konstatoval v něm, že „má-li tato podmínka mít rozumný smysl, nutno počátek doby rozhodování o zvýšení regulovaného nájemného z bytů určit okamžikem podání žaloby k obecnému soudu“. Z nálezu sp. zn. I. ÚS 489/05 pak citované rozhodnutí vyvozuje požadavek subsidiarity náhrady škody vůči státu po vyčerpání efektivních procesních prostředků k ochraně práva, směřujících vůči nájemcům.

7. Myšlenka subsidiarity nároku na náhradu škody vůči státu je obecně správná, avšak v nálezu sp. zn. I. ÚS 489/05 byla formulována pro jiný skutkový stav, než jak ji chápe nálezu sp. zn. IV. ÚS 175/08. Zde je nutno připomenout, že ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 175/08 šlo o spor o náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, spočívající v rozdílu mezi nájemným regulovaným a obvyklým. Stěžovatel se žalobou, podanou v únoru 2006, domáhal náhrady škody za červenec 2002 až listopad 2005, tedy za období před podáním žaloby. Uvažovali-li za této situace Ústavní soud o povinnosti vyčerpat efektivní prostředky nápravy vůči nájemci, lze z toho usuzovat, že vyšel z názoru, podle něhož má pronajímatel nějaký nárok vůči nájemci i za období před podáním žaloby. Explicitně tento názor posléze vyjádřil nálezu ze dne 4. prosince 2008 sp. zn. III. ÚS 3158/07: „... požadavek, adresovaný obecným soudům v klíčovém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 20/05, že „i přes absenci úpravy předvídané v § 696 odst. 1 ObčZ, musí rozhodnout o zvýšení nájemného, a to v závislosti na místních podmínkách a tak, aby nedocházelo k diskriminacím různých skupin právních subjektů“ nelze redukovat jen na právní vztahy ‚budoucí‘ resp. není důvod jej nespojit i s nároky, jimiž se pronajímatelé domáhali ‚nájemného nad rámec nájemného, sjednaného v nájemní smlouvě, za vymezenou dobu minulou.“

8. S právním názorem popsaným v předchozím odstavci se však I. senát neztotožnil, předložil věc plénu k zaujetí stanoviska, které tak požadovanou většinou hlasů učinilo. Předmětem posouzení pléna byly dvě otázky, jež spolu úzce souvisejí: a) od jaké doby lze pronajímateli přiznat zvýšené nájemné; b) existence nároku na náhradu za nucené omezení vlastnického práva a jeho subsidiarita.

9. Dle přesvědčení Ústavního soudu pronajímatel vůči nájemci žádný nárok na vyplacení rozdílu mezi regulovaným a obvyklým nájemným za období před podáním žaloby nemá. Už vůbec nelze oporu pro tento názor hledat v nálezu sp. zn. I. ÚS 489/05 (viz výše), v němž se naopak výslovně konstatuje, že „je správná premisa obvodního soudu, že se nelze domáhat zaplacení rozdílu mezi obvyklým a regulovaným nájemným za dobu minulou“.

10. Právní názor připouštějící možnost domáhat se po nájemci zaplacení rozdílu mezi regulovaným a obvyklým nájemným za dobu minulou, tj. před podáním žaloby, nedoceňuje v prvé řadě povahu rozhodnutí o zvýšení nájemného. Rozsudek o zvýšení nájemného je rozhodnutím konstitutivním, což výslovně uznává i nálezu sp. zn. Pl. ÚS 20/05 (viz výše). Nejde přitom ze strany obecných soudů samozřejmě o dotváření objektivního práva v tom smyslu, že by soudní rozsudky v jednotlivých případech byly pramenem obecně závazných pravidel chování, ale o změnu hmotněprávního nájemního vztahu mezi konkrétním pronajímatelem a konkrétním nájemcem, v závislosti na konkrétních místních podmínkách. Z povahy konstitutivního rozhodnutí vyplývá, že na hmotněprávní vztahy může mít účinky pouze do budoucna, tedy od okamžiku, kdy nabude právní moci, ledaže by zákon výslovně upravil jeho účinky jinak. Právní skutečností, s níž hmotné právo spojuje vznik, změnu nebo zánik hmotněprávního vztahu, je totiž teprve samotné rozhodnutí; proto je jenom logické, že změna v hmotněprávních vztazích může nastat až od okamžiku, kdy tato právní skutečnost vznikne a začne vyvolávat účinky, jež jsou s ní spojeny.

11. Rozhodnutí o zvýšení nájemného konstitutivně zasahuje do existujícího právního vztahu mezi nájemcem a pronajímatelem tak, že mění jeho obsah, pokud jde o výši nájemného. Z tohoto pohledu je zvyšování nájemného „do minula“ (tedy zpětně) zřejmým protimluvem, neodpovídajícím povaze konstitutivního rozhodnutí; krom toho by představovalo rovněž v právním státě nepřípustnou pravou retroaktivitu, neboť soud by zpětně do minulosti přetvářel obsah právního vztahu mezi pronajímatelem a nájemcem a ukládal by nájemci povinnost platit vyšší nájemné i za období, v němž nájemce žádnou takovou povinnost neměl.

12. Jediným teoreticky důsledným přístupem by tak byl závěr, že změna v obsahu nájemního vztahu (změna výše nájemného) nastává teprve od právní moci rozsudku vyslovujícího zvýšení nájemného do budoucna (rozuměno od data podání žaloby). S ohledem na to, že zvyšování nájemného soudním rozhodováním bylo zcela mimořádným prostředkem, jehož použitelnost Ústavní soud podmínil nemožností zvyšovat nájemné podle zvláštní právní úpravy, znamenalo by to, že žaloby o zvýšení nájemného, o nichž dosud nebylo rozhodnuto, by musely být zamítnuty, neboť od 1. 1. 2007 již lze zvyšovat nájemné podle zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zákona

č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Takový závěr by však zároveň znamenal, že ani žaloba o zvýšení nájemného by nebyla efektivním prostředkem nápravy protiústavního stavu, ježž zákonodárce (stát) založil svou dlouhodobou nečinností. Lze proto souhlasit s nálezem sp. zn. IV. ÚS 175/08 v tom, že okamžik zvýšení nájemného váže ke dni podání žaloby; toto řešení je přijatelné i z hlediska nájemce, jenž může od tohoto okamžiku se zvýšením nájemného kalkulovat. Lze rovněž plně souhlasit se separátním votem prof. Musila k nálezem sp. zn. III. ÚS 3158/07, že teprve od tohoto okamžiku může nájemce reálně reagovat na skutkové a právní argumenty, uplatněné pronajímatelem v žalobě, domáhající se zvýšení nájemného; spojení počátku možnosti zvýšení nájemného s podáním žaloby zohledňuje autonomní zájmy obou stran a vyhovuje principu proporcionality. Proto lze připustit i výjimku z účinků konstitutivních rozhodnutí, odůvodněnou ústavními hledisky, jež je jinak možná pouze na základě výslovné zákonné úpravy; tato odlišná regulace vyplývá z nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 20/05 (viz výše), jenž svými účinky erga omnes – za popsáných mimořádných okolností – plní vlastně funkci zákona. Pro zvýšení nájemného přede dnem podání žaloby však žádné důvody nelžt nelze; nevyplývají ani z ústavní argumentace, ani z povahy konstitutivních rozhodnutí. Tuto otázku je tedy možno uzavřít tak, že obecné soudy mohou rozhodovat o zvýšení nájemného za období od podání žaloby do 31. 12. 2006. Nájemné za období před podáním žaloby zvyšovat nemohou, neboť tomu brání sama povaha konstitutivního rozhodnutí; zvýšení nájemného za období od 1. 1. 2007 rovněž není možné, neboť od tohoto data již jednostranné zvyšování nájemného připouští § 3 odst. 2 zákona č. 107/2006 Sb.

13. Ve vztahu k druhému bodu stanoviska vyslovuje Ústavní soud souhlas s překonáním právního názoru uvedeného v nálezem sp. zn. IV. ÚS 175/08. Ačkoliv Ústavní soud konstatoval již v nálezem sp. zn. Pl. ÚS 20/05 protiústavnost dlouhodobé nečinnosti zákonodárce spočívající v nepřijetí zákonné úpravy umožňující jednostranné zvýšení nájemného, nelze z daného rozhodnutí vyvozovat nárok na náhradu škody vůči státu. Z hlediska posouzení základního práva na náhradu škody vůči státu je nezbytné vycházet z čl. 36 odst. 3 LPS. Toto ustanovení zaručuje právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Z tohoto hlediska ale nelze považovat Parlament za orgán veřejné správy, soud nebo jiný srovnatelný orgán státu. Nelze tak především učinit v případě, kdy Parlament vykonává svoji zákonodárnou pravomoc. Odpovědnost za výkon této pravomoci je v první řadě politická. Meze volnosti uvážení zákonodárce jsou sice stanoveny ústavním pořádkem, důsledkem jejich překročení je ale možnost zrušení zákona nebo vyslovení jeho protiústavnosti Ústavním soudem. Takovýto zásah Ústavního soudu sice může za určitých okolností mít vliv na práva jednotlivce, do nichž bylo v důsledku takového zákona nebo mezery v zákoně zasazeno (např. neaplikovatelnost zákona v určité věci), nezakládá však jednotlivci nárok na náhradu škody.

14. Pokud tedy Ústavní soud konstatoval případný nárok na náhradu škody vůči státu ve svém nálezem sp. zn. I. ÚS 489/05 a potažmo v nálezem sp. zn. IV. ÚS 175/08 (oba viz výše), směřoval takovýto nárok ve vztahu k po-

chybení obecných soudů, které by neposkytly ochranu základnímu právu dotčených pronajímatelů tím, že by zamítly jeho důvodný nárok na zvýšení nájemného. Takto koncipovaný nárok na náhradu škody se žádným způsobem neodchyluje od dikce čl. 36 odst. 3 LPS, resp. nároku na náhradu škody, jak je vymezen zákonem č. 82/1998 Sb. Pokud tedy příslušný orgán zruší pravomocné rozhodnutí soudu, v jehož důsledku tento soud nedostal své povinnosti rozhodnout o zvýšení nájemného ve smyslu nálezem sp. zn. Pl. ÚS 20/05, může se pronajímatel domáhat vůči státu náhrady škody, která mu v důsledku takového nezákonného rozhodnutí vznikla. Přesto se Ústavní soud domnívá, že pronajímateli svědčí ve vztahu k vymezenému období před podáním žaloby jiný právní titul, a to právo na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS.

15. Meze přípustnosti omezení vlastnického práva je nutno chápat v kontextu vzniku a vývoje dotčených nájemních vztahů. Již v nálezem ze dne 22. 3. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 37/93. Ústavní soud shledal ústavní konformitu transformace práva osobního užívání bytu na nájemní vztah podle § 871 občanského zákoníku. V této souvislosti přitom poukázal na to, že v době, kdy nastaly právní účinky podle uvedeného ustanovení, existoval veřejný zájem na transformaci někdejších užívatelských vztahů k bytům v instituci chráněných nájmu, která by vytvořila přijatelný stav právní jistoty pro všechny dosavadní právní vztahy k bytům, jež byly založeny na existenci práva osobního užívání bytu. Posouzení existence veřejného zájmu však vyžaduje vzít v úvahu jeho časový aspekt. Ačkoliv nelze nalžt přesnou hranici, odkdy již nebylo možné považovat omezení vlastnického práva v důsledku regulace nájemného za ústavně konformní, plyne z dosavadní judikatury Ústavního soudu s ohledem na derogační nálezy ze dne 21. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, ze dne 20. listopadu 2002 sp. zn. Pl. ÚS 8/02 a ze dne 19. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 2/03, jakož i nálezem sp. zn. Pl. ÚS 20/05, že takovýto závěr nebylo možné akceptovat již v roce 2000. Z tohoto důvodu se Ústavní soud zabýval otázkou, zda omezení vlastnického práva v důsledku regulace nájemného nedosahovalo v období, ke kterému vztahuje stěžovatel svůj nárok, takové intenzity, že je nezbytné považovat jej za nucené omezení vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 LPS.

16. Podle čl. 11 odst. 4 LPS se připouští nucené omezení vlastnického práva ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu. Uvedený článek nelze vykládat jako základní právo na náhradu za jakékoliv omezení vlastnického práva stanovené zákonem. Obsah ústavně garantovaného práva vlastnit majetek ve smyslu čl. 11 LPS, jakož i práva pokojně užívat majetek podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod totiž není bezbřehý a podléhá řadě omezení, jež lze z hlediska ústavní garance považovat za imanentní jeho ústavnímu a potažmo zákonnému vymezení. To znamená, že zákon může obecně stanovit meze vlastnického práva, aniž by takovéto omezení bylo spojeno s právem na náhradu. Nucené omezení vlastnického práva, jakož i vyvlastnění podle čl. 11 odst. 4 LPS tak je třeba vztáhnout pouze na určité kvalifikované případy omezení.

17. Aniž by Ústavní soud považoval za nezbytné vymezit znaky takového kvalifikovaného omezení vyčerpávajícím způsobem, lze v obecné rovině dovést, že jedním z těchto znaků je omezení vlastnického práva

jdoucí nad rámec povinností, které zákon obecně stanovuje pro všechny subjekty vlastnického práva za dodržení principu rovnosti. Nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS totiž představuje omezení vlastnického práva konkrétního vlastníka nad rámec omezení, jež vyplývají obecně pro subjekty vlastnického práva, resp. které dopadají jen na část vlastníků, toto nerovné postavení je však v souladu s principem rovnosti v důsledku existence skutečností tuto nerovnost dostatečným způsobem odůvodňujících. Uvedené lze demonstrovat na příkladu tzv. legálních věcných břemen, kdy povinnost strpět např. stavbu sloupu elektrického vedení na svém pozemku je třeba považovat za omezení nad rámec obecných omezení vlastnického práva plynoucích ze zákona, které se dotýká jen některých vlastníků, kteří své „znevýhodnění“ nemohou svým projevem vůle ovlivnit. Skutečnost, že právě v jejich případě dojde k omezení, přitom není dána z povahy věci, ale v důsledku konkrétního posouzení příslušného orgánu veřejné moci, na jehož základě k takovému omezení dojde.

18. Druhou podmínkou, kterou v této souvislosti Ústavní soud připouští, je intenzita omezení vlastnického práva, jež může být vyjádřena více faktory, a to především otázkou rozsahu samotného omezení a dále délkou trvání takového omezení, tedy zda se jedná o omezení dočasné nebo trvalé. Ústavní soud již ve svých nálezech sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 a sp. zn. Pl. ÚS 8/02 poukázal na protiústavnost nerovného postavení dvou skupin vlastníků, když jedna skupina vlastníků je povinna nést náklady sociální politiky státu v oblasti bydlení. Tato nerovnost má racionální základ z hlediska vymezení dotčených pronajímatelů, protože je spjata s nájemními vztahy vzniklými transformací práva osobního užívání bytu. Nelze již ale nalézt rozumný důvod ve vztahu k povinnosti vlastníků strpět samotné náklady bydlení nájemců. Zatímco v době transformace práva osobního užívání bytu na nájemní vztah byl tento důvod dán, nelze ho nalézt v době, kdy již byla, a to dokonce opakovaně, Ústavním soudem konstatována protiústavnost regulace nájemného podle vyhlášky č. 176/1993 Sb., o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu, ve znění pozdějších předpisů, a v této souvislosti i možné porušení vlastnického práva řady pronajímatelů. Omezení vlastnického práva této skupiny vlastníků omezilo ústavně zaručené vlastnické právo některých pronajímatelů výrazným způsobem nad rámec omezení vlastnického práva stanovených pro všechny vlastníky. Takovéto omezení přitom s ohledem na rozsah nákladů, které jednotlivým pronajímatelům vznikly, aniž by tito mohli z těchto nákladů mít jakýkoliv užitek, a dlouhodobost stavu, jež byla zapříčiněna především dlouhodobou protiústavní nečinností Parlamentu, který až víc než čtyři roky po uplynutí lhůty poskytnuté Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 přijal zákon umožňující jednostranné zvyšování regulovaného nájemného, je třeba považovat za natolik intenzivní, že musí být podřazeno pod čl. 11 odst. 4 LPS.

19. Čl. 11 odst. 4 LPS sám o sobě neobsahuje žádnou bližší úpravu celé řady praktických otázek, jako kupř. u kterého státního orgánu je nutno nárok uplatnit, v jakých lhůtách apod. V tomto směru je nutno postupovat analogicky podle předpisu svým obsahem a účelem nejbližšího, kterým je zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně

zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

20. Ústavní soud dodává, že v případě nároku na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS je třeba posoudit otázku jeho subsidiarity. O subsidiaritě jednoho nároku vůči druhému lze hovořit pouze v těch případech, kde se dva nároky alespoň částečně překrývají (např. typicky si mohou konkurovat nárok na náhradu škody a nárok na vydání bezdůvodného obohacení). Ve věci vedené pod sp. zn. IV.ÚS 175/08 však ve skutečnosti o žádnou konkurenci nároků nešlo. Pronajímatel se totiž nemohl vůči nájemci domáhat doplacení rozdílu mezi obvyklým a regulovaným nájemným za dobu minulou, ale mohl po něm žádat toliko zvýšení nájemného ode dne podání žaloby. Náhrada škody, již se stěžovatel v řízení před obecnými soudy domáhal, směřovala vůči státu a týkala se právě již proběhlého období let 2002 až 2005. Z toho jednoznačně plyne, že žádný konkurující nárok na náhradu vůči nájemci pronajímatel za toto období neměl a stejně tak neměl ani právo na zvýšení nájemného za tuto dobu. Nárok na náhradu za nucené omezení vlastnického práva vůči státu se zjevně týká jiného subjektu a jiného právního titulu, a proto jej nelze vyloučit s odkazem na subsidiaritu nároku na náhradu škody vůči nárokům, jež měl pronajímatel údajně mít proti nájemci.

21. Z uvedených úvah vyplývá, že je nutno důsledně zvážit, jaký nárok pronajímatel uplatňuje. Jde-li o náhradu za nucené omezení vlastnického práva za dobu před podáním žaloby proti nájemci – jako kupř. ve věci projednávané I. senátem pod sp. zn. I. ÚS 2220/08, kdy žaloba proti státu byla podána dne 13. 7. 2005 a stěžovatel požadoval náhradu za období v letech 2002 až 2004 – nelze jeho nárok podmínit tím, že napřed má uplatnit efektivní prostředky k ochraně práva vůči nájemci, neboť pronajímatel žádný nárok za toto období vůči nájemci nemá. Pronajímatel má vůči nájemci právo na vyšší nájemné teprve na základě rozhodnutí soudu, jehož konstitutivní účinky – s ohledem na shora vyložené ústavní souvislosti – nastávají ex nunc, ale upínají se ke dni podání žaloby; v žádném případě však do minula, tj. do doby předcházející podání žaloby.

22. Otázka, zda v dané věci byl dán konkrétní nárok stěžovatele na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS, zůstává k zodpovězení obecnému soudu, který musí zvážit do jaké míry došlo v důsledku regulovaného nájemného k zásahu do jeho základního práva vlastnit majetek, jakož i zda v jeho případě byly splněny výše uvedené podmínky pro vznik práva na náhradu. Samotná protiústavnost právní úpravy regulovaného nájemného totiž neznamenala, že v každém individuálním případě bylo porušeno základní právo pronajímatele (vlastníka bytu). Rovněž je namístě zdůraznit, že výše nároku na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 LPS nemusí být identická s rozdílem mezi obvyklým a regulovaným nájemným. Obecné soudy tedy nesmí nárok na náhradu vůči státu zamítn apriorně, nýbrž musejí za respektování výše uvedených závěrů posoudit jednotlivé individuálně uplatněné nároky. V tomto smyslu je tedy tvrzený nárok pronajímatele (vlastníka bytu) třeba právně posoudit z hlediska práva na náhradu podle čl. 11 odst. 4 LPS. Obecné soudy jsou v tomto směru povinny vytvořit ve smyslu § 118a OSŘ dostatečný procesní prostor, aby se obě strany řízení mohly k novému právnímu posouzení

vyjádřit a případně uplatnit nové důkazy nebo námítky.

23. Ústavní soud rovněž zdůrazňuje, že v žádném případě nepovažuje celou věc za definitivně vyřešenou, ale vznáší silný apel na zákonodárce, aby se znovu a tentokrát systematicky zabýval problematikou regulovaného nájemného a vzal v úvahu opatření, která např. přijal polský zákonodárce v reakci na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hutten-Czapska*, tedy v pilotním případě ve vztahu k regulaci nájemného v Polsku, která po dlouhou dobu vykazovala obdobné ústavněprávní nedostatky jako regulace nájemného v České republice. Polsko v této souvislosti schválilo v roce 2006 zákon, který umožňoval rychlejší zvyšování nájemného až do takové výše, která by stačila k pokrytí udržovacích nákladů včetně zajištění návratnosti vloženého kapitálu a přiměřeného zisku, dále upravil občanskoprávní odpovědnost obce za škody, které vlastníkovi vzniknou z důvodu neposkytnutí sociálního bytu nájemci, kterému z důvodu nízkých příjmů vznikne právo na sociální byt přidělený obcí. Rovněž lze z toho hlediska hodnotit pozitivně záměr polské vlády z roku 2008, jehož cílem bylo zavedení systému kompenzačních příspěvků poskytovaných vlastníkům, jejichž majetek podléhal systému regulovaného nájemného v letech 1994 až 2005 [srov. rozsudek (smírné urovnání) Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. dubna 2008 ve věci *Hutten-Czapska proti Polsku*, č. 35014/97, body 14 až 26].

Ke stanovisku pléna zaujalo pět soudců odlišná stanoviska podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, dva soudci zaujali odlišné stanovisko toliko k odůvodnění stanoviska pléna (odlišná stanoviska jsou k dispozici na <http://nalus.usoud.cz>) Rozhodnutí citovaná ve stanovisku pléna jsou rovněž k dispozici na <http://nalus.usoud.cz>.

66. K ústavněkonformnímu výkladu § 220k odst. 5 ObchZ

§ 220k odst. 5 ObchZ čl. 36 LPS

Z hlediska ústavní konformity postupu soudu v řízení je zcela nepřijatelné, aby subjekt, o jehož práva a povinnosti reálně v řízení jde, byl zbaven možnosti se jej účastnit a tím plně těžit z práv náležejících účastníku řízení.

Ústavněkonformním výkladem § 220k odst. 5 ObchZ je nutno dospět k závěru, že o všech návrzích akcionářů uplatňujících u soudu právo na dorovnání v penězích se vede jedno společné řízení, jehož účastníky jsou ex lege všichni menšinoví akcionáři, kteří podají příslušnou žalobu až do okamžiku pravomocného ukončení nejdříve zahájeného řízení. Jestliže menšinový akcionář podá u soudu návrh na přezkoumání výše přiměřeného vypořádání v penězích v situaci, kdy již jiný akcionář takové řízení ve stejné věci zahájil dříve, nelze než tento později podaný návrh považovat za úkon, jímž tento menšinový akcionář přistupuje k dříve zahájenému řízení. Stanoví-li totiž obchodní zákoník v § 220k odst. 5 ObchZ, že o základu nároků všech menšinových akcionářů bude rozhodnuto v jediném řízení, a má-li být současně zachován výše zmiňovaný princip kontradiktornosti

řízení, je nutno z několika dostupných výkladů citovaného ustanovení obchodního zákoníku zvolit výklad zde Ústavním soudem předestřený, jelikož právě a jedině on plně konvenuje jak požadavku v jediném řízení rozhodnout o výši dorovnání výměnného poměru akcií pro každého akcionáře, jenž právo na dorovnání u soudu uplatnil, tak požadavku naplnění kautel ústavnosti.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 3. 2009, sp.zn. IV. ÚS 1106/08

Výrok: Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 2. 2008 č. j. 14 Cmo 202/2007-165 a usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. 3. 2007 č. j. 48 Cm 77/2005-146 se ruší, neboť jimi bylo porušeno základní právo stěžovatelky, aby její věc byla projednána v její přítomnosti a aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, garantované čl. 38 odst. 2 LPS, a tudíž i základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 LPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Z odůvodnění: Stěžovatelka se domáhala zrušení ve výroku uvedených usnesení obecných soudů s tím, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces ve formě efektivního přístupu k soudu rozhodujícímu o základu jejího právního nároku.

Uvádí, že otázkou postupu ve věci přezkoumání výše přiměřeného vypořádání se zabýval Ústavní soud ve věci sp. zn. I. ÚS 819/06, v níž bylo předmětem ústavní stížnosti nespojení věcí ke společnému projednání Krajským soudem v Plzni. Ústavní soud podanou ústavní stížnost odmítl pro nepřijatelnost, neboť v zásadě nelze napadnout postup nalézacího soudu, pokud řízení ještě probíhá, ale je třeba vyčerpat všechny procesní prostředky k ochraně práva; k porušení práva na spravedlivý proces by došlo tehdy, pokud by stěžovateli bylo upřeno právo domáhat se svého nároku u soudu (např. bezdůvodné odmítnutí jednat, nečinnost soudu). Stěžovatelka má za to, že přerušením řízení v projednávané věci krajský soud výslovně odmítl o stěžovatelčině návrhu jednat a odkázal stěžovatelku na řízení vedené někým jiným, jehož se ovšem nemůže účastnit v postavení účastníka řízení. Stěžovatelka může jen němě přihlížet průběhu sporu vedenému osobou, kterou nezná a která jí není povinována vést spor řádně a v jejím zájmu. Nadto nemůže vznášet námítky proti osobě znalce ani navrhopvat další důkazy. Nelze tedy tvrdit, že by měla k dispozici efektivní procesní prostředky k ochraně svého práva na přezkoumání výše přiměřeného vypořádání; výsledek řízení je předurčen, aniž by stěžovatelka mohla do řízení fakticky zasáhnout.

Dále konstatuje, že nemá žádnou možnost dosáhnout spojení řízení a poukazuje jednak na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1117/2001 a jednak na úsilí menšinových akcionářů o spojení jiných řízení, která směřovala proti téže žalované společnosti, kdy Krajský soud v Plzni sdělil, že věci nebude spojovat, a jeho postup byl aprobován výše citovaným nálezem (správně usnesením) Ústavního soudu. Stěžovatelka je proto přesvědčena, že nynější ústavní stížnost nelze odmítnout pro nevyčerpaní procesních prostředků k ochraně práva s tím, že má hypotetickou možnost dosáhnout spojení věcí, která je závislá na diskreci či libovůli obecného soudu. Poukazuje i na § 83 odst. 2 písm. c) OSŘ, které za-

kotvuje překážku věci zahájené pro případy dalších žalob o přezkoumání přiměřeného vypořádání, což má za následek zastavení řízení a odmítnutí ústavní stížnosti z formálních důvodů. Důsledky zastavení řízení budou stejné jako u přerušení řízení. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka poukázala na novější judikaturu Nejvyššího soudu (sp. zn. 29 Odo 1019/2006).

Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení k ústavní stížnosti a repliky k vyjádření jsou k dispozici na <http://nalus.usoud.cz>.

Z přípojených spisů vyplývá: Krajský soud v Plzni usnesením ze dne 21. 3. 2007 přerušil řízení, v němž se stěžovatelka domáhala přezkoumání přiměřenosti výše vypořádání při převzetí jmění společnosti S. hlavním akcionářem. Své rozhodnutí soud odůvodnil tím, že shodný nárok uplatnila u tamního soudu řada menšinových akcionářů, přičemž ve věci 48 Cm 86/2005 již byl ustanoven znalec ke zjištění přiměřené výše vypořádání, která má zásadní význam i pro přerušené řízení [srov. § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ]. Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 27. 2. 2008 rozhodnutí nalézacího soudu potvrdil. Z odůvodnění odkazujícího na relevantní právní úpravu se podává, že první pravomocný vyhovující rozsudek o žalobě menšinového akcionáře je závazný nejen pro hlavního akcionáře, ale i pro ostatní menšinové akcionáře, pokud jde o výši vypořádání na jednu akcii. Po právní moci takového rozsudku ztratí význam veškeré dokazování ke stanovení správné výše vypořádání v dalších řízeních. Má proto smysl pokračovat pouze v řízení, které pokročilo nejdále, a v němž bude v rozhodnuto nejdříve. Argumenty stěžovatelky o možnosti zmanipulování výsledku v prvním řízení bez konkrétních indicií přijmout nelze; soudy soudním znalcům v zásadě důvěřují.

V návaznosti na toto rozhodnutí podala stěžovatelka návrh na spojení řízení s řízením vedeným pod sp. zn. 48 Cm 86/2005, na kterýžto návrh Krajský soud v Plzni reagoval sdělením, že řízení v její věci bylo přerušeno.

Ústavní soud se nejdříve zabýval pozornost otázkou přípustnosti ústavní stížnosti.

Podstatným znakem ústavní stížnosti je její subsidiarita v poměru k opravným prostředkům dostupným v rámci obecného soudnictví. Ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti vyplývá závěr, že zákon má na mysli zejména procesní prostředky proti meritorním rozhodnutím a nikoli proti dílčím procesním, byť samostatně pravomocným rozhodnutím. Z tohoto pravidla Ústavní soud ve své judikatuře připouští výjimky spočívající v tom, že lze napadat i rozhodnutí, která jsou způsobila bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo (např. rozhodnutí o stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby). V takovém případě Ústavní soud nepovažuje ústavní stížnost za předčasnou a připustí ji k meritornímu projednání. Nemůže však být stěžovateli na újmu, pokud ústavní stížnost s ohledem na její subsidiární charakter v tomto okamžiku neuplatní a s ústavněprávní argumentací počká až na ústavní stížnost podanou proti rozhodnutí o posledním opravném prostředku ve věci samé. Tak by tomu mohlo být pouze tehdy, kdy by otázka, o níž bylo rozhodnuto v relativně samostatné fázi řízení, nemohla být v dalším průběhu řízení znovu posouzena (např. uvalení vazby) a tedy ani nastolena v ústavní stížnosti proti poslednímu rozhodnutí ve věci samé (nález III. ÚS 441/04, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>).

Ústavnímu soudu je známa existence dvou jeho usnesení sp. zn. I. ÚS 819/06 a sp. zn. I. ÚS 1548/08 odmítajících pro nepřipustnost ústavní stížnosti účastníků řízení vedených paralelně Krajským soudem v Plzni ve věci přiměřeného vypořádání ze strany vedlejšího účastníka – společnosti S., jimiž stěžovatelé brojili proti nespojení věci, resp. proti přerušení řízení ze stejného důvodu jako v nyní projednávané věci. Je nepochybné, že nyní podaná ústavní stížnost směřuje proti procesnímu rozhodnutí, jehož přezkum Ústavním soudem v zásadě nebývá přípustný právě s ohledem na subsidiaritu ústavní stížnosti. Ústavní soud je však přesvědčen, že v dané věci je namístě aplikovat závěry obsažené ve výše citovaném nálezu, poněvadž stěžovatelka může být bezprostředně a aktuálně dotčena na svém právu na projednání věci v její přítomnosti a v právu vznášet námitky a vyjadřovat se ke všemu, co v řízení vzešlo najevo. Pokud by stěžovatelka byla se svou ústavní stížností odkázána teprve na dobu, kdy již bude pravomocně rozhodnuto o její žalobě, ztratila by možnost jakkoli ovlivňovat (jině) řízení, v němž jako jediném proběhne dokazování vztahující se k základu uplatňovaného práva a jehož výsledek pak co do základu přiznaného práva bude závazný i pro řízení zahájené stěžovatelkou, a to aniž by ona v jí zahájeném řízení mohla úspěšně uplatnit své právo vznášet námitky proti takovému výsledku, neboť daná otázka již nebude moci být v jí zahájeném řízení otevřena.

Uvedené důvody vedly Ústavní soud k závěru, že podaná ústavní stížnost je přípustná a po zvážení všech okolností případu dospěl Ústavní soud i k závěru, že podaná ústavní stížnost je též důvodná.

Jeden z neopominutelných prvků práva na spravedlivý proces představuje zásada *audiatur et altera pars* (budiž vyslechnuta i druhá strana), která je Ústavním soudem chápána jako povinnost soudu vytvořit prostor zaručující účastníkovi řízení možnost účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobily ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat; vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajišťuje ochranu základních práv, jež je z hlediska *fair processu* prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů (srov. např. odst. 18. nálezu sp. zn. II. ÚS 1374/08 nebo odst. 17. nálezu sp. zn. II. ÚS 814/08, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Stejně se k nezbytnosti tohoto principu jakožto jednoho z předpokladů zajištění spravedlivého procesu staví Evropský soud pro lidská práva pravidelně judikující, že jedním z elementů práva být slyšen je princip kontradiktorního řízení, jenž vykládá v tom smyslu, že každá procesní strana musí obecně mít příležitost nejen předložit důkazy na podporu svých tvrzení, ale také být seznámena a vyjádřit se ke všem důkazům a stanoviskům uplatněným s cílem ovlivnit rozhodnutí soudu (srov. námátkou např. odst. 33. rozsudku ze 18. 3. 1997, č. 21497/93 ve věci *Mantovanelli proti Francii*, dostupný v databázi HUDOC na www.echr.coe.int).

Princip kontradiktorního řízení je tedy neodmyslitelnou součástí jakékoli soudní činnosti, neboť rozhodující orgán lze označit za soud jedině tehdy, jestliže předtím, než vynese rozhodnutí, poskytne každé ze stran příležitost seznámit ji se svým stanoviskem (srov. *Matscher, F.* The right to a fair trial in the case-law of the organs of

the European Convention on Human Rights. In: The right to a fair trial. Council of Europe Publishing, 2000, s. 16–17). Soud samozřejmě není povinen předneseným stanoviskům a tvrzením přisvědčit (což musí později ve svém rozhodnutí racionálně vysvětlit); klíčovým momentem je skutečnost, že tomu, o jehož práva a povinnosti se jedná, byl vytvořen prostor pro plnou participaci na řízení v rozsahu, v jakém mohou být dotčeny jeho oprávněné zájmy. Z hlediska ústavní konformity postupu soudu v řízení je totiž zcela nepřijatelné, aby subjekt, o jehož práva a povinnosti reálně v takovém řízení jde, byl zbaven možnosti se jej účastnit a tím plně těžit z práv náležejících účastníku řízení. Opačným výkladem je rovněž popřena zásada *vigilantibus iura scripta sunt* (bdělým náleží práva) rozvíjená v poměrech moderního právního státu, jež subjekty právních vztahů pojímá jako emancipované jedince, kteří se musí aktivně přičinit o to, aby jejich práva byla respektována a chráněna, a nikoliv se spoléhat na ochrannou ruku paternalistického státu. Jestliže však tito jedinci nesou odpovědnost za průběh a výsledek svého sporu, je nezbytné dát jim k dispozici takové nástroje, aby svá práva mohli náležitě hájit.

Jádrem podané ústavní stížnosti je výklad a aplikace § 220k odst. 5 ObchZ a procesní důsledky s nimi spojené, které zakládají nepřijatelné ústavněprávní konsekvence v tom směru, že stěžovaným postupem a rozhodnutími obecných soudů byla porušena stěžovatelčina ústavně zaručená práva.

Stěžovatelkou nastolený problém lze řešit v rovině výkladu jednoduchého práva za současného respektování interpretačních pravidel vyslovených Ústavním soudem. Z konstantní judikatury Ústavního soudu vyplývá, že funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její „prozařování“ celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod. V posuzované věci to znamená povinnost soudů interpretovat jednotlivá zákonná ustanovení v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod. Tudíž i při případné, hypoteticky možné konkurenci více metodologicky racionálně obhajitelných interpretačních alternativ je nutno zvolit jako výsledek výkladu tu, která opodstatněně nabývá přednosti před ostatními, tj. upřednostnit interpretaci takovou, jež je ústavně konformnější (srov. např. náleží sp. zn. IV. ÚS 104/08, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>).

Pro náležitě zajištění stěžovatelčina práva být slyšena a efektivně se řízení účastnit není třeba, aby obecné soudy rozhodly o spojení věci ke společnému řízení dle ustanovení § 112 OSŘ, o přistoupení vedlejšího účastníka dle ustanovení § 93 OSŘ či o přistoupení dalšího účastníka řízení podle ustanovení § 94 odst. 3 OSŘ, neboť je ústavněkonformním výkladem § 220k odst. 5 ObchZ nutno dospět k závěru, že o všech návrzích se vede jedno společné řízení, jehož účastníky jsou ex lege všichni menšinoví akcionáři, kteří podají příslušnou žalobu až do okamžiku pravomocného ukončení nejdříve zahájeného řízení. Jestliže menšinový akcionář podá

u soudu návrh na přezkoumání výše přiměřeného vypořádání v penězích v situaci, kdy již jiný akcionář takové řízení ve stejné věci zahájil dříve, nelze než tento později podaný návrh považovat za úkon, jímž tento menšinový akcionář přistupuje k dříve zahájenému řízení. Stanoví-li totiž obchodní zákoník v ustanovení § 220k odst. 5 ObchZ, že o základu nároků všech menšinových akcionářů bude rozhodnuto v jediném řízení a má-li být současně zachován výše zmiňovaný princip kontradiktornosti řízení, je nutno z několika dostupných výkladů ustanovení § 220k odst. 5 ObchZ zvolit výklad zde Ústavním soudem předestřený, jelikož právě a jedině on plně konvenuje jak požadavku v jediném řízení rozhodnout o základu (výši) dorovnání výměnného poměru akcií pro každého akcionáře, jenž právo na dorovnání u soudu uplatnil, tak požadavku naplnění kautel ústavnosti upínajících se k zabezpečení spravedlivého procesu. Pouhá možnost vyjádřit se k důkazům provedeným v řízení, jehož účastníkem konkrétní menšinový akcionář není, nedostačuje, poněvadž takto poskytnutou možností se nevyčerpávají veškerá procesní práva účastníka řízení (např. právo samostatně navrhnout důkazy, podat odvolání apod.).

Uvedený výklad ze zákona (ex lege) nastavšího přistoupení dalších účastníků do první zahájeného řízení nejen že přílehavě a ústavně konformně vystihuje spojení práva na kontradiktorní řízení s požadavkem zabezpečit jeho hospodárnost, ale skýtá i řadu dalších výhod naplňujících spravedlivost řízení. Na rozdíl od „běžného“ přistoupení (§ 92 odst. 1 OSŘ) tu není potřeba návrhu původního žalobce; spojení věcí je ve výlučné dispozici soudu vázaného kritériem „zájmu hospodárnosti řízení“ (§ 112 odst. 1 OSŘ); ani vedlejší účastenství plnohodnotnou účast ostatních (pozdějších) žalobců by přitom nezabezpečilo (srov. § 93 odst. 3 OSŘ) (nehledě na to, že na rozdíl od soudu se takový žalobce vůbec nemusí o dříve zahájeném řízení dozvědět).

Pro další postup v řízení před Krajským soudem v Plzni je podstatné, že stěžovatelka podala žalobu na přezkoumání výše přiměřeného vypořádání jako první. Krajský soud proto bude pokračovat v řízení zahájeném stěžovatelkou, v němž bude rozhodnuto o základu přiznaného práva a jehož účastníky se v důsledku závazného výkladu podaného Ústavním soudem stanou ex lege i navrhovatelé z řízení, která byla zahájena později. V zájmu hospodárnosti může krajský soud v tomto řízení využít důkazních prostředků navržených a provedených v souběžně vedených řízeních za současného respektování procesních práv všech účastníků řízení, tj. – bude-li to navrhováno – důkazy znovu v potřebném rozsahu provede a všem účastníkům řízení umožní se k nim vyjádřit.

Pokud vedlejší účastník ve svém vyjádření podporujícím opačný právní názor zdůrazňuje respektování principu hospodárnosti a rovnosti menšinových akcionářů, sluší se upozornit, že tyto argumenty nebyly v úvahách Ústavního soudu opomenuty a výše předložený výklad je respektuje. Projednání věci v jednom řízení za účasti všech navrhovatelů logicky brání neekonomickému vedení paralelních řízení o témž základu práva; eventuálně možný výklad zásady hospodárnosti v tom směru, že je neekonomické vést řízení se všemi navrhovateli, protože postačí jej vést pouze s jedním, je absurdní a zcela popírá právo jednotlivce vyjádřit se ke všemu, co v řízení vzešlo najevo. Princip rovnosti zůstává předestřeným výkladem Ústavního soudu nejen zachován v původní šíři,

ale dokonce je ještě posílen tím, že menšinová akcionáři požívají rovnosti co do základu přiznaného práva i v rozsahu jim dostupných procesních práv.

Z výše vyložených důvodů shledal Ústavní soud podanou ústavní stížnost důvodnou a napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

ROZHODNUTÍ SOUDŮ ČR – ČÁST CIVILNÍ

ROZHODNUTÍ PROCESNÍ

67. Místo vydání věci neoprávněným držitelem. Povinnost exekutora vydat zajištěnou věc po jejím vyloučení z exekuce

§ 126 odst. 1, § 567 odst. 1 ObčZ
§ 268 odst. 1 písm. f) OSŘ

1. Místem splnění povinnosti neoprávněného držitele, aby věc vydal jejímu vlastníku je bydliště nebo sídlo držitele.

2. Dojde-li k zastavení exekuce prodejem exekutorem sepsaných a odvezených věcí z důvodu jejich vyloučení z exekuce podle § 268 odst. 1 písm. f) OSŘ ve spojení s § 52 odst. 1 EŘ, stává se exekutor jejich neoprávněným držitelem, který je podle § 126 odst. 1 ObčZ – povinen v místě svého sídla věci vlastníku vydat. Samotný pravomocný rozsudek, jímž byly věci vyloučeny z exekuce, tuto povinnost exekutorovi nezakládá.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 22 Cdo 2234/2008

Z odůvodnění: Žalobkyně se jako vlastnice domáhala, aby žalovanému bylo uloženo vydat jí dále specifikované movité věci. V řízení o výkon rozhodnutí proti jejímu manželovi žalovaný jako pověřený soudní exekutor 18. 11. 2003 uvedené věci sepsal a odvezl do skladu v P., avšak v roce 2006 soud rozhodl, že tyto věci jsou z výkonu rozhodnutí vedeného proti manželovi žalobkyně vyloučeny.

Soud prvního stupně rozsudkem z 26. 3. 2007, č. j. 8 C 258/2006-40, zamítl žalobu, aby žalovaný vydal žalobkyni blíže označené věci nebo aby pro případ zamítnutí žaloby zaplatil žalobkyni částku 80 000 Kč. Zjistil, že usnesením Okresního soudu v Ostravě z 5. 9. 2003, č. j. 52 Nc 10298/2003-3, byla pro pohledávku oprávněně C. O., a. s. proti povinnému I. O. ve výši 8 908,50 Kč a náklady předchozího řízení nařízena exekuce na majetek povinného. Provedením exekuce pověřil jako exekutora žalovaného. Ten exekucním příkazem z 10. 11. 2003, sp. zn. Ex 0605/03, rozhodl o provedení exekuce prodejem všech postizitelných movitých věcí povinného. Podle protokolu z 18. 11. 2003 byly jako majetek povinného sepsány i předmětné movité věci. K návrhu žalobkyně proti žalované C. O., a. s. byly rozsudkem Okresního soudu v Ostravě z 9. 3. 2006, č. j. 58 C 203/2003-60, který nabyl právní moci 29. 4. 2006, uvedené movité věci z výkonu rozhodnutí vedeného pod sp. zn. 52 Nc 10298/2003 vyloučeny. Soud prvního stupně na základě těchto zjištění dospěl k závěru, že žalobkyně je sice vlastnící specifikovaných movitých věcí, ale žalovaný do jejího vlastnic-

kého práva neoprávněně nezasahuje. Byl pověřen provedením exekuce, v rámci exekutorské činnosti věci sepsal, odvezl je a jeho pověření dosud trvá. Usnesení o částečném zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. f) OSŘ ohledně věcí z výkonu rozhodnutí vyloučených bylo sice již 1. 3. 2007 soudem vydáno, avšak nenabýlo dosud právní moci. Pověření žalovaného k provedení exekuce tak z důvodu zastavení exekuce podle § 51 písm. b) a ani z jiných tam uvedených důvodů zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, nezaniklo. Kromě toho se žalovaný vydání věci nebrání, avšak žalobkyně mu neposkytla potřebnou součinnost, neboť si věci u žalovaného sama nevyzvedla. Odkázal na § 567 odst. 1 ObčZ, který stanoví, že dluh se plní na místě určeném dohodou účastníků. Není-li místo plnění takto určeno, je jím bydliště nebo sídlo dlužníka.

K odvolání žalobkyně odvolací soud rozsudkem z 18. 12. 2007, č. j. 40 Co 802/2007-73, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud považoval za správný závěr odvolacího soudu, že důsledky pravomocného rozhodnutí soudu o vyloučení věcí z exekuce se v exekucním řízení projeví až rozhodnutím o zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. f) OSŘ. Důvodem, proč rozhodným okamžikem pro vznik práva vlastníka na vydání věci je právní moc rozhodnutí o zastavení výkonu rozhodnutí, je jeho sepětí s řízením vedeným podle exekučního řádu, neboť z exekučního řízení mohou být movité věci vyňaty právě jen na základě rozhodnutí vydaného podle § 268 odst. 1 písm. f) OSŘ. Odvolací soud zjistil, že v daném případě nabylo usnesení z 1. 3. 2007, č. j. 52 E 10298/2003-65, dne 31. 3. 2007 právní moci. I když tak žalobkyně prokázala vlastnické právo k věcem, splnila tím jen jeden předpoklad pro vydání věcí vlastníku podle § 126 odst. 1 ObčZ. Dalším předpokladem je neoprávněný zásah do práva. Ten však naplněn není, neboť žalovaný opakovaně deklaroval svoji vůli žalované její věci vydat, a to v místě, kde jsou uskladněny. Je povinností žalobkyně, aby si svoje věci u žalovaného převzala. Soud prvního stupně správně odkázal na analogické použití § 567 ObčZ, který stanoví, že místem plnění je sídlo žalovaného, kde je žalovaný připraven po předchozím vyrozumění věci žalobkyni věci vydat.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání. Podle ní žalovaný zasahuje neoprávněně do jejího vlastnického práva k movitým věcem, neboť mu vznikla povinnost vydat jí tyto věci již pravomocným rozhodnutím soudu o vyloučení věcí z výkonu rozhodnutí. Poukazuje na to, že sama nebyla účastnicí exekučního řízení a nemohla tak ani navrhopvat jeho zastavení. Nesprávné je také analogické použití § 567 odst. 1 ObčZ, podle kterého je povinna převzít věci v sídle žalovaného. Žalobkyně připomíná, že okamžitě poté, co zaměstnanci žalovaného odvezli její věci, žalovaného informovala, že její bezpodílové spoluvlastnictví s povinným (manželem) bylo zrušeno již v roce 1993, a poskytla mu k tomu

listinné důkazy. Žalovaný do vlastnického práva k věcem neoprávněně zasahuje a je jeho povinností, aby je žalobkyni přivezl zpět do místa, odkud je odvezl. Žalobkyně navrhla, aby rozsudky soudů obou stupňů byly zrušeny a věc vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud jako soud dovolací po zjištění, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu bylo podáno včas řádně zastoupenou oprávněnou osobou – účastnicí řízení, se dále zabýval otázkou, zda jde o dovolání přípustné. Dovolací soud považuje rozsudek odvolacího soudu za rozhodnutí zásadního významu, neboť otázku, zda žalovaný zasahuje neoprávněně do vlastnického práva žalobkyně k movitým věcem, řeší v rozporu s hmotným právem, a dále proto, že otázka, kde je ten, kdo věc neoprávněně zadržuje, povinen věc vlastníkovi vydat, nebyla dovolacím soudem dosud řešena.

Podle § 123 ObčZ vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užitky a nakládat s ním.

Podle § 126 odst. 1 ObčZ vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje; zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje.

Podle § 567 odst. 1 ObčZ dluh se plní na místě určeném dohodou účastníků. Není-li místo plnění takto určeno, je jím bydliště nebo sídlo dlužníka.

Ten, kdo cizí věc zadržuje, ať už jako neoprávněný držitel nebo jako neoprávněný detentor, zasahuje do vlastnického práva k věci. Takovým neoprávněným detentorem je i ten, kdo pozbyl titul, který jej dříve opravňoval k tomu, aby měl cizí věc u sebe. Kdo brání vlastníkovi ve výkonu jeho vlastnického práva tím, že mu jeho věc neoprávněně zadržuje, je povinen věc vlastníkovi vydat. Tuto povinnost splní tím, že věc předá vlastníkovi; jestliže na výzvu vlastníka k vydání věci, jen uvede, že mu věc vydá v místě svého bydliště, nic to nemění na tom, že cizí věc stále neoprávněně zadržuje. Obrátí-li se vlastník na soud se žalobou o vydání věci, musí soud žalobě vyhovět, jestliže žalobce prokázal vlastnictví k věci, a žalovaný neprokázal, že má právní důvod k tomu, aby měl věc u sebe. Za splnění těchto dvou předpokladů neoprávněný zásah toho, kdo věc drží, do vlastnického práva vlastníka, trvá. Povinnost vydat věc není vázána na zavinění toho, kdo věc zadržuje (postačí, že ten kdo má věc u sebe, nemá objektivně právo věc zadržovat) nebo na vznik újmy vlastníkovi. Vlastníkovi věci náleží právo na vydání věci proti tomu, kdo mu věc neoprávněně zadržuje, a vedle toho má i podle § 420 odst. 1 ObčZ právo na náhradu škody, pokud mu vznikne zaviněným porušením povinnosti toho, kdo věc zadržuje.

Lhůtu ke splnění povinnosti vydat vlastníkovi věc neoprávněně zadržovanou zákon nestanoví, neboť z povahy této povinnosti je zřejmé, že držitel (detentor) je povinen vydat vlastníkovi věc ihned, jakmile zjistí, že věc drží neoprávněně. Také místo splnění povinnosti věc vydat zákon neupravuje. Analogicky podle § 853 ObčZ je třeba použít ustanovení o místě plnění závazku, tj. § 567 odst. 1 ObčZ. Z analogického použití ustanovení o místě plnění závazku pro splnění povinnosti vydat věc vlastníkovi vychází také Komentář k čl. obecnému zákoníku a občanské právo platné na P. R. Díl II. Praha :V. Linhart, 1935, s. 312, kde se uvádí, že „není-li žalovaný oprávněn s věcí nakládati, dopouští se bezprávného činu a jest povinen věc vrátit (nikoli jen trpěti odnětí věci), a to v zákonném

plnění. Tudíž nemovitosti musí vrátit v místě, kde leží. Movitosti musí vrátiti v místě bydliště žalovaného (§ 905 per anal.), a to v místě, kde žalovaný měl bydliště v době rozsudku soudu prvního stupně.“ Uložení povinnosti neoprávněnému držiteli, aby věc vydal vlastníku, se tedy nic nemění na tom, že místem splnění takové povinnosti je bydliště nebo sídlo držitele.

Pro daný případ z toho vyplývá, že jakmile bylo podle § 268 odst. 1 písm. f) OSŘ ve spojení s § 52 odst. 1 EŘ částečně zastavena exekuce vedená proti povinnému (manželu žalobkyně) prodejem věcí, které byly z exekuce pravomocným soudním rozhodnutím vyloučeny, zaniklo podle § 51 písm. b) EŘ pověření žalovaného k provedení exekuce prodejem těchto movitých věcí a žalovaný věci žalobkyně zadržuje neprávem. Žalobkyni jako vlastníci věci přísluší vůči žalovanému ochrana vlastnického práva k těmto věcem podle § 126 odst. 1 ObčZ – žalovaný je povinen věci žalobkyni vydat, přičemž místem plnění je jeho sídlo. Dovolací soud nesdílí názor žalobkyně, že povinnost žalovaného vydat jí movité věci vznikla již právní mocí rozsudku o vyloučení věci z exekuce. Žalovaný jako exekutor nebyl účastníkem uvedeného řízení a jeho práva a povinnosti jsou upraveny právě exekučním řádem. Kromě toho žalobkyně byla jako manželka povinného účastnicí řízení o výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí vedeného pod. sp. zn. 52 Nc 10298/2003, jak to vyplývá z usnesení o částečném zastavení této exekuce z 1. 3. 2007, č. j. 52 E 10298/2003-65, kde také jako účastnice řízení v záhlaví výslovně uvedena. Pokud by došlo k vyloučení movitých věcí z exekuce, náležejících jiné osobě, mohl by soud zastavit exekuci i bez návrhu.

Vzhledem k nesprávné aplikaci § 126 odst. 1 ObčZ není rozsudek odvolacího soudu správný, a proto byl dovolacím soudem zrušen; protože se důvod nesprávnosti vztahuje i na rozsudek soudu prvního stupně, byl zrušen i jeho rozsudek a věc byla tomuto soudu vrácena k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 OSŘ).

68. Rozhodování o nákladech řízení při nařízení předběžného opatření podle § 76b OSŘ

§ 76b, 145 OSŘ

Vyhoví-li soud návrhu na nařízení předběžného opatření podle § 76b OSŘ, rozhodne i o náhradě nákladů řízení.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 1. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5252/2008

Z odůvodnění: Soud prvního stupně usnesením ze dne 29. května 2008 nařídil předběžné opatření, kterým uložil žalovanému povinnost dočasně opustit blíže označený byt, který užíval se svou manželkou *M. P.* a jejím synem *D.*, povinnost zdržet se vstupu do tohoto bytu, jakož i bezprostředního okolí domu ve vzdálenosti padesáti metrů a zdržet se setkávání se žalobkyní a jejím synem po dobu tří měsíců, počínaje dnem 6. 6. 2008. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Odvolací soud k odvolání žalovaného, usnesením ze dne 21. 10. 2008 usnesení soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Proti usnesení odvolacího soudu podal žalovaný dovolání z důvodu, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Navrhl, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Dovolání není přípustné.

Již v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1925/2001, publikovaného pod C 867, v Souboru civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck, bylo uvedeno, že „proti rozhodnutí odvolacího soudu o předběžném opatření není dovolání přípustné“. To je odůvodněno již tím, že přípustnost dovolání proti takovému rozhodnutí nevyplývá ze žádného z ustanovení občanského soudního řádu, jimiž se tato přípustnost taxativně vymezuje (§ 237–239). Dovolací soud proto podle § 243b odst. 5 a § 218 odst. 1 písm. c) OSŘ v souladu s jednotnou praxí Nejvyššího soudu dovolání jako nepřípustné odmítl.

Zvláštní povaha předběžného opatření podle § 76b OSŘ spočívající v tom, že ani v případě, kdy soud návrhu na jeho vydání vyhoví, nebude navazovat uplatněnému právu odpovídající řízení ve věci samé, vyžaduje aby soudy rozhodovaly i o náhradě nákladů řízení. Výrok o náhradě nákladů řízení vychází z toho, že úspěšnému žalobci náklady, na jejichž náhradu by měl vůči žalované právo, nevznikly (§ 243b odst. 5, § 224 odst. 1, § 151 odst. 1 OSŘ a § 145 a 146 odst. 3 OSŘ a contrario).

69. Nepředvídatelné soudní rozhodnutí

§ 5, § 42 odst. 4, § 43 odst. 1, § 79 odst. 1, § 115a, § 118a, § 120 odst. 1 OSŘ

Jde o nepředvídatelné rozhodnutí, jestliže soud chtěl zprvu rozhodnout ve věci bez nařízení jednání (§ 115a OSŘ), avšak pro nesouhlas žalovaného s tímto postupem nakonec ve věci nařídil jednání, k němuž se žalobce nedostavil, a posléze žalobu zamítl s odůvodněním, že žalobce ve sporu neunesl důkazní břemeno, když k prokázání žalobních tvrzení neoznačil potřebné důkazy, aniž by tento důkazní deficit (realizovanou poučovací povinností) žalobci signalizoval.

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 2. 2009, sp. zn. 12 Co 233/2005

Z odůvodnění: V záhlaví cit. rozsudkem okresní soud zamítl žalobu, jíž žalobce domáhal po žalovaném zaplacení částky 13 715 Kč s příslušenstvím (specifikovaným poplatkem z prodlení), a dále rozhodl o nepřiznání náhrady nákladů řízení žalovanému. Okresní soud žalobu zamítl s odůvodněním, že žalobce nenavrhl všechny důkazy potřebné k prokázání všech sporných tvrzení, zejména neoznačil a nepředložil v žalobě nájemní smlouvu, jakož i důkaz o tom, že žalovaný skutečně byl srozuměn s vyúčtováním služeb za předmětné období a že – pokud jde například o dodávku tepla a teplé vody – bylo žalovanému jako nájemci bytu umožněno nahlédnout do podkladů žalobce k seznámení s celkovými náklady, spojenými s dodávkou této služby. Protože se žalobce k jednání nedostavil, souhlasil s tím, aby soud

věc projednal bez jeho přítomnosti na základě neúplných předložených důkazů, nemohl soud postupovat podle § 118a odst. 3 OSŘ a žalobce poučit, že dosud navrhl (správně nenavrhl) všechny důkazy potřebné k prokázání sporných tvrzení k označení důkazů bez zbytečného odkladu a poučením o následcích nesplnění předmětné výzvy. Okresní soud proto vycházel z listinných důkazů v řízení provedených a z přednesu žalovaného, a poté dospěl k závěru, že žaloba není důvodná, když žalobce je se svým žalobním tvrzením v důkazní nouzi. Žalobce tak neunesl břemeno tvrzení ani důkazní břemeno.

Proti tomuto rozsudku podal žalobce (dne 10. 1. 2005) odvolání, k němuž v příloze připojuje listinné důkazy, jež se (podle něj) vztahují k projednávané věci. Trvá na tom, že žalovaný neuhradil vyúčtování záloh na služby spojené s užíváním bytu ve výši 13 715 Kč, jak vyplývá z přílohy nadepsané jako „Vývoj plateb nečleněný, kumulovaný.“ Žalovaný sice, jak sám uvádí, platil řádné nájemné a zálohy na vyúčtování služeb spojených s užíváním bytu, neboť unesení důkazního břemene o tom, že uhradil vyúčtování záloh za uvedeném období, je na žalovaném. Z těchto důvodů žalobce navrhl, aby krajský soud změnil napadený rozsudek a podané žalobě zcela vyhověl.

Žalovaný se k odvolání žalobce nevyjádřil.

Spis o správním prostředkem (odvoláním) žalobce byl krajskému soudu doručen dne 12. 4. 2005 a podle rozvrhu práce byl přidělen k vyřízení předsedovi senátu 12 Co zdejšího soudu *JUDr. V. P.*, jehož funkce soudce – s ohledem na podanou rezignaci – zanikla ke dni 31. 1. 2009. V důsledku této rezignace byla posléze tato věc opatřením místopředsedy krajského soudu ze dne 2. 2. 2009 ve smyslu ust. § 2a odst. 1 vyhl. č. 37/1992 Sb. přidělena k vyřízení senátu 14 Co zdejšího krajského soudu s tím, že bude nadále vedena pod původní spisovou značkou shora.

Krajský soud (senát 14 Co) dospěl k závěru, že v dané věci dosud nebyly osvědčeny podmínky ani pro potvrzení ani pro změnu napadeného rozsudku, který byl okresním soudem vydán při níže zjištěné vadě, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí v této věci

Z obsahu spisu vyplývá, že žalobce se podanou žalobou domáhá po žalovaném zaplacení částky 13 715 Kč s příslušenstvím z titulu dlužného nájemného za období od ledna 2000 do března 2001. Okresní soud zprvu návrhu vyhověl, když vydal platební rozkaz, jímž (v intencích žalobního petitu) zavázal žalovaného k předmětným platebním povinnostem; proti tomuto rozhodnutí žalovaný podal odpor (čímž byl platební rozkaz zrušen) s tvrzením, že „žalobci jsem úhradu plateb zasílal řádně, jak mohu doložit ústřížky poštovních poukázek. Žádný dluh vůči žalobci nemám.“ V dalším podání pak žalovaný uvedl, že nesouhlasí se žalovanou částkou, přičemž na výzvu okresního soudu (formou usnesení) ze dne 13. 1. 2004, aby „písemně doplnil svá tvrzení, v čem spatřuje nesprávnost uplatněného nároku o zaplacení vyúčtování zálohovaných služeb spojených s užíváním bytu za období leden – prosinec 2000 a leden – březen 2001“ a „písemně označil důkazy k prokázání svých tvrzení, předložil soudu listinné důkazy“ již procesně nereagoval. Za této procesní situace okresní soud dne 22. 3. 2004 přistoupil k vydání usnesení č.j. 11 C 333/2003-25 (26), jímž vyzval účastníky řízení, aby se ve lhůtě 10 dnů od doručení tohoto usne-

sení vyjádřili, zda souhlasí s tím, aby ve věci bylo soudem rozhodnuto bez nařízení jednání. Žalobce s rozhodnutím bez projednání věci vyslovil písemný souhlas, když v tomto svém podání současně odkázal na svá žalobní tvrzení, uvedl, že žalovaný podal odpor zcela účelově a navrhl, aby okresní soud podané žalobě vyhověl. Poněvadž žalovaný s rozhodnutím věci bez nařízení jednání nesouhlasil, okresní soud nařídil na den 11. 11. 2004 jednání, při kterém vyhlásil napadený rozsudek, jímž žalobu zamítl s odůvodněním (nyní již ve stručnosti shrnuto), že žalobce neunesl důkazní břemeno stran svých žalobních tvrzení.

Ustanovení § 115a OSŘ stanoví, že k projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízeného jednání souhlasí; to neplatí ve věcech uvedených v § 120 odst. 2 OSŘ.

Tím, že okresní soud přistoupil k postupu předvídanému v § 115a OSŘ, implicitně také signalizoval žalobci, že a) jednak jeho žaloba je i z pohledu žalobních tvrzení perfektní (jinak by bylo nutno žalobce vést k doplnění narační části žaloby), a že žalobce b) ke svým právně relevantním skutkovým tvrzením označil listinné důkazy, které umožňují, aby mohla být věc rozhodnuta i bez nařízení jednání. Pokud posléze okresní soud – s ohledem na procesní postoj žalovaného, který s projednáním věci bez jednání nesouhlasil – nařídil jednání na 11. 11. 2004, žalobce za shora vyložené procesní situace nemohl vskutku předvídat, že při následně nařízeném jednání dojde k tak zásadní změně procesního náhledu nalézacího soudu, že bude kladeno k tíži žalobce, že (citováno z odůvodnění napadeného rozsudku okresního soudu) „nenavrhl všechny důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení.“

Postup okresního soudu, jenž se posléze procesně odrazil v jím vydaném rozsudku, tak očividně nese prvky (ve vztahu k žalobci) tzv. nepředvídatelného rozhodnutí, neboť nelze připustit, aby soud v jednom procesním okamžiku a při neměnnosti žaloby a důkazů, jichž se strana žalující k prokázání svých tvrzení dovolává, shledal, že jsou dány podmínky pro projednání věci podle (žalobcem již předložených) listinných důkazů bez nařízení jednání, a na straně druhé v jiném procesním okamžiku zase uzavřel, že žalobce neunesl důkazní břemeno a z tohoto důvodu žalobu zamítl, aniž by takto změněný procesní postoj (rozuměj z hlediska úplnosti listinných důkazů, jichž se žalobce dovolával k verifikaci svých skutkových tvrzení, jež jsou zásadně významná pro právní posouzení věci) žalobci realizovanou poučovací povinností zákonu odpovídajícím způsobem signalizoval (§ 43 odst. 2 ve vztahu k § 42 odst. 4, § 79 odst. 1 a násl. OSŘ).

Byl tedy v tomto případě jednoznačně osvědčen kašací důvod ve smyslu § 219a odst. 1 písm. a) OSŘ; krajský soud proto z vyložených důvodů rozsudek okresního soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, v němž bude okresním soudem přihlédnuto i k žalobcem tvrzeným skutečnostem v jím podaném odvolání, k nimž žalobce také označil a připojil (další) listinné důkazy.

ROZHODNUTÍ VE VĚCÍCH OBČANSKOPRÁVNÍCH

70. Zveřejnění jména osoby neoprávněně evidované jako spolupracovník bývalé StB

§ 11 ObčZ

§ 7 odst. 1 zákona č. 140/1996 Sb.

Zveřejnění jména osoby neoprávněně evidované jako spolupracovník bývalé Státní bezpečnosti v seznamech těchto spolupracovníků je způsobilé citelně se dotknout osobní cti postižené fyzické osoby (to platí i pro dobu před rozhodnutím o tom, že evidence v seznamech spolupracovníků byla neoprávněná). Na tom nic nezmění ani připojení poznámky, že v soudním řízení bylo určeno, že osoba byla evidována neoprávněně.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1420/2007

Z odůvodnění: Žalobu na ochranu osobnosti žalobce odůvodnil tím, že žalovaná neoprávněně zasáhla do jeho osobnostních práv zveřejněním jeho jména v tzv. seznamu agentů bývalé Státní bezpečnosti (StB), publikovaném jak na internetu, tak i knižně. Ač žalovaná tento stav částečně napravila vynětím údajů z internetu, zůstává jeho jméno natrvalo uvedeno v knižní podobě, stejně tak jako eventuálně v kopiích, které bylo možno pořídit z internetového seznamu v době jeho uveřejnění od 20. 3. 2003 do 12. 1. 2004. Tímto zveřejněním jména žalobce došlo ve značné míře ke snížení jeho důstojnosti a vážnosti ve společnosti a k hrubému zásahu do jeho osobnostních práv. Vynětí jeho jména ze seznamu žalobce nepovažuje za postačující ve smyslu § 13 odst. 1 ObčZ, a proto ve smyslu § 13 odst. 2 ObčZ požaduje též prisouzení náhrady nemajetkové újmy v penězích.

Soud prvního stupně zamítl žalobu, aby žalovaná byla uznána povinnou zaplatit žalobci požadovanou náhradu nemajetkové újmy ve výši 200 000 Kč, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. [Vyšel ze zjištění, že týž soud (v předcházejícím řízení) určil, že žalobce je neoprávněně evidován v materiálech StB jako rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník StB. (Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně změnil v odvoláním napadeném zamítavém výroku ve věci samé tak, že žalované uložil zdržet se zveřejnění tiskem a na elektronických médiích údaje o tom, že žalobce je evidován jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 451/1991 Sb. (dále jen „lustrační zákon“). Dovolání žalované proti tomuto rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšší soud České republiky rozsudkem ze dne 30. 9. 2004, č. j. 30 Cdo 970/2004-113, zamítl.] Soud prvního stupně konstatoval, že s ohledem na to, že ve výroku jeho předchozího rozsudku nebyla stanovena lhůta k plnění, nastoupila zákonná lhůta uvedená v § 160 odst. 1 věta první OSŘ, tedy 3 dny od právní moci rozsudku. Lhůta k plnění tak uplynula dne 8. 1. 2004. Údaj o evidenci žalobce jako osoby uvedené v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) lustračního zákona byl odstraněn z internetu až 12. 1. 2004.

Soud prvního stupně přihlédl k tomu, že dotčený údaj o žalobci byl uveřejněn v souladu se zákonem č. 107/2000 Sb., takže s ohledem na právní moc označeného rozsudku (8. 1. 2004), byl na internetu neoprávněně pouze tři dny. Za tohoto stavu věc posoudil podle § 11 násl. ObčZ a konstatoval, že neoprávněný zásah do osobnostních práv žalobce nebyl natolik závažný, aby i s přihlédnutím k satisfakčním účinkům již zmíněných rozsudků žalobci jako satisfakce nepostačovala omluva podle § 13 odst. 1 ObčZ, kterou však žalobce nepožadoval. Zadostiučinění podle § 13 odst. 2 ObčZ podle jeho mínění přiměřené není.

K odvolání žalobce odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Vzal za prokázané, že žalobce byl podle soudního rozhodnutí neoprávněně evidován jako osoba uvedená v § 2 odst. 1 písm. b) lustračního zákona v materiálech bývalé StB. a že žalované bylo uloženo zdržet se zveřejňování tohoto údaje tiskem a na elektronických médiích. Dovodil, že žalovaná postupovala v souladu se zákonem č. 107/2002 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB., a plnila tak zákonem jí uloženou povinnost. Tento zákon nabyl účinnosti dne 8. 3. 2002, přičemž rozsudek v části, týkající se neoprávněnosti této evidence, nabyl právní moci dne 6. června 2003. Otázka možnosti zveřejnění údajů byla řešena v rámci odvolacího řízení a pravomocně byla uzavřena až dne 5. ledna 2004. S ohledem na datum právní moci rozsudku, lhůtu k plnění a datum odstranění předmětného údaje z webových stránek žalované, odvolací soud shodně se soudem prvního stupně uzavřel, že po dobu tří dnů byl předmětný údaj na internetu uveřejněn neoprávněně. Stejně jako soud prvního stupně proto neshledal předpoklady pro přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 ObčZ, neboť podle jeho názoru po dobu zmíněných tří dnů nedošlo k intenzivnímu snížení žalobcovy důstojnosti a vážnosti ve společnosti. Přihlédl též k faktu předchozí oprávněnosti publikace předmětného údaje a současně i k tomu, že šlo o údaj uveřejněný již dříve v tzv. „C. seznamech.“...

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Má za to, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci, které spatřuje především v tom, že soudy obou stupňů při aplikaci právních předpisů na daný případ ignorovaly ustanovení § 1 zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB. (ve znění změn a doplňků), chybně vyložily význam ustanovení § 7 odst. 1 citovaného zákona, bagatelizovaly význam ustanovení § 19 lustračního zákona a v důsledku toho nezjistily výrazné porušení čl. 10 odst. 1 a 3 LPS. Z jejich právního posouzení vyplývá jako rozhodující existence a datum právní moci rozsudku, jímž byla žalované uložena povinnost zdržet se zveřejňování příslušných údajů o žalobci. Podle žalobce je však pro posouzení věci určující existence pravomocného rozsudku o neoprávněnosti evidence žalobce v materiálech bývalé Státní bezpečnosti jako jejího spolupracovníka. Dovolatel odkazuje mimo jiné na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2004, č. j. 30 Cdo 970/2004-113. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud zdůraznil jednak význam, jaký má ustanovení § 19 lustračního zákona pro osobu evidovanou v seznamech StB., u níž byla neoprávněnost této evidence seznána soudem; dále poukázal na to, že zvláštní povinnost žalované obsaženou v ustanovení § 7 zákona č. 140/1996 Sb. je třeba u konkrétní osoby nazírat a vykládat ze zorného úhlu čl. 10 odst. 1

a 3 Listiny základních práv a svobod. Nejvyšší soud též především podrobně rozvedl myšlenku, že je-li účelem zákona č. 140/1996 Sb. zveřejnění údajů o vykonavatelích pronásledování osob prostřednictvím tajných represivních složek totalitního státu, pak nelze dovozovat, že jeho účelem by bylo současně zveřejňovat údaje o osobách, které byly fakticky postiženy touto represí tím, že byly neoprávněně evidovány jako spolupracovníci bývalé StB.

Dovolání je důvodné.

Podle § 11 ObčZ má fyzická osoba právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Podle § 13 ObčZ má fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění (odst. 1). Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích (odst. 2). Vyšší náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo (odst. 3).

Nejvyšší soud v dovolatelem zmíněném rozsudku ze dne 30. 10. 2004, č. j. 30 Cdo 970/2004-113, vyšel ze skutečnosti, že v této věci žalobce již v řízení před soudem prvního stupně pravomocně uspěl se žalobou na určení, že byl neoprávněně evidován v materiálech (bývalé) StB. jako rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník StB. [§ 2 odst. 1 písm. b) lustračního zákona]. Dovolací soud současně vyložil, že pokud zákon č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB., ve znění zákona č. 107/2002 Sb., uložil Ministerstvu vnitra České republiky zveřejnit seznamy osob evidovaných StB., a to jak tiskem, tak na elektronických médiích (§ 7 odst. 1 cit. zákona), pak podle ustanovení § 1 tohoto zákona je jeho účelem odhalení praxe komunistického režimu při potlačování politických práv a svobod, vykonávané prostřednictvím tajných, represivních složek totalitního státu a zveřejnění údajů o těchto vykonavatelích. To bylo určující při posouzení žalobního návrhu, pokud žalobce, u něž bylo pravomocným výrokem rozsudku určeno, že byl neoprávněně evidován jako kvalifikovaný spolupracovník StB., požadoval v daném řízení, aby žalovaná byla uznána povinnou zdržet se zveřejňování tiskem a na elektronických médiích údajů o tom, že žalobce je evidován jako taková osoba. Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí zdůraznil, že je-li osoba v evidenčních pomůckách bývalé StB. evidována, avšak jde o evidenci neoprávněnou, je této osobě zajištěna ochrana soudním rozhodnutím, kterým byla neoprávněnost této evidence zjištěna. Lustrační osvědčení, které vypovídá o faktu této evidence, lustrační zákon zapovídá až na další zveřejňovat (§ 19 citovaného zákona). Tím jsou alespoň v nezbytném rozsahu chráněna osobnostní práva dotčené fyzické osoby ve smyslu § 11 násl. ObčZ, ústavně zakotvená v Listině základních práv a svobod. Z tohoto zorného úhlu je třeba nazírat a vykládat i zvláštní povinnost žalované obsaženou v ustanovení § 7 zákona č. 140/1996 Sb., ve znění změn a doplňků. Podle čl. 10 odst. 1 a 3 LPS má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno

jeho jméno. Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě (v případě neoprávněné evidence osoby v materiálech bývalé S. se nepochybně jednalo o neoprávněné shromažďování údajů o osobě fyzické osoby). Nejvyšší soud poukázal na to, že jestliže účelem zákona č. 140/1996 Sb. je zveřejnění údajů o vykonávatelích pronásledování osob prostřednictvím tajných represivních složek totalitního státu, pak nelze naopak dovozovat, že jeho účelem je i zveřejňovat údaje o osobách, jež byly postiženy touto represí fakticky tím, že byly neoprávněně evidovány jako spolupracovníci S. Právě případné zveřejnění údaje o osobě, u níž bylo ve smyslu § 13 odst. 1 ObčZ pravomocným rozsudkem určeno, že byla neoprávněně evidována jako spolupracovník bývalé StB. je třeba chápat jako jsoucí v rozporu s ustanovením § 1 a § 7 odst. 1 zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB., ve znění pozdějších předpisů, a zejména pak s čl. 10 odst. 1 a 3 LPS. Zveřejnění jména osoby neoprávněně evidované jako spolupracovník bývalé StB. v seznamech těchto spolupracovníků je způsobilé citelně se dotknout osobní cti postižené fyzické osoby. Na této skutečnosti ve své podstatě nic nezmění ani připojení případné poznámky k záznamu, že v soudním řízení bylo určeno, že osoba byla takto evidována neoprávněně. Dovolací soud nemá důvodu se od vyložených zásad odchýlit, přičemž ani odvolací soud v dovoláním napadeném rozsudku s nimi nikterak nepolemizuje.

V posuzovaném případě je třeba vyjít ze skutečnosti, že žalobce byl objektivně neoprávněně evidován v materiálech bývalé StB. jako rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník StB., t.j. jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) lustračního zákona. To nalezlo odraz v rozhodnutí, kterým byl žalobci poskytnut prostředek ochrany osobnosti podle ustanovení § 13 odst. 1 ObčZ, jednak ve formě určení, že byl takto neoprávněně evidován, jednak v podobě zdržovacího výroku, že žalovaná je povinna se zdržet zveřejnění tiskem a na elektronických médiích údaje o tom, že žalobce je evidován jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) lustračního zákona. Tyto výroky však nekonstituují počátek, od kdy je třeba odvozovat neoprávněnost zásahu do osobnostních práv postižené fyzické osoby. Jestliže tedy žalobce byl neoprávněně evidován jako osoba uvedená v ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) lustračního zákona, pak s ohledem na již podaný výklad je třeba vycházet z toho, že na žalovaného se objektivně nevztahovalo ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 107/2002 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB. Pokud žalovaná předmetně údaje o žalobci zveřejnila, nelze proto dovozovat (jak to mylně činí soudy obou stupňů), že tím plnila zákonem jí uloženou povinnost. Proto ani úvahy soudů obou stupňů o jimi dovozované délce trvání zásahu do osobnostní sféry žalobce nejsou správné. To současně vylučuje i opodstatněnost jejich argumentace v souvislosti s aplikací ustanovení § 13 odst. 2 ObčZ. Jen pro úplnost dovolací soud dodává, že nesdílí náhled odvolacího soudu na konsekvence a dopady vyplývající z faktu uveřejnění předmetného údaje o žalobci v tzv. C. seznamech. V daném případě by totiž bylo nezbytné vyjít z posouzení charakteru tohoto seznamu jako soukromé a často kriticky hodnocené iniciativy a z povahy a významu přehledu zpracovaného

a publikovaného podle úpravy obsažené v § 7 odst. 1 zákona č. 140/1996 Sb., o zpřístupnění svazků vzniklých činnostmi bývalé StB.

Poznámka redakce: K problematice osob, které byly evidovány jako spolupracovníci StB, viz rozsáhlou poznámku k rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 4. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1850/2006, publikovanému v Právních rozhledech, 2007, č. 17, kde je uveden i přehled judikatury k této otázce.

71. Nesolventnost jako důvod nařízení prodeje věci v podílovém spoluvlastnictví, i když není navrhováno

§ 142 odst. 1 ObčZ

Předpoklad „nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků“ stanovený pro prodej věci v podílovém spoluvlastnictví a rozdělení výtěžku podle podílů, je naplněn, jestliže jeden nebo více spoluvlastníků sice přikázání věci do svého vlastnictví navrhuje, avšak nejsou schopni zbývajícím spoluvlastníkovi (spoluvlastníkům) přiměřenou náhradu zaplatit.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 1305/2007

Z odůvodnění: Soud prvního stupně rozsudkem zrušil podílové spoluvlastnictví účastníků k blíže označeným nemovitostem, přikázal je do výlučného vlastnictví žalované, které uložil, aby zaplatila žalobci na vypořádání 343 060 Kč do 15 dnů od právní moci rozsudku. Vyšel ze zjištění, že účastníci, bývalí manželé, jejichž manželství bylo rozvedeno v roce 1985, se na základě právní domněnky stali podílovými spoluvlastníky shora uvedených nemovitostí, každý z jedné ideální poloviny. Ke zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví dohodou účastníků nedošlo. Soud prvního stupně podle § 142 odst. 1 ObčZ, ve znění novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb., podílové spoluvlastnictví účastníků k nemovitostem zrušil. Reálné rozdělení nemovitostí, jak o něm i účastníci původně uvažovali, nebylo dobře možné, neboť na rozdělené pozemky by nebyl zajištěn přístup. Vzhledem k tomu soud prvního stupně vypořádal zrušené spoluvlastnictví tak, že nemovitosti přikázal za náhradu do výlučného vlastnictví žalované, jak později požadovala, s tím, že nemovitosti užívá podstatně více než žalobce.

K odvolání účastníků odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Převzal skutkové zjištění soudu prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právními závěry, přičemž konstatoval, že přikázání nemovitostí do výlučného vlastnictví žalované je v souladu s jejím návrhem, odpovídá tomu, že nemovitosti na rozdíl od žalobce častěji užívá, stará se o ně, a že peníze na zaplacení přiměřené náhrady hodlá zaplatit z půjčky, kterou si vezme. Soud prvního stupně tak správně nenařídil prodej nemovitostí a rozdělení výtěžku, jak posléze navrhoval žalobce, neboť nebyla splněna podmínka, že nemovitosti nechce žádný ze spoluvlastníků.

Proti rozsudku odvolacího soudu do výroku, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, podali účastníci dovolání.

Žalobce namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, neboť zvolený způsob vypořádání – příkázání nemovitostí do výlučného vlastnictví žalované, je v rozporu s hmotným právem i konstantní judikaturou dovolacího soudu. Soudy obou stupňů se nezabývaly otázkou, zda žalovaná je reálně schopna zaplatit žalobci náhradu za jeho podíl, ačkoliv jde o jednu z podmínek pro vypořádání spoluvlastnictví příkázáním věci. Z majetkových a osobních poměrů žalované, pro něž byla osvobozena od placení soudních poplatků, bylo zřejmé, že uloženou povinnost nebude schopna splnit; proto mělo být zrušené spoluvlastnictví vypořádáno prodejem nemovitostí a rozdělením výtěžku. Navrhuje, aby dovolací soud zrušil rozsudky soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud jako soud dovolací po zjištění, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu byla podána řádně zastoupenými oprávněnými osobami včas, nejprve zkoumal, zda jde o dovolání přípustná.

Dovolání žalované jako nepřipustné odmítnul. V případě dovolání žalobce dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, neboť rozhodnutí odvolacího soudu je v řešení právní otázky způsobu vypořádání podílového spoluvlastnictví předestřené žalobcem v rozporu s judikaturou dovolacího soudu.

Podle § 142 odst. 1 ObčZ nedojde-li k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého spoluvlastníka soud. Přihlédne přitom k velikosti podílů a účelnému využití věci. Není-li rozdělení věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům; přihlédne přitom k tomu, aby věc mohla být účelně využita. Nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů.

Nejvyšší soud uvedl již v rozsudku ze dne 16. 5. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1563/99, publikovaném v časopise Soudní rozhledy č. 9/2000, že „v § 142 odst. 1 ObčZ je stanoveno závazné pořadí způsobů vypořádání při zrušení podílového spoluvlastnictví k věci. Pro případ, že není možné reálné rozdělení věci mezi spoluvlastníky podle výše jejich podílů, následuje příkázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům za přiměřenou náhradu. Druhý způsob vypořádání tedy předpokládá, že jeden ze spoluvlastníků příkázání věci do svého výlučného vlastnictví navrhuje a že je schopen zaplatit za věc přiměřenou náhradu.“ Takový výklad § 142 odst. 1 ObčZ odpovídá tomu, že zrušením spoluvlastnictví k věci a jejím příkázáním jednomu ze spoluvlastníků, pozbývá druhý spoluvlastník svůj spoluvlastník podíl, a že podle čl. 11 odst. 4 LPS nucené odnětí vlastnického práva je možné jen na základě zákona a za náhradu. Předpoklad „nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků“ stanovený v § 142 odst. 1 ObčZ pro třetí způsob vypořádání podílového spoluvlastnictví, tj. prodej věci a rozdělení výtěžku podle podílů, je naplněn, jestliže jeden nebo více spoluvlastníků sice příkázání věci do svého vlastnictví navrhnou, avšak nejsou schopni zbývajícím spoluvlastníkovi (spoluvlastníkům) přiměřenou náhradu zaplatit. Takový postup zajišťuje, že se každému ze spoluvlastníků dostane majetkové hodnoty odpovídající výši jeho podílu z výtěžku, získaného prodejem věci, a naopak zamezí tomu, že spoluvlastník jemuž by byla přisouzena náhrada, by při nesolventnosti spoluvlastníka, který se stal výlučným vlast-

níkem, musel náhradu vymáhat exekučně, a to ještě ne vždy úspěšně. Odvolací soud, byť i odkazoval na rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 1563/99, ustanovení § 142 odst. 1 ObčZ nesprávně vyložil, jestliže za určující předpoklad pro vypořádání spoluvlastnictví příkázáním věci spoluvlastníkovi považoval jen návrh tohoto spoluvlastníka, bez vázanosti na jeho schopnost zaplatit přiměřenou náhradu. O žalované jen obecně uvedl, že peníze si hodlá obstarat půjčkou, přičemž žalovaná je důchodkyně a v odvolacím řízení jí bylo přiznáno osvobození soudních poplatků.

Z důvodu nesprávného právního posouzení, které mělo za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, byl rozsudek odvolacího soudu v napadeném výroku ve věci samé zrušen. Vzhledem k tomu, že důvod, pro který bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé, zrušil dovolací soud i jeho rozhodnutí.

72. Prístup na pozemní komunikaci a soukromé právo

§10 PozKom, § 127 odst. 1 ObčZ

Z vlastnického práva k nemovitostem nevyplývá soukromé právo k přístupu na přilehlou pozemní komunikaci, jehož ochrany by bylo možno se domáhat v občanském soudním řízení; právo k tomuto přístupu je součástí práva obecného užívání pozemní komunikace.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 2. 2009, sp. zn. 22 Cdo 3969/2007

Z odůvodnění: Soud prvního stupně zamítl žalobu, „aby žalovaná byla povinna zdržet se takové úpravy či přestavby veřejné komunikace“ v rozsudku uvedené, „kterou by došlo ke vzniku výškového rozdílu mezi úrovní pozemku žalobce (v rozsudku uvedeného), v místě vstupu pro pěší na tento pozemek žalobce, v místě vjezdu do domu žalobce nacházejícím se na pozemku (v rozsudku uvedeném) a v místě nouzového vstupu a vjezdu na pozemek žalobce, a úrovní veřejné komunikace umístěné na pozemcích v rozsudku uvedených, a to v místě hranice s pozemkem parc. č. 501, převyšujícího 18 cm.“

Soud vyšel ze zjištění, že žalobce, který se v řízení domáhal, aby bylo chráněno jeho právo řádného vstupu a vjezdu z pozemní komunikace na vlastní pozemek, je vlastníkem domu a pozemků. Žalovaná obec je vlastníkem pozemků v témže katastrálním území, na kterých se nachází pozemní komunikace ze zámkové dlažby. Pozemek žalobce sousedí s pozemkem žalované. Spád sjezdu z pozemku žalobce od vrat vjezdu ke garáži na pozemní komunikaci po pozemku žalované činí 23 % a na pozemku žalobce činí 8 %. Soud posoudil věc podle § 123 a §127 odst. 1 ObčZ, přičemž vyšel ze závazného právního názoru vysloveného odvolacím soudem. Konstatoval, že žalobci na základě § 123 ObčZ náleží právo na užívání jeho pozemku a stavby, které v sobě zahrnuje právo řádného vstupu a vjezdu na pozemek a v situaci, kdy přístup k jeho pozemku z pozemní komunikace žalované není řádně dobudován, mu tato skutečnost brání ve výkonu jeho práva. Žalovaná má podle § 6 a § 21 vyhlášky č. 83/1976

Sb. povinnost zajistit přístup k domu žalobce. Soud prvního stupně však dospěl k závěru, že petit navrhovaný žalobcem jde nad rámec ochrany vlastnického práva poskytované podle § 127 ObčZ, neboť návrh může směřovat pouze k tomu, aby soud uložil žalované povinnost zdržet se ve výroku přesně vymezeného rušení vlastnického práva, ale nemůže směřovat k uložení povinnosti žalovanému něco konat, tedy ukládat konkrétní opatření. Volba způsobu, jakým má být docíleno výkonu takto stanovené povinnosti, podle názoru odvolacího soudu i podle názoru Nejvyššího soudu (R 3/1988 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek) však vždy leží na žalovaném a není právem žalobce jej určovat. Umožnění přístupu na pozemek žalobce lze přitom dosáhnout i jiným způsobem, než jaký navrhoval žalobce. Soud též konstatoval, že z žádného zákonného ustanovení nevyplývá právo domáhat se toho, aby pozemky měly určitou výšku, neboť „ČSN“, podle které žalobce dovodil, že výškový rozdíl obou pozemků nesmí být větší než 18 cm, není závaznou normou, ale má pouze doporučující charakter. Uzavřel, že žalobcem formulovaný petit není v souladu s hmotným právem, a žalobě tak nelze vyhovět.

Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobě vyhověl. Konstatoval, že věc náleží do pravomoci soudu. Skutková zjištění soudu prvního stupně shledal správnými. Neztotožnil se však s právním závěrem soudu prvního stupně, že petit formulovaný žalobcem není v souladu s hmotným právem a s § 127 odst. 1 ObčZ, a žalobu shledal důvodnou. Vyšel ze zjištění, že novostavba místní komunikace byla kolaudována později (27. 7. 1999), než byly kolaudovány stavby na pozemcích žalobce včetně oplocení uliční části pozemku parc. č. 662/1 (poslední rozhodnutí nabylo právní moci 16. 12. 1998). Dovodil, že pokud žalovaná svou následnou stavbou veřejné komunikace na svém pozemku vytvořila stav neúměrného převýšení při vchodu a vjezdu na pozemek žalobce a k jeho domu, obtěžuje tím žalobce při výkonu jeho vlastnického práva. Toto obtěžování nebrání přímo výkonu práv žalobce, ale činí jej obtížným. Ačkoliv k realizaci stavby účelové komunikace došlo až následně po kolaudaci staveb žalobce, nebyly při stavbě zohledněny potřeby a možnosti žalobce, a naopak byly preferovány zájmy vlastníků domů na protější straně komunikace. Při stavbě komunikace, byť v obtížnějším terénu, nelze preferovat zájmy jedněch vlastníků nad druhými.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaná dovolání [pozn. red. :obsah dovolání redakčně krácen]. Domnívá se, že soud ve věci rozhodoval předčasně, protože nejprve měl příslušný silniční správní orgán na žádost vlastníka nemovitosti rozhodnout o jejím napojení na komunikaci, kde by stanovil i podmínky za jakých je sjezd možno vybudovat. Takovou žádost dosud žalobce nepodal. Teprve pokud by stav napojení realizovaný na základě tohoto rozhodnutí obtěžoval žalobce nad míru přiměřenou poměrům, mohl by se domáhat soudní ochrany. Zpochybňuje též aplikaci § 127 odst. 1 ObčZ na daný případ.

Dovolání je důvodné.

V dané věci v důsledku rekonstrukce pozemní komunikace ve vlastnictví žalované obce vznikl výškový rozdíl mezi úrovní komunikace a úrovní pozemku žalobce a kvůli tomuto výškovému rozdílu je ztížen přístup na pozemek žalobce; v soudním řízení se žalobce domáhal ochrany a žádal, aby „žalovaná byla povinna zdržet se ta-

kové úpravy či přestavby veřejné komunikace“ v žalobě uvedené, „kterou by došlo ke vzniku výškového rozdílu mezi úrovní pozemku žalobce“ (v žalobě uvedeného a v místech tam specifikovaných) a úrovní veřejné komunikace (v žalobě uvedené) „a to v místě hranice s pozemkem parc. č. 501, převyšujícího 18 cm.“

Dovolací soud se nejprve zabýval námitkou, že takto formulovaný žalobní návrh není vykonatelný, neboť sporná komunikace byla již zřízena, kolaudována a uvedena do provozu. Dovolací soud konstatuje, že rozhodnutí ukládající žalovanému uvedenou povinnost není nevykonatelné, může však působit jen do budoucna, neboť zakazuje žalovanému se zdržet popsáné úpravy či rekonstrukce pozemní komunikace („kterou by došlo.“), neukládá však žalovanému povinnost komunikaci upravit. To vyplývá jasně z toho, že žalovanému se ukládá povinnost něčeho se zdržet, nikoliv něco konat. Přesto nelze tvrdit, že by šlo o výrok zcela nevykonatelný, neukládá však povinnost uvést komunikaci do stavu popsáného ve výroku.

Odvolací soud při úvaze o formulaci rozsudečného výroku zjevně vycházel z toho, že jednání žalovaného je imisí ve smyslu § 127 odst. 1 ObčZ; dovolání aplikaci tohoto ustanovení na zjištěný skutkový stav zpochybňuje. Dovolací soud zaujímá právní názor, že na danou věc nelze § 127 odst. 1 ObčZ použít.

Jádrem sporu je tvrzení žalobce, že žalovaný mu v důsledku stavebního provedení pozemní komunikace neúměrně ztěžuje vjezd a vstup na tuto komunikaci.

„Vlastník věci se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Proto zejména nesmí ohrozit sousedovu stavbu nebo pozemek úpravami pozemku nebo úpravami stavby na něm zřízené bez toho, že by učinil dostatečné opatření na upevnění stavby nebo pozemku, nesmí nad míru přiměřenou poměrům obtěžovat sousedy hlukem, prachem, popílkem, kouřem, plyny, parami, pachy, pevnými a tekutými odpady, světlem, stíněním a vibracemi, nesmí nechat chovaná zvířata vnikat na sousedící pozemek a nešetřně, popřípadě v nevhodné roční době odstraňovat ze své půdy kořeny stromu nebo odstraňovat větve stromu přesahující na jeho pozemek“ (§ 127 odst. 1 ObčZ).

Imisí se rozumí pronikání účinků činnosti, konané na jedné nemovitosti, na nemovitost druhou (Rc 37/1985 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek). O takový případ však v dané věci nejde. O imisi vyvolanou stavbou pozemní komunikace by mohlo jít např. pokud by docházelo k obtěžování vlastníka budovy dešťovou vodou stékající na jeho pozemek nad míru přiměřenou poměrům, resp. v míře ohrožující výkon jeho vlastnického práva. V dané věci však podle zjištění soudu na nemovitosti žalobce nepronikají účinky činnosti konané na pozemní komunikaci a ani nedochází k jiným zásahům do vlastnického práva žalobce, kterému nic nebrání v realizaci práva věc držet, užívat a disponovat s ní (§ 123 ObčZ). Nejde tu ani o porušení povinnosti žalovaného jako vlastníka sousedního pozemku, který „nesmí ohrozit sousedovu stavbu nebo pozemek úpravami pozemku nebo úpravami stavby na něm zřízené bez toho, že by učinil dostatečné opatření na upevnění stavby nebo pozemku“. Jak vyplývá z judikatury (Rc 37/1985 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek), z historického výkladu (srov. znění předchozí úpravy obsažené v § 364b obecného zákoníku občanského z roku 1811

ve znění III. dílčí novely, § 109 občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.) i ze znění § 127 odst. 1 ObčZ, je tu uložena vlastníkově povinnost dbát, aby v důsledku činnosti na pozemku nezbavil sousední pozemek či stavbu náležité opory, aniž by provedl opatření k jejich upevnění. Jde o to, aby nedošlo k sesutí pozemku nebo ke zřícení či poškození sousední stavby nebo pozemku; o to v daném případě nešlo.

Ovšem i kdyby šlo o zásah do vlastnického práva žalobce, bylo by třeba zkoumat, zda jde o zásah oprávněný z hlediska veřejného práva a zda žalovaný měl možnost uplatnit své námitky ve správním řízení; pokud by tuto možnost měl a námitky neuplatnil anebo je uplatnil neúspěšně (tomu nasvědčuje i jeho vyjádření k dovolání), nebylo by možno žalobě vyhovět (viz publikaci Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku. 2., doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 152 a násl.).

Žalobce se domáhá soudní ochrany, neboť se cítí být v důsledku stavebního provedení omezen v přístupu na pozemní komunikaci ve vlastnictví žalované. Z jeho vlastnického práva k nemovitostem však nevyplývá soukromé právo k přístupu na přilehlou pozemní komunikaci, jehož ochrany by bylo možno domáhat se v soudním řízení; toto právo je součástí práva obecného užívání pozemní komunikace, upraveného zákonem č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích. Ochrana tohoto veřejného práva však nepřísluší soudům, ale správním orgánům (k tomu viz Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2008, díl I., s. 639 a literaturu a judikaturu tam uvedenou). Dovolateli je třeba přisvědčit, že jde o případ § 10 zákona o pozemních komunikacích, který upravuje připojování pozemních komunikací na sousední nemovitosti zřízením sjezdů nebo nájezdů; o tom rozhoduje silniční správní úřad, nikoliv soud. Nicméně vzhledem k formulaci žalobního návrhu, který neodpovídá uvedenému ustanovení zákona o pozemních komunikacích, nebylo namíste zastavení řízení a postoupení věci správním orgánu, ale o žalobě bylo třeba věcně rozhodnout.

Žalobě tedy nebylo možno vyhovět s odkazem na § 127 odst. 1 ObčZ; vzhledem k tomu, že nebylo tvrzeno ani v řízení nevyšlo najevo, že by žalovaný v současné době nějaké úpravy či rekonstrukci prováděl a že by v jejich důsledku hrozila žalobci vážná škoda, nepřicházelo do úvahy ani použití § 417 odst. 2 ObčZ. Protože daný žalobní návrh nebylo s ohledem na zjištěný skutkový stav možno podřadit pod žádné ustanovení občanského zákoníku, není třeba se zabývat dovolací výtkou žalované strany, že napadené rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování (§ 241a odst. 3 OSŘ); z hlediska právního názoru dovolacího soudu je totiž tato otázka pro rozhodnutí ve věci nevýznamná.

73. Uplatnění práva na odstranění či odpojení odvodňovací drenáže vlastníkem sousedního pozemku

§ 126 odst. 1, 127 odst. 1 ObčZ

Jestliže se žalobce domáhá, aby soud žalovanému uložil, aby odpojil odvodňovací drenáž, vedenou přes jeho pozemek a uvedl tento pozemek do původního stavu, proto že chce zabránit proudění vody z pozemku žalovaného přes svůj poze-

mek, aniž by tvrdil, že mu hrozí vážná škoda, jde o žalobu podle 127 odst. 1 ObčZ, již nelze vyhovět.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 10. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2466/2007

Z odůvodnění: soud prvního stupně rozsudkem zamítl žalobu, aby žalovaná Š. G. a původně žalovaná K. B., označená jako žalovaná 2), byly „povinny na pozemku žalobců parc. č. 176/5, vedeném jako orná půda, zapsaném na LV č. 21, vedeném Katastrálním úřadem pro M. k. se sídlem v O., katastrální pracoviště F-M., provést odpojení odvodňovací drenáže včetně zaústění, které se nachází ve vzdálenosti 1,8 m od hranice pozemku žalovaných parc. č. 176/7 v k. ú. K. a v hloubce 1,2 m v zemi, když odvodňovací drenáž vede z pozemku žalovaných parc. č. 176/7, k. ú. K., a uvést pozemek do původního stavu“.

Soud prvního stupně vyšel ze skutkového zjištění, že žalobci jsou podílovými spoluvlastníky blíže označeného pozemku parc. č. 176/5, žalovaná Š. G. byla ke dni rozhodnutí spoluvlastnicí pozemku parc. č. 176/7. Bezprostřední okolí domu žalované je, jak soud zjistil ze znaleckého posudku A. Q.-t., spol. s r. o., O. ze 7. 10. 1999 ze spisu sp. zn. 18 C 177/97 soudu prvního stupně, odvodněno drenáží V-1, vedoucí kolem jižního a východního okraje domu č. p. 51, která je zaústěna do hlavní drenáže H-1. Zbývající pozemek – zahrada je odvodněn dvěma větvemi drenáže V-2 a V-3 taktéž zaústěnými do hlavní drenáže H-1. Na pozemku žalobců parc. č. 176/5 se nachází hlavní drenáž H-2, na kterou je napojena drenáž H-1 vedoucí z pozemku žalované. V době podání uvedeného znaleckého posudku drenáž H-1, odvádějící podpovrchovou vodu z pozemků žalované, nebyla napojena na drenáž H-2, v čemž znalecký posudek spatřoval hlavní příčinu zamokření sklepů v domě žalované č. p. 51. K napojení drenážní větve H-1 na větev H-2 došlo při provedení výkonu rozhodnutí náhradním výkonem 16. 3. 2000 na podkladě rozhodnutí Městského úřadu ve F- M. z 19. 10. 1999, č. j. SÚ/3779/99-On/Mal-1627, jímž městský úřad nařídil žalobcům, aby „obnovili pokojný stav tím, že na svém pozemku parc. č. 176/5 v k. ú. K. v místě poblíže sousední parc. č. 176/7 vlastníků G. Š. a PhDr. J. G. provedou napojení jejich odvodňovací drenáže vedoucí z pozemku parc. č. 176/7 a její zaústění do drenáže vedoucí jejich pozemkem parc. č. 176/5 a zajistí tak odvodnění rodinného domu č. p. 51“. Drenážní soustava na pozemcích parcelních čísel 176/5, 176/7, 143/5 a 142/3 v kat. území K., která slouží k odvodnění těchto pozemků, je podrobným odvodňovacím zařízením. Soud prvního stupně věc právně posoudil podle § 126 odst. 1 ObčZ a § 55 odst. 1 písm. e) a § 56 odst. 1, 2 a 4 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) (dále též „VodZ“) a dospěl k závěru, že žaloba není důvodná. Uvedl, že předmětné drenáže na dotčených pozemcích tvoří podrobné odvodňovací zařízení, jímž se rozumí pro podzemní odvodnění sběrné a svodné drény, v dané věci sběrné drény V-2 a V-3 a svodné drény H-1 a H-2. Podle vodního zákona jde o stavby k vodohospodářským melioracím, zavlažování a odvodňování pozemků, které je třeba považovat za vodní dílo. Vlastník pozemku, na kterém je umístěna stavba k vodohospodářským melioracím pozemků nebo její část (v tomto případě pozemek parc. č. 176/5 žalobců), je povinen strpět tuto stavbu a pozemek užívat

tak, aby neovlivnil negativně funkci stavby [§ 56 odst. 4 písm. a) a b) VodZ]. Pokud by byla žalované uložena povinnost provést odpojení části stavby k vodohospodářským melioracím, došlo by k narušení celého systému s možnými negativními důsledky spočívajícími v opětovném zatopení rodinného domku č. p. 51.

Odvolací soud k odvolání žalobců rozsudek soudu prvního stupně ve vztahu k původně žalované 2) zrušil a řízení zastavil a ve vztahu k žalované, v rozsudku soudu prvního stupně označené jako žalovaná 1), rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud se s právním posouzením věci soudem prvního stupně neztotožnil. Uvedl, že žalobci se nedomáhají odstranění drenáží ze svého pozemku, ale odpojení odvodňovací drenáže včetně zaústění. Smyslem jejich žaloby podle formulace petitu je zabránit proudění vody žalovaných přes pozemek žalobců. Žalobu je proto třeba posuzovat podle § 127 odst. 1 ObčZ. V případě, že jde o žalobu podle § 127 odst. 1 ObčZ, podle kterého se lze domáhat jen uložení povinnosti zdržet se přesně vymezeného rušení, musí být petit žaloby formulován negativně. Ochrana podle § 127 odst. 1 ObčZ nesměruje k tomu, aby žalovaným byla uložena povinnost provést konkrétní opatření. Protože petit žaloby není formulován negativně, žaloba nemůže podle názoru odvolacího soudu obstát. Pokud by žalobcům v důsledku imisí hrozila vážná škoda, mohli by se proti žalovanému domáhat uložení povinnosti něco konat, nešlo by však o žalobu podle § 127 odst. 1 ObčZ, ale o žalobu podle § 417 odst. 2 ObčZ. Žalobci netvrdili, že by jim hrozila vážná škoda.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu, pokud jím byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně ve vztahu k žalované, podali žalobci dovolání z důvodu nesprávného právního posouzení věci. Namítli, že i když žalují provedení určité konkrétní činnosti, tedy žalobní petit formulují pozitivně, žaloba může obstát. Vlastník nemusí být ve svém vlastnickém právu rušen pouze tzv. imisemi ve smyslu § 127 odst. 1 ObčZ, ale také tím, že jeho vlastnické právo je „poškozeno jinak“. Vlastník se může domáhat, „aby rušení bylo zakázáno a aby bylo podle povahy věci vše uvedeno v předešlý stav“. Žalobní petit formulovali s ohledem na předcházející správní řízení, kdy správní orgán provedl zásah do jejich vlastnického, i když žalované jí tvrzené právo věcného břemene nesevědčilo. Zde odkázali na závěr Nejvyššího soudu v rozsudku z 27. 5. 2002, sp. zn. 22 Cdo 721/2002, z něhož se také podává, že žalovaná není vlastníkem drenáží a že „drenážní potrubí není předmětem právních vztahů – samostatným“. Podle názoru žalobců, „protože žalované nesvědčí žádné subjektivní právo odvádět ze svého pozemku parc. č. 176/7 přes pozemek žalobců parc. č. 176/5 a protože žalovaná dobrovolně neprovedla odpojení zaústění, které bylo provedeno výkonem rozhodnutí správního orgánu vydaného podle § 5 ObčZ, které je pouze předběžné povahy a nemůže zakládat práva a povinnosti, a protože odpojení těchto drenáží obnoví stav, který zde byl před rozhodnutím předběžné povahy, tak bylo možno tuto zcela konkrétní povinnost vůči žalované žalovat pozitivně“. Navrhli, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v napadené části zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Nejvyšší soud České republiky (dále „Nejvyšší soud“)

jako soud dovolací po zjištění, že dovolán i proti rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnými osobami včas, se nejprve zabýval dovoláním z hlediska jeho přípustnosti.

I když se odvolací soud neztotožnil s právním posouzením věci soudem prvního stupně, který věc posuzoval podle § 126 odst. 1 ObčZ, zatímco odvolací soud podle § 127 odst. 1 ObčZ, přesto je rozsudek odvolacího soudu rozsudkem potvrzujícím, neboť oba soudy posoudily práva a povinnosti ve vztazích mezi účastníky shodně v tom, že ani z § 126 odst. 1 ObčZ ani z § 127 odst. 1 ObčZ nelze dovodit právo žalobců domáhat se v tomto řízení jimi uplatněného nároku ani povinnost žalovaných takovému nároku vyhovět.

Dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu je přípustné za splnění předpokladů stanovených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) a c), odst. 3 OSŘ. Protože předpoklad stanovený v § 237 odst. 1 písm. b) OSŘ nebyl naplněn, přicházela v úvahu přípustnost dovolání jen podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ. Podle § 237 odst. 3 OSŘ rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Dovolací soud dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu nemá ve věci samé po právní stránce zásadní význam, neboť rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s hmotným právem i judikaturou Nejvyššího soudu a nezahrnuje posouzení takové právní otázky, která by v konečném účinku mohla mít vliv na obecnou rozhodovací činnost soudů. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu z 5. 11. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1174/2001, publikovaný v Souboru rozhodnutí pod C 1536 a usnesení Nejvyššího soudu z 29. 4. 2002, sp. zn. 20 Cdo 1986/2001, publikované tamtéž pod C 1164. Odvolací soud správně na danou věc aplikoval § 127 odst. 1 ObčZ, který je speciální ve vztahu k ochraně vlastnického práva podle § 126 odst. 1 ObčZ. Žalobci totiž skutečně chtějí zamezit tomu, aby z pozemku žalovaných sváděná podzemní voda pronikala předmětným drenážním systémem na pozemek žalobců, resp. přes něj protékala, tedy jim jde o to, aby se žalovaní zdrželi určité imise. Návrhem na zahájení občanského soudního řízení směřujícím proti vlastníkovi, který se opírá o § 127 odst. 1 ObčZ, se žalobce může úspěšně domáhat jen vydáním rozsudku, jímž by žalovanému vlastníkovi byla uložena povinnost zdržet se přesně vymezeného rušení, nikoliv však již povinnost něco pozitivního konat (např. odstranit, přemístit nebo upravit určitým způsobem předmět svého vlastnictví). K tomu srov. Závěry Nejvyššího soudu ČSR z 29. 12. 1984, sp. zn. Cpj 51/84, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako Rc 45/1986, s. 495., nebo Komentář k Občanskému zákoníku, díl I., s. 654, Praha : C. H. Beck, 2008.

S ohledem na uvedené dovolací soud neshledal předpoklady přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ v daném případě naplněny. Dovolací soud proto podle § 243b odst. 5 za použití § 218 písm. c) OSŘ dovolání žalobců jako nepřípustné odmítl.

74. Kritéria vypořádání spoluvlastnictví

§ 142 ObčZ

Zákon výslovně stanoví pro jakýkoli způsob vypořádání spoluvlastnictví pouze dvě hlediska, a to velikost spoluvlastnických podílů a účelné využití věci. Jinak ponechává soudu na uvážení, aby podle okolností případu formuloval hlediska další, tak aby vypořádání bylo spravedlivé.

Za slušné soud považuje, aby když dojde na žalobu a oba chtějí vlastnit celou věc a jsou schopni druhému vyplatit vypořádací podíl, syn otci ustoupil a neprosazoval proti němu své zájmy.

Účelné využití věci mohlo mít podstatnou váhu ve společnosti roku 1964, kdy bylo do zákona uvedeno, avšak ve svobodné společnosti současné jí nemá.

Rozsudek Okresního soudu Plzeň – jih ze dne 18. 2. 2009, sp. zn. 4 C 98/2008

Z odůvodnění: Žalobce se domáhal zrušení spoluvlastnictví k nemovitostem, které vlastní s žalovaným, svým otcem, neboť vztah mezi nimi je špatný, žádný z nich nemovitosti v posledních letech neuvívá a nemovitosti, zejména dům, chátrají. Navrhl, aby nemovitosti byly za náhradu přikázány do jeho výlučného vlastnictví, a to především proto, že je v budoucnu schopen využít nemovitosti účelněji než žalovaný. Žalovaný nyní bydlí spíše v domě své přítelkyně a pokud by se z něj musel odstěhovat, mohl by si za vypořádací podíl koupit nebo pronajmout byt. Za významné žalobce také považoval, že žalovanému a své matce, byt jako chlapec, se stavbou domu pomáhal, a dále, že v době, kdy s žalovaným ve společném domě bydlel, mu nabízel pomoc, avšak žalovaný ji opakovaně odmítal.

Žalovaný vzhledem ke špatnému vztahu mezi účastníky souhlasil se zrušením spoluvlastnictví, avšak navrhl, aby nemovitosti byly za náhradu přikázány do jeho výlučného vlastnictví, jelikož především on prováděl stavbu domu, má větší spoluvlastnický podíl a nemá jinou zaručenou možnost bydlení. Pokud jde o současné užívání nemovitostí, tvrdil, že tím, kdo nemovitosti neuvívá, je žalobce. Žalovaný v domě přespává několik dní v týdnu a jednou či dvakrát měsíčně o víkendech, kdežto žalobce dům navštěvuje sporadicky, při jiné příležitosti.

Podle § 142 odst. 1 ObčZ soud na návrh některého spoluvlastníka zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání mezi spoluvlastníky. Přihlédne přitom k velikosti podílů a účelnému využití věci. Není-li rozdělení věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům; přihlédne přitom k tomu, aby věc mohla být účelně využita.

V daném případě bylo z popisu domu, jakož i ze shodného vyjádření stran zjevné, že dům nelze rozdělit na dvě samostatné věci v právním smyslu, totiž (podle ustálené judikatury) na dva vertikálně oddělené domy vyznačující se především samostatnými vchody. Důležitá přitom byla stranami deklarovaná neochota provést případně takové stavební úpravy, které by k rozdělení vedly (srov. Rc 45/1991).

Protože obě strany měly zájem o vlastnictví celé věci a obě tvrdily, že jsou schopny zaplatit vypořádací podíl, bylo třeba posoudit, které straně by měla být celá věc za náhradu přikázána.

Zákon výslovně stanoví pro jakýkoli způsob vypořádání spoluvlastnictví pouze dvě hlediska, a to velikost spoluvlastnických podílů a účelné využití věci. Jinak ponechává soudu na uvážení, aby podle okolností případu formuloval hlediska další, tak aby vypořádání bylo spravedlivé (stojí za povšimnutí, že návrh nového občanského zákoníku nestanoví žádná hlediska vypořádání a nechává je tedy na soudu rozhodujícím konkrétní případ). Hlediska přitom mohou mít navzájem různou důležitost.

Soud svůj názor na to, jaká kritéria je nutné v tomto sporu použít, sdělil stranám již na počátku řízení, poté co byly jejich tvrzení vymezeny podstatné okolnosti sporu. V řízení pak nedošlo k zásadní změně těchto okolností, a proto nebyl důvod se od projeveného názoru odchýlovat.

Kromě hledisek stanovených zákonem, tj. 1) velikosti spoluvlastnických podílů a 2) účelného využití věci, považoval soud v tomto případě za rozhodující také 3) zda účastníci mají možnost jiného vlastního bydlení; 4) jakým způsobem nabyli spoluvlastnický podíl a 5) morální příkaz ctít rodiče.

Hledisko velikosti podílů svědčí ve prospěch žalovaného, který vlastní dvě ideální třetiny sporných nemovitostí, zatímco žalobce jednu. Význam tohoto hlediska se přitom vynořuje z uvědomění, že přikázání věci jednomu ze spoluvlastníků je zároveň zbavením vlastnického práva druhého. Děje-li se tak proti jeho vůli, je menším zlem samozřejmě zbavení práva k jedné třetině věci než zbavení práva k třetinám dvěma.

Hledisko možnosti jiného vlastního bydlení svědčí též pro žalovaného, neboť žalobce na rozdíl od něj vlastní byt, ve kterém svoji potřebu bydlet uskutečňuje. Žalovaný nemá jinou zaručenou možnost bydlení. Udrzuje známost se starou a nemocnou přítelkyní, která má sice vlastní dům, avšak žalovaný s ní není ženat a nepředpokládá, že by mu dům závětí odkázala. V případě, že by u své přítelkyně bydlet nemohl, by tedy jiné bydlení neměl. Pokud žalobce namítal, že by si žalovaný z vypořádacího podílu mohl jiné bydlení zajistit, domnívá se soud, přihlížeje k dalším hlediskům, že po žalovaném nelze spravedlivě požadovat, aby si opatroval jiné bydlení a ve svém věku se stěhoval jinam než do domu, který postavil a v němž strávil velkou část svého života.

Důležitá pro rozhodnutí je v souzeném případě dále skutečnost (čtvrté z výše uvedených hledisek), že dům postavil s pomocí příbuzných žalovaný a tak se zasloužil o jeho existenci. Bez něj by nebylo co vypořádávat. Fakt, že žalobce na stavbě ve svém dětském věku pomáhal, nemůže podíl žalovaného (v němž zjevně byla zahrnuta i organizační stránka stavby) vyrovnat. Žalovaný má k domu jako zhotovitel silnější morální pouto než žalobce a to, třebaže nemůže být rozhodujícím při určení budoucího výlučného vlastníka, je třeba přidat na váhu v jeho prospěch.

Uplatnění pátého kritéria vyplývá z toho, že v tomto sporu proti sobě nestojí cizí lidé, nýbrž syn a otec. Soud je přesvědčen, že stále platí morální pravidlo vyjádřené v Desateru jako čtvrté přikázání, totiž „Cti otce svého i matku svou (abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi).“ Jestliže dojde ke sporu mezi synem a otcem, pak to musí být za normálních okolností syn, kdo ustoupí. Výjimku si lze představit v případě, kdy by se otec zachoval vůči synu hrubě nemravne nebo proti němu dokonce spáchal trestný čin. Nic takového však v řízení ne-

bylo tvrzeno. V této souvislosti je třeba ocenit, že účastníci se nepokoušeli vnést do řízení spor o to, který z nich je podobou jejich vztahu vinen, neboť vina je v takových případech obvykle nejednoznačná a soudem prakticky neurčitelná (není-li, jak řečeno, podoba vztahu důsledkem extrémně nepřijatelného chování některého z nich).

Tím nemá být řečeno, že se žalobce choval neslušně, když podal žalobu o vypořádání spoluvlastnictví. Možná to byl jediný způsob, jak problém nefunkčního spoluvlastnictví vyřešit. Za slušné ale soud považuje, aby když dojde na žalobu a oba chtějí vlastní celou věc a jsou schopni druhému vyplatit vypořádací podíl, syn otci ustoupil a neprosazoval proti němu své zájmy. To platí tím spíše, má-li otec pokročilý věk.

Ani uplatnění tohoto kritéria není ve sporu rozhodující, avšak padá na váhu ve prospěch žalovaného a spolu s předchozími kritérii jednoznačně převažuje nad kritériem svědčícím žalobci a rozhoduje spor v jeho neprospěch.

Jediné kritérium, které hovořilo ve prospěch žalobce a které žalobce zdůrazňoval, bylo účelné využití věci v budoucnu. Je zřejmé, že žalobce má pro udržování nemovitostí lepší materiální předpoklady než žalovaný; je mladší a má vyšší příjmy. Pochybovat není třeba ani o tom, že by on nebo jeho syn mohli v domě v budoucnu bydlet. Na druhou stranu nelze pominout, že zeť žalovaného, jenž nyní svépomocí dostavuje jiný dům a má tedy potřebné schopnosti, před soudem uvedl, že „když by tchán chtěl pomoci s údržbou – to je svaté“, a obtížně představitelné je, že by žalovaný investoval značnou částku peněz do vypořádání a nemovitosti pak nechal zcela zchátrat.

Nicméně otázka účelného využití nemovitostí tento spor nerozhoduje. A to jednak proto, že jde o jediné hledisko ve prospěch žalobce, jednak proto, že v porovnání s ostatními kritérii tohoto sporu má menší váhu. Je svobodou vlastníka, jak naloží se svou věcí, zda o ni bude pečovat, prodá ji nebo nechá zchátrat. Právnímu řádu na tom zásadně nezáleží, a proto tomu nemůže při vypořádání spoluvlastnictví přikládat větší důležitost. Jinak je tomu jen tehdy, je-li na zachování věci veřejný zájem, např. jde-li o nemovitou kulturní památku nebo třeba les. Účelné využití věci mohlo mít podstatnou váhu ve společnosti roku 1964, kdy bylo do zákona uvedeno, avšak ve svobodné společnosti současné ji nemá.

Podstatné v daném případě je, že kritérium účelného využití bere ohled na věc, kdežto kritéria ostatní berou ohled na člověka. Ohled na věc by neměl převážet nad ohledem na člověka. Nakolik přitom ostatní kritéria vycházející z morálky (úcta k rodiči a ke stáří, uznání ná-

roku zhotovitele věci), natolik je jejich respektování v tomto rozhodnutí respektováním důstojnosti žalovaného, neboť popření zásadních morálních pravidel je zároveň popřením důstojnosti toho, koho pravidla chrání.

Jako další hledisko přicházela v daném případě v úvahu otázka dosavadního užívání nemovitostí a péče o ně. Zde, aniž by bylo nutné je podrobně rozebírat, je možné na základě přednesů účastníků uzavřít, že ani jeden nemovitosti neuvžívá plně a ani jeden se o ně dostatečně nestará. Dochází-li ovšem k nějakému užívání a k nějaké péči, tak spíše ze strany žalovaného; sporný byl pouze jejich rozsah. Pokud žalobce tyto otázky tvrzením o chátření domu otevíral a ve svůj prospěch argumentoval např. tím, že bude nutné vyměnit zchátralá a částečně shnilá okna, je to s podivem, doznal-li, že jde o okna jemu vyhrazené části domu. Lze se ptát, proč je nechal zchátrat, záleží-li mu tolik na tom, aby dům nechátral.

V jakém stavu nemovitosti jsou a jak se o ně kdo z účastníků stará, bylo tedy nadbytečné blíže zkoumat, a proto soud zamítl důkazní návrhy k tomu směřující. Dále zamítl důkazní návrhy, jimiž měla být dokumentována předchozí řízení dotýkající se nemovitostí (dědické a o vyklizení), neboť nesměřovaly ke zjištění skutečností, které by mohly být podřazeny některému z výše použitých kritérií a tak být významné pro rozhodnutí. Mělo jimi být zjištěno, jak který z účastníků měl v minulosti o nemovitosti zájem. Soud tuto otázku nepovažoval za významnou, jelikož vůle účastníků je svobodná a minulá ochota zbavit se svého spoluvlastnického podílu jim nemůže bránit v tom, aby se v budoucnu ucházeli o podíl druhého; nehledě k tomu, že minulé motivy účastníků mohly být různé.

Z předchozího odůvodnění vyplývá závěr, že nemovitosti by měly být přikázány žalovanému. Předpokladem toho ovšem je schopnost žalovaného zaplatit žalobci vypořádací podíl.

Strany se shodly, že obvyklá tržní cena nemovitostí, tedy hodnota, která by se měla vypořádat, je 2 100 000 Kč. Třetinovému podílu žalobce odpovídá 700 000 Kč.

Žalovaný prokázal smlouvou o úschově uzavřenou se svým advokátem, že u něj ve prospěch žalobce složil uvedenou částku pro případ, že spoluvlastnictví bude zrušeno v jeho prospěch. Advokát se ve smlouvě zavázal, že částku vyplatí žalobci v souladu s podmínkami, které budou stanoveny v rozsudku, eventuálně v usnesení o schválení smíru.

Jelikož tento důkaz bez pochybností prokazuje schopnost žalovaného zaplatit žalobci vypořádací podíl, mohl soud spoluvlastnictví vypořádat v souladu se shora uvedenými důvody a tak také učinit.

ROZHODNUTÍ SOUDŮ ČR – ČÁST SPRÁVNÍ

75. K uznatelnosti nároků na odpočet DPH za pořízení reklamních nápisů propagujících podnikatelské – ekonomické činnosti plátce daně

§ 19 odst. 1 zákona č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty

§ 72 odst. 1 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

Zdanitelnými plněními přijatými pro účely související s podnikáním – ekonomickou činností mohou být i služby ve formě reklamních nápisů, po-

kud tyto slouží k prezentaci podnikatelské - ekonomické činnosti plátce daně.

Takový účinek nastává především tehdy, pokud je z reklamního nápisu zřejmé, kdo a kde prodej uskutečňuje, jakož i jaké zboží zadavatel reklamy nabízí, neboť již tímto sdělením potencionální zákazníci mohou získávat základní poznatky o nabízeném produktu.

Takový účinek ovšem nastává i tehdy, pokud reklamní nápis obsahuje výlučně obchodní firmu či fakultativní dodatek k obchodní firmě v případě fyzických osob, a dokonce i tehdy, pokud reklama obsahuje výlučně logo daňového subjektu neobsahující žádné slovní označení nýbrž jen graficky vytvořený znak.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. 15 Ca 100/2005

Z odůvodnění: Žalobce se osmi samostatně podanými žalobami domáhal v zákonem stanovené lhůtě zrušení osmi rozhodnutí Finančního ředitelství v Ústí nad Labem, kterými byla zamítnuta jeho odvolání proti osmi platebním výměrům Finančního úřadu v Podbořanech ze dne 8. 4. 2005, kterými mu byla vyměřena na dani z přidané hodnoty za zdaňovací období (srpen 2003, leden 2004 až duben 2004, květen 2004 až červenec 2004) částka v celkové výši 442 024 Kč, když žalobci nebyl uznán nárok na odpočet daně z přidané hodnoty za poskytnuté zdanitelné plnění za realizaci žalobcem zadané reklamy. Jelikož předmětné žaloby směřovaly proti rozhodnutím, která spolu skutkově souvisejí a týkají se týchž účastníků řízení, v souladu s § 39 odst. 1 SŘS soud usnesením ze dne 4. 9. 2006 všech 8 věcí spojil ke společnému projednání.

V obsáhlých žalobách žalobce uvedl, že mu v osmi předmětných zdaňovacích obdobích mj. vznikl nárok na odpočet daně z přidané hodnoty za přijaté zdanitelné plnění za realizaci žalobcem zadané reklamy ve výši 5 x 44 000 Kč (v srpnu 2003, v lednu 2004 až dubnu 2004) a ve výši 3 x 38 000 Kč (v květnu 2004 až červenci 2004). Reklama spočívala v umístění nápisu „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ na soutěžních vozidlech automobilové rallye. Jednotlivé uplatněné nároky na odpočet daně z přidané hodnoty však správce daně neakceptoval a vydal osm výše citovaných dodatečných platebních výměrů, proti kterým žalobce brojil odvoláními. S postupem správce daně se však ztotožnil i žalovaný, když ve všech případech vyslovil, že postup správce daně byl správný, neboť žalobce neprokázal, že předmětná zdanitelná plnění použil při podnikání dle § 19 odst. 1 zák. č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty (dále jen „DPHZ 1992“) popř. podle § 72 odst. 1 zák. č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty (dále jen „DPHZ“). Žalovaný v rozhodnutích vyslovil názor, že nápis „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ sám o sobě neprokazuje, že reklama je činěna pro žalobce, když neobsahuje např. přesné označení žalobce, uvedení adresy či jeho provozovny.

V tomto směru žalobce namítl, že je hluboce přesvědčen o nesprávnosti právního názoru, který zaujaly daňové orgány obou stupňů. Jejich názor spočívá v tom, že daňově nelze akceptovat reklamu daňového subjektu, která neobsahuje jeho jméno a adresu. Podstata věci tedy nespočívá ve skutečnosti, že by neprokázal použití reklamy pro své podnikání, když ze strany daňových or-

gánů nebylo zpochybněno faktické uskutečnění jednotlivých zdanitelných plnění dodavatelem - tj. poskytnutí reklamy. Žalobce totiž vždy na výzvy správce daně k odstranění pochybností o oprávněnosti jím uplatněných nároků reagoval, třebaže výzvy nebyly dostatečně konkrétní, v čemž pak spatřuje podstatnou vadu řízení. V jednotlivých daňových řízeních správci daně předložil celou řadu důkazních prostředků spolehlivě prokazujících skutečnost, že se jedná o reklamu jeho podnikatelské činnosti vykonávané v rámci sdružení bez právní subjektivity a že předmětná reklama byla fakticky realizována. V průběhu daňového řízení žalobce doložil vedle smlouvy o sdružení DRIMA - elektrovizní řezání, živnostenského listu s dodatkem ke jménu a příjmení - DRIMA, smluv o pronájmu reklamních ploch na soutěžních vozidlech automobilové rallye, faktur za sjednané služby a potvrzení od společnosti P., s.r.o., že reklama nebyla provedena pro nikoho jiného, a dokladů o registraci ochranné známky „DRIMA EDM“ zakládající ode dne 12. 2. 2004 právo přednosti k tomuto označení i videokazetu a startovní listiny jednotlivých závodů a také celou řadu fotografií a plakátů soutěžních vozidel, na nichž byla umístěna předmětná reklama. To, že předmětná reklama byla reklamou žalobce a nikoliv jiného subjektu mohou případně potvrdit v řízení před soudem i svědecké výpovědi zástupců společnosti Profi-prosport, s.r.o., která reklamu poskytovala.

Žalobce se nemůže ztotožnit se závěry daňových orgánů obou stupňů o tom, že aby byla reklama daňově akceptovatelná, musí nějak daňový subjekt identifikovat a také musí být široké veřejnosti známo, jaké služby či výkony provádí zadavatel dané reklamy. Žalobce má oproti daňovým orgánům za to, že předmětem reklamy může být v zásadě cokoli, co je dle názoru zadavatele reklamy schopné upozornit veřejnost na existenci určitého subjektu, jeho výrobků, činností nebo jejich vlastností apod. Reklama není a nemůže být ani právním úkonem se zákonem stanovenými obligatorními náležitostmi, neboť se jedná pouze o druh přesvědčovacího procesu, resp. určité oznámení s cílem podpořit podnikatelskou činnost, jehož formální a obsahové náležitosti nejsou nikde obecně závazným právním předpisem předepsány. Na podporu tohoto názoru žalobce poukázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 8. 2005, č.j. 5Afs 152/2004-55. Žalobce je rovněž přesvědčen o tom, že je nepodstatné, zda dotyčná reklama je zaměřena na širokou veřejnost či nikoliv. Bylo čistě na žalobci, aby si zvolil, že nechce oslovovat širší veřejnost, nýbrž v prvé řadě subjekty podnikající ve strojírenství, a to zejména v automobilovém, když sám podniká ve strojírenství. Navíc v této oblasti trhuje činnost žalobce vžitá pod dlouhodobě používaným označením „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“, což hodlal prokázat výsledky celé řady osob působících v rámci jednotlivých strojírenských subjektů.

Jestliže pak správce daně v jednotlivých případech vyzýval žalobce k povinnosti prokázat, že předmětná reklama obsahuje jeho jméno, příjmení či adresu a v některých výzvách dokonce i neurčitý pojem „obchodní známku“, jednalo se o výzvy evidentně nezákonné pro svoji počáteční nesplnitelnost. Prokázat totiž, že nápis „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ obsahuje žalobcovo „obchodní jméno“ nebylo nikdy v možnostech žalobce, když je evidentní, že zmiňované reklamní nápisy neobsahují žalobcovo jméno a příjmení. Jediné, co mohl žalobce v tomto směru prokázat bylo to, že ode dne 12. 2. 2004

disponoval právem přednosti k označení „DRIMA EDM“, když si podal k Úřadu průmyslového vlastnictví přihlášku ochranné známky k tomuto označení.

Dále žalobce v předmětných žalobách shodně namítl, že správce daně je oprávněn odchytil se při vyměření daně od údajů daňového priznání pouze prostřednictvím daňové kontroly, ke které však v předmětných daňových řízeních nedošlo. Žalobce má rovněž za to, že daňové orgány nesprávně a neúplně vyhodnotily jím předložené důkazy, čímž byla porušena zásada volného hodnocení důkazů vyjádřená v § 2 odst. 3 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků (dále jen „SpDP“). Rovněž ve všech žalobách vznesl námitku nepřezkoumatelnosti jednotlivých rozhodnutí žalovaného a vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpen 2003, leden 2004 a duben 2004 i nepřezkoumatelnost rozhodnutí správce daně pro nedostatek důvodů. Vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpna 2003 a ledna 2004 namítl ničím neospravedlnitelné prodlužování daňových řízení, kterým byla daňovými orgány dána možnost modifikovat svá rozhodnutí v závislosti na argumentech žalobce. Žalobce také ve všech žalobách mimo žalob týkajících se zdaňovacího období srpna 2003 a dubna 2004 namítl porušení zásady dvouinstančnosti řízení, když správce daně své dodatečné platební výměry přes žalobcovy žádosti dostatečně alespoň dodatečně nezduvodnil, čímž žalobci nebylo reálně umožněno vyčerpávajícím způsobem vymezit rozsah svého odvolání. Navíc má žalobce v případě zdaňovacího období ledna 2004 za to, že žalovaný rozhodl ve věci na základě jiného důvodu než správce daně a v případě zdaňovacího období dubna 2004, že žalovaný již nezaměňuje skutkové a právní otázky, jako v ostatních věcech, když předmětné rozhodnutí odůvodnil svým právním názorem. Ve vztahu ke zdaňovacímu období květen 2004 žalobce podotkl, že k vyměření daně za toto období došlo prostřednictvím fikce již v měsíci červenci 2004, přičemž vytykáací řízení bylo zahájeno až po pravomocném vyměření daně. A konečně vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpna 2003 a dubna 2004 žalobce poukázal na fakt, že většina ústních jednání mezi správcem daně a žalobcem byla vedena v rozporu se zákonem. V průběhu měsíce dubna 2004 se totiž žalobce nechal zastoupit, a proto bylo povinností správce daně jednat se žalobcem prostřednictvím jím zvoleného zástupce. Tuto povinnost však správce daně nerespektoval, když žalobcův zástupce byl opakovaně o ústních jednáních uvědomován se zpožděním, čímž mu bylo znemožněno ústních jednání se zúčastnit.

Žalovaný v písemných vyjádřeních k žalobám navrhl jejich zamítnutí pro nedůvodnost, když žalobce vychází z nesprávných právních závěrů. Při posuzování, zda přijatá zdanitelná plnění – reklamu skládající se pouze z nápisu „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ – žalobce použil při podnikání, vycházely daňové orgány obou stupňů z názoru, že takový reklamní nápis sám o sobě neprokazuje, že reklama je činěna pro žalobce. Reklamní nápis totiž neobsahoval žádné bližší upřesnění jako např. přesné označení žalobce, uvedení jeho adresy či jeho provozny. Dle žalovaného je reklama přesvědčovací proces, jehož smyslem je hledání uživatelů přesně specifikovaných služeb a výkonů. Uveřejněním loga „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ však nebyla oslovena široká veřejnost, neboť z něho nemohlo být široké veřejnosti známo, ani jí tímto nebylo oznámeno, jaké služby či výkony žalobce

nabízí a nemohli být osloveni zájemci o činnost žalobce z řad široké veřejnosti. Dále žalovaný uvedl, že v předmětných věcech nebylo zpochybněno přijetí reklamy od dodavatele společnosti P, s. r. o. Vzhledem k provedení reklamy byla ovšem zpochybněna její adresnost, když pod nápisy „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ širší veřejnost v žádném případě nemohla vidět žalobce. Tento fakt žalobce nemůže prokázat žádnými důkazními prostředky včetně případných svědeckých výslechů. Reklamu si objednávalo sdružení fyzických osob R. S. a J. P., a to sdružení DRIMA – elektrorevizní řezání, které poskytuje služby v oboru obrábění-řezání kovových/vodivých/materiálů. Reklamní nápisy „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ neobsahující označení žalobce, uvedení jeho adresy či provozovny ani žalobcem předložené důkazní prostředky dokladující provedení reklamy, neprokazují, že reklama byla činěna pro žalobce. Dle žalovaného jeho závěry v tomto směru mají oporu v rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 7. 2004, č. j. 11Ca 28/2003-23.

K žalobcovým námitkám ohledně toho, že správce daně je oprávněn odchytil se při vyměření daně od údajů daňového priznání pouze prostřednictvím daňové kontroly, žalovaný podotkl, že jsou nedůvodné. Zákon správcům daně ukládá povinnost chránit zájmy státu na nezkracování jeho daňových příjmů a k dodržení této povinnosti jim dává několik zákonných vzájemně na sobě nezávislých institutů. Např. se jedná o daňovou kontrolu, místní šetření a také vytykáací řízení. Vytykáací řízení lze přitom obecně definovat jako jednu z forem daňového řízení, kterou správce daně ověřuje správnost stanovení daňového základu a daňové povinnosti, kterou plátce deklaruje ve svém daňovém priznání. Žalovaný ani nesouhlasí s tím, že by daňové orgány nesprávně a neúplně vyhodnotily žalobcem předložené důkazy. Opětovně uvedl, že pod nápisy „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ širší veřejnost v žádném případě nemohla vidět žalobce, přičemž tento fakt žalobce nemůže prokázat žádnými důkazními prostředky. Žalovaný se rovněž neztotožňuje s žalobcovými námitkami nepřezkoumatelnosti jeho rozhodnutí i rozhodnutí správce daně. V předmětných věcech daňové orgány oproti žalobci vycházely z názoru, že reklamní nápis, aby byl daňově uznatelný, měl by obsahovat přesné označení žalobce. Tomu pak odpovídal i průběh jednotlivých daňových řízení, přičemž zaujatý názor daňové orgány žalobci dostatečně zdůvodnily – správce daně po vydání dodatečných platebních výměrů k žalobcovým žádostem a žalovaný v odůvodněných rozhodnutích, které byly předmětnými žalobami napadeny. Ohledně žalobcových námitek nedodržení lhůt pro vyřízení věci žalovaný připustil, že správce daně dostatečně nedbal o vyřízení věci ve lhůtách stanovených v interním pokynu. Nicméně je toho názoru, že díky tomu nedošlo k porušení zásad daňového řízení a principů řádného výkonu státní správy.

V následně učiněných replikách žalobce setrval na veškerých svých argumentech obsažených v žalobách, přičemž zdůraznil, daňové orgány obou stupňů v předmětných věcech zaujaly nesprávný právní názor. V řízení před soudem pak zástupce žalobce blíže rozvedl jednotlivé žalobní body.

Napadená rozhodnutí soud přezkoumal v řízení podle části třetí prvního dílu hlavy druhé SŘS, která vychází z dispoziční zásady vyjádřené v ustanoveních § 71 odst. 1 písm. c), písm. d), odst. 2 věty druhé a třetí a § 75 odst. 2 věty první SŘS. Z této zásady vyplývá, že soud přezkou-

mává zákonnost rozhodnutí správního orgánu, a to pouze v rozsahu, který žalobce uplatnil v žalobě nebo během dvouměsíční lhůty po oznámení napadeného rozhodnutí dle § 72 odst. 1 věty první SŘS. Povinností žalobce je proto tvrdit, že správní rozhodnutí nebo jeho část odporuje konkrétnímu zákonnému ustanovení a toto tvrzení zdůvodnit. Nad rámec žalobních námitek musí soud z úřední povinnosti podle § 76 odst. 2 SŘS. přihlédnout toliko k takovým vadám napadeného rozhodnutí, které vyvolávají jeho nicotnost. Takové nedostatky však v projednávaných věcech nebyly zjištěny.

Na tomto místě soud předesílá, že rozhodnutí žalovaného i správce daně zrušil proto, že se neztotožnil s jejich závěry ohledně neprokázání oprávněnosti nároku na odpočet daně žalobcem podle § 19 odst. 1 zákona o DPHZ 1992 v případě zdaňovacích období srpen 2003 a leden až duben 2004, popř. podle § 72 odst. 1 DPHZ v případě zdaňovacích období květen až červenec 2004, neboť 1. 5. 2004 vstoupil v účinnost DPHZ, za zhotovené reklamní nápisy „DRIMA“ či „DRIMA EDM“, když tyto reklamní nápisy samy o sobě neprokazují, že reklama je činitelna pro žalobce. V důsledku nesprávného posouzení této právní otázky, která byla v předmětných věcech hlavním žalobním bodem, a to hmotněprávní povahy, pak daňové orgány obou stupňů vydaly nezákonná rozhodnutí, na což zcela oprávněně poukazyval žalobce v jednotlivých žalobách a replikách.

Ovšem námitky žalobce ohledně nepřezkoumatelnosti rozhodnutí žalovaného i rozhodnutí správce daně (vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpen 2003, leden 2004 a duben 2004), která by byla bez dalšího důvodem pro zrušení těchto rozhodnutí pro vady, tedy aniž by se soud mohl zabývat samotnou podstatou věci, soud vyhodnotil jako nedůvodné. Z jednotlivých odůvodnění rozhodnutí žalovaného, třebaže vycházel z nesprávného posouzení právní otázky, je totiž zřejmé, jaké skutečnosti vzal v potaz, jaké úvahy ve věci učinil a k jakým závěrům následně dospěl, přičemž z úhlu pohledu žalovaného jeho závěry korespondovaly důkazům obsaženým ve správním spise. Taktéž z dodatečných zdůvodnění platebních výměrů, které správce daně poskytl žalobci, je zřejmé, jaké skutečnosti vzal v potaz, jaké úvahy ve věci učinil a k jakým závěrům následně dospěl, přičemž z jeho úhlu pohledu jím učiněné závěry, byť nesprávné, korespondovaly důkazům obsaženým ve správních spisech.

Dále soud poznamenává, že se neztotožnil ani s dalšími námitkami žalobce uplatněných v žalobách (vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpna 2003 a dubna 2004) o tom, že v předmětných věcech byla porušena zásada dvouinstančnosti řízení, když žalovaný měl v odvolacím řízení zaujmout odlišný právní názor od právního názoru, z něhož při svém rozhodování vycházel finanční úřad. Ze správního spisu (zejména z jednotlivých sdělení Finančního úřadu v Podbořanech k žalobcovým žádostem o vysvětlení rozdílů vyměřených daní, z předkládacích zpráv Finančního úřadu v Podbořanech k žalobcovým odvoláním proti dodatečným platebním výměrům) a z jednotlivých odůvodnění rozhodnutí žalovaného soud zjistil, že daňové orgány obou stupňů vycházely ze shodného právního názoru, že nárok na odpočet daně v jednotlivých zdaňovacích obdobích žalobce neprokázal, neboť provedené reklamní nápisy „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ jej nikterak neidentifikují, ani nepropagují jeho služby či výrobky.

K námitkám neúměrné délky daňových řízení uplatněných v žalobách (vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpna 2003 a ledna 2004) soud uvádí, že délka daňového řízení nemůže mít vliv na samotnou výši daňové povinnosti, a to i v případě nečinnosti správního orgánu. Pokud měl žalobce za to, že správce daně a popř. i žalovaný jsou v daňových řízeních nečinní, měl možnost brojit proti jejich nečinnosti žalobou podanou v instancích § 82 SŘS.

Dále soud uvádí, že se neztotožnil s názorem žalobce o tom, že správce daně je oprávněn odchýlit se při vyměření daně od údajů daňového přiznání pouze prostřednictvím daňové kontroly. Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků - daňový řád ani žádný jiný právní předpis totiž nestanovuje, že správce daně je oprávněn ověřovat správnost stanovení daňového základu výhradně daňovou kontrolou. Pokud se ale jedná o pravomocně vyměřenou daňovou povinnost, Nejvyšší správní soud zaujal názor (např. rozsudek ze dne 26. 4. 2006, č. j. 1Afs 60/2005-130, dostupný na www.ns-soud.cz), že správce daně je oprávněn doměřit daňovou povinnost výhradně po provedení daňové kontroly. Také je však třeba přisvědčit žalobci, že vytýkácí řízení již nepřichází v úvahu za stavu již pravomocně vyměřené daně, jak vyplývá z díkce § 43 SpDP.

Pokud žalobce namítal (vyjma žalob týkajících se zdaňovacího období srpna 2003 a dubna 2004), že správce daně nerespektoval svoji povinnost vyplývající z § 10 odst. 4 SpDP jednat se žalobcem prostřednictvím jím zvoleného zástupce, tak i námitky v tomto směru shledal soud opodstatněnými. Přestože žalobce Finančnímu úřadu v Podbořanech již v dubnu 2004 předložil plnou moc týkající se zdaňovacího období srpna 2003 a ledna 2004, v červnu 2004 předložil plnou moc týkající se zdaňovacího období února a března 2004 a v září 2004 předložil dokonce neomezenou plnou moc, tak tento správce daně opakovaně uskutečňoval ústní jednání k jednotlivých zdaňovacích obdobím, ke kterým předvolával pouze samotného žalobce, přestože ten již byl v daňovém řízení zastoupen, a až po uskutečnění těchto jednání o jejich provedení zpětně informoval zástupce žalobce. Ze zpětného vyrozumívání zástupce žalobce správcem daně přitom bezpochyby vyplývá, že tento správce daně o zastoupení žalobce prokazatelně věděl, přesto tento fakt nehodlal respektovat. Na tomto místě soud důrazně připomíná, že i Finanční úřad v Podbořanech je správním orgánem, a proto jako každý jiný správní orgán musí v rámci výkonu státní správy postupovat v souladu se zákonem, což výslovně zakotvuje čl. 2 odst. 3 Úst a čl. 2 odst. 2 LPS. V předmětné věci ale soud vzal za určující, že daňové orgány obou stupňů zaujaly nesprávný výklad právní otázky, jak bylo předesláno výše. Žalovanému jako odvolacímu orgánu je pak třeba v souvislosti s otázkou zastoupení žalobce vytknout, že ačkoliv žalobce výše představený flagrantně nezákonný postup správce daně v jednotlivých odvoláních důsledně namítal, tak žalovaný se s těmito námitkami nikterak nevyřadil, ač mu tak ukládá § 50 odst. 3 SpDP. Žalovaný by přitom měl mít na paměti, že pokud nepřezkoumá rozhodnutí napadené odvoláním v rozsahu požadovaném v odvolání, vystavuje se riziku, že při následném soudním přezkumu bude jeho rozhodnutí zrušeno pro nepřezkoumatelnost pro nedostatek důvodů. Pochybení žalovaného v tomto směru však soud v předmětných věcech vyhodnotil jako dílčí pochybení, které neznemožňovalo přezkoumat rozhod-

nutí žalované, pokud se jedná o samotnou podstatu věci, jak soud poznamenal shora.

K hlavnímu žalobnímu bodu, tedy zda žalobci vznikl nárok na odpočet daně žalobcem podle ust. § 19 odst. 1 DPHZ 1992, popř. dle § 72 odst. 1 DPHZ za zhotovené reklamní nápisy „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“, soud z obsahu správního spisu zjistil následující skutečnosti:

Žalobce v rozhodných zdaňovacích obdobích uplatnil nároky na odpočet daně z přidané hodnoty za přijatá zdanitelná plnění od společnosti Profi-prosport, s.r.o., za pronájem reklamní plochy na soutěžních vozidlech automobilové rallye při různých závodech. Reklamu si objednávalo sdružení fyzických osob R. S. a J. P., a to sdružení DRIMA – elektrorevizní řezání, které poskytuje služby v oboru obrábění-řezání kovových/vodivých/ materiálů. Správce daně ani žalovaný v průběhu daňových řízení nikterak nezpochybňovaly uskutečnění těchto zdanitelných plnění. Nároky na odpočet daně z přidané hodnoty však neuznaly, protože podle jejich závěru poskytnutá reklama nemůže být vyhodnocena jako plnění použité pro účely podnikání. Reklama se totiž skládala pouze z nápisu „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ bez dalšího upřesnění, tj. např. přesného označení daňového subjektu, uvedení jeho adresy či jeho provozovny. Takové reklamní nápisy pak podle nich samy o sobě neprokazují, že reklama je činěna právě pro žalobce a propaguje jeho obchodní činnost. Uveřejněním výše zmíněných reklamních nápisů tak nebyla oslovena široká veřejnost, neboť z nich nemohlo být široké veřejnosti známo, jaké služby žalobce nabízí. Zároveň nemohli být osloveni ani zájemci o činnost žalobce z řad široké veřejnosti. Dle názoru daňových orgánů obou stupňů tedy žalobce přes výzvy správce daně neprokázal oprávněnost nároku na odpočet daně z přidané hodnoty.

S uvedeným právním názorem daňových orgánů obou stupňů se soud neztotožnil, jak již předeslal výše.

V souladu s výše citovaným § 19 odst. 1 DPHZ 1992 a § 72 odst. 1 DPHZ plátce daně nárok na odpočet daně, pokud jím přijatá zdanitelná plnění uskutečnění jiným plátcem použije při podnikání nebo při činnosti vykazující všechny znaky podnikání kromě toho, že je prováděna podnikatelem – dle zákona o DPH či pro uskutečnění své ekonomické činnosti – dle DPHZ. Zdanitelným plněním je pak i poskytování služeb, jak je stanoveno v ust. § 2 odst. 1 písm. b) zákona o DPHZ 1992 i DPHZ.

Plátce daně nepochybně používá přijatá zdanitelná plnění při podnikání, pokud jich využívá pro účely, které s ním souvisejí (v terminologii DPHZ – plnění související s ekonomickou činností). Podnikáním se pak podle § 2 odst. 1 ObchZ rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Z právě uvedeného vyplývá, že uvedená souvislost mezi přijatými zdanitelnými plněními a podnikáním je zachována tehdy, když se plnění vztahují k předmětu podnikatelské činnosti plátce daně a ten jich využije k dosažení zisku. Pokud tedy existuje takto popsaná věcná shoda mezi přijatými zdanitelnými plněními a z nich plynoucími výnosy, jedná se o využití plnění pro účely souvisejícími s podnikáním (v terminologii nového zákona o DPH – s ekonomickou činností).

Zdanitelnými plněními přijatými pro účely souvisejícím s podnikáním – ekonomickou činností mohou být nepochybně i poskytované služby ve formě reklamních

nápisů, pokud tyto slouží k prezentaci podnikatelské – ekonomické činnosti plátce daně. Takový účinek nastává především tehdy, pokud je z reklamního nápisu zřejmé, kdo a kde prodej uskutečňuje, jakož i jaké zboží zadavatel reklamy nabízí, neboť již tímto sdělením potencionální zákazníci mohou získávat základní poznatky o nabízeném produktu. Takový účinek ovšem nastává i tehdy, pokud reklamní nápis obsahuje výlučně obchodní firmu či fakultativní dodatek k obchodní firmě v případě fyzických osob a dokonce i tehdy, pokud reklamní „nápis“ obsahuje výlučně logo daňového subjektu neobsahující žádné slovní označení nýbrž „jen“ nějaký graficky vytvořený znak. Na tomto místě soud připomíná, že tento právní názor vyslovil již ve svém rozsudku ze dne 10. 6. 2004, č. j. 16 Ca 419/2001-22, jenž nebyl nikterak zpochybněn rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 8. 2005, č. j. 5Afs 152/2004-55, který jej ke kasační stížnosti žalovaného přezkoumával a který byl publikován ve Sbírce rozhodnutí NSS pod č. 709/2005 a také na www.nssoud.cz. Účelem reklamy je totiž podání krátké a přitom výstižné informace o existenci daňového subjektu na obchodním trhu, a to buď propagováním jeho a jeho zboží či služeb nebo propagováním jeho samotného či s důrazem na propagování jeho zboží či služeb, jak lze pozorovat v běžném životě – obzvláště pak při sportovních a kulturních akcích. Praxe v oblasti reklamy ukazuje, že reklama se mnohdy míjí účinkem, když zahrnuje adresáty podrobnějšími údaji o zadavateli reklamy, jako jsou údaje o jeho sídle či místě podnikání nebo výčet nabízeného zboží či služeb apod. Dále soud poznamenává, že reklama často není zaměřena pouze na širokou veřejnost, když svého účinku může v jistých případech dosáhnout efektivněji svojí přítomností na akcích, které vyhledává určitá skupina osob se specifickými zájmy.

Při posuzování, zda uskutečněné platby je možné posoudit jako zdanitelné plnění s nárokem na odpočet daně z přidané hodnoty je nutné vždy vycházet z celkového kontextu všech okolností případu, obzvláště pak je třeba přihlížet ke konkrétnímu předmětu činnosti daňového subjektu. Také je nutno vycházet i ze smyslu právní úpravy této problematiky – a tím je podpora podnikání.

Jak již bylo zmíněno výše, reklamní nápisy „DRIMA“ popř. „DRIMA EDM“ si objednávalo sdružení fyzických osob R. S. a J. P., a to sdružení DRIMA – elektrorevizní řezání. Za tohoto stavu věci bylo z reklamních nápisů zřejmé, jaké podnikatelské uskupení je na soutěžních vozidlech automobilové rallye propagováno, což znamená že adresáti těchto reklamních nápisů tak mohli získat poznatek o existenci sdružení DRIMA. Není přitom podstatné, že reklamní nápisy vyjma označení podnikatelského uskupení neposkytovaly žádný další údaj týkající se tohoto sdružení, a proto mohly bez dalšího oslovit pouze stávající klientelu, a dále že reklamní nápisy nebyly uveřejněny na akci, která nebyla určena nejširší veřejnosti. Tyto aspekty náleží toliko do sféry podnikatelského rizika zadavatele reklamy a nepředstavují zákonné hledisko pro uplatnění nároku na odpočet daně. V daném případě je evidentní, že sdružení DRIMA, jehož účastníkem je žalobce, vykonává naprosto specifickou činnost – služby v oboru obrábění-řezání kovových/vodivých/ materiálů, a proto je nasnadě, že má i specifický okruh zákazníků. Těto skutečnosti by pak měla odpovídat i volba druhu i formy reklamy. V daném případě dle názoru soudu zvolený druh i forma reklamy zcela odpovídá předmětu činnosti, jímž se zabýval žalobce.

Soud proto uzavírá, že v nyní projednávaných věcech žalobce zdanitelná plnění přijatá od společnosti P, s. r. o., za pronájem reklamní plochy na soutěžních vozidlech automobilové rallye při různých závodech použil pro účely souvisejícími s jeho podnikáním – ekonomickou činností, což také žalobce v jednotlivých daňových řízeních náležitě doložil. Žalobcem předložené důkazní prostředky v daňových řízeních totiž jednoznačně prokazují jednotlivě i ve vzájemném souhrnu, že předmětná reklama byla činěna pro žalobce (smlouva o sdružení DRIMA – elektrorevizní řezání, živnostenský list s dodatkem ke jménu a příjmení – DRIMA, smlouvy o pronájmu reklamních ploch na soutěžních vozidlech automobilové rallye, faktury za sjednané služby, potvrzení od společnosti P, s. r. o., že reklama nebyla provedena pro nikoho jiného, doklady o registraci ochranné známky „DRIMA EDM“ zakládající ode dne 12. 2. 2004 právo přednosti k tomuto označení, videokazeta a startovní listiny jednotlivých závodů, řada fotografií a plakátů soutěžních vozidel, na nichž byla umístěna předmětná reklama). Pokud tedy daňové orgány obou stupňů neuznaly v příslušných zdaňovacích obdobích nárok na odpočet daně z přidané hodnoty, porušily tím § 19 odst. 1 DPHZ 1992 – v případě zdaňovacích období srpen 2003 a leden až duben 2004 a § 72 odst. 1 DPHZ – v případě zdaňovacích období květen až červenec 2004 a výsledkem toho bylo vydání nezákonných rozhodnutí.

Pro úplnost soud ještě poznamenává, že v předmětné věci nelze konstatovat jak učinil žalovaný, že žalobce porušil zák. č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy. Nikde totiž není zákonem připuštěna možnost analogie, a proto nelze pro účely zák. č. 588/1992 Sb. či zákona č. 235/2004 Sb. užít definice reklamy obsažené v jiném právním předpise a z naplnění či nenaplnění jejího obsahu usuzovat na uznatelnost nároku na odpočet daně z přidané hodnoty. Nesprávný je rovněž závěr žalovaného o tom, že reklama by byla daňově akceptovatelná tehdy, pokud by jejím předmětem byla ochranná známka zapsaná v příslušném rejstříku Úřadu průmyslového vlastnictví. Tím by byl totiž naprosto popřen jím zastávaný názor, že pokud reklama neobsahuje jméno a příjmení zadavatele reklamy popř. další náležitosti, nemůže jít nikdy o daňově akceptovatelnou reklamu. Navíc právo k ochranné známce, se kterým lze běžně disponovat, dává jejímu držiteli „pouze“ větší rozsah ochrany před eventuálním zneužitím této známky a nic víc. Pokud žalovaný na podporu svých závěrů argumentoval rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 7. 2004, č. j. 11 Ca 28/2003-23, tak k tomu soud uvádí, že toto rozhodnutí vycházelo z odlišného skutkového stavu – žalobkyně neprokázala, že došlo k poskytnutí některých smluvně sjednaných plnění. V projednávaných věcech však daňové orgány obou stupňů nezpochybnily přijetí reklamy jako takové, nýbrž byla zpochybněna nedostatečná adresnost reklamy a následkem toho nebyl žalobci uznán nárok na odpočet daně z přidané hodnoty.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti soud všechna napadená rozhodnutí žalovaného i všechny platební výměry správce daně pro nezákonnost podle § 78 odst. 1, odst. 3 SŘS zrušil. Zároveň soud v souladu s § 78 odst. 4 SŘS rozhodl o tom, že se věc vrací žalovanému k dalšímu řízení, v němž je dle § 78 odst. 5 SŘS vázán právním názorem soudu výše uvedeným.

Poznámka: Kasační stížnost proti rozhodnutí nebyla podána.

VÝBĚR Z JUDIKATURY

Výběr ze soudních rozhodnutí ve správním soudnictví

Ze Sbírky rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (2009/2, 3)

– Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. 2 Afs 52/2006, podle nějž není úkolem rozšířeného senátu řešit abstraktní právní otázky bez ukotvení ke skutkovým zjištěním posuzovaných případů – zde ve vazbě na konkurující si aplikovatelnost § 240, respektive § 241 celního zákona při vzniku celního dluhu (2009/2 – publ. pod č. 1762)

– Usnesení NSS ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 2 As 60/2008, jímž NSS nepřiznal odkladný účinek kasační stížnosti proti zamítavému rozsudku ve věci přezkumu odsouzení za dopravní přestupek k (nad rámec pokuty) zákazu činnosti, tedy řízení motorových vozidel, na 18 měsíců; soud sice uznal, že ve výjimečných případech by mohl odkladný účinek přiznat a doba takto uloženého zákazu by do meritorního rozhodnutí neběžela, ani v případě stěžovatele, kterým byl pojišťovací makléř, jehož obživa podle jeho slov závisí na cestování autem, však neshledal dostatečně závažnou a neodstranitelnou újmu zdůvodňující přiznání odkladného účinku, zvláště při vědomí „obránné“ funkce ve vztahu k ostatním účastníkům silničního provozu, kterou u dopravních přestupků zákaz řízení motorových vozidel plní (2009/2 – publ. pod č. 1763)

– Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 21. 10. 2008, sp. zn. 8 As 47/2005, podle nějž závazné stanovisko orgánu ochrany přírody a krajiny (zde souhlas k povolení stavby podle § 44 zákona o ochraně přírody a krajiny) je správním rozhodnutím a kdokoli, do jehož právní sféry mohlo být tímto rozhodnutím zasaženo (nikoli tedy úplně kdokoli, protože SŘS je předpisem „obránným“ nikoli „kontrolním“), jej může podle § 65 SŘS napadnout u správních soudů (2009/2 – publ. pod č. 1764)

Pozn.: Tímto usnesením byl odstraněn stav, kdy byla posuzována samostatnost a soudní přezkoumatelnost různých druhů závazných stanovisek různě, což sice striktně vzato nezakládá rozpornost judikatury (každé stanovisko bylo opřeno o jiné ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny, který jich zná celkem pět typů), šlo však o stav z hlediska myšlenkové jednoty rozhodování nevhodný a nepřehledný, když podle rozšířeného senátu nelze mezi těmito typy stanovisek a souhlasů činit rozdíly. Rozšířený senát se zde také pozoruhodně zamyslel nad dilematem mezi rozčleněním správního řízení do mnoha svěbytných samostatně přezkoumatelných řízení (jež by vedlo k paralýze správního rozhodování) a zaměřenosti pouze na přezkum konečného rozhodnutí, jenž by však byl „pouhou historickou judikaturou“ nechránící práva v reálném čase. Díky svému anglo-německému komparativnímu přesahu, zohlednění smyslu SŘS a judikatury ESLP se jedná o usnesení, kterým by mohla být uvozena jakákoli učebnice správního soudnictví.

- Rozsudek NSS ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 9As 8/2008, podle nějž v situaci, kdy rozhodnutí stavebního úřadu přikazuje vlastníku pozemku provést neodkladné zabezpečovací práce, ale podle následného rozhodnutí České inspekce životního prostředí podle § 66 zákona o ochraně přírody a krajiny je provádění jakýchkoli prací na pozemku zakázáno, je třeba tento zákaz respektovat z důvodu speciality zákona o ochraně přírody a krajiny ke stavebnímu zákonu, zároveň však nemůže být uložena pokuta za nenaplnění příkazu stavebního úřadu (2009/2 - publ. pod č. 1765)

- Rozsudek NSS ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 9Ao 2/2008, kterým NSS zrušil opatření obecné povahy, kterým se vydává změna územního plánu hlavního města Prahy, a to pro rozpor obsahu tohoto opatření obecné povahy s vymezením zadání této změny, pro nesrozumitelnost jeho předmětu, když při projednávání změny ještě nebylo specifikováno, o jaké změny se má jednat, což znemožňovalo obranu před tímto opatřením obecné povahy, pro neprovedení EIA, respektive SEA, které bylo založeno na nesprávně (zúženě) vymezeném obsahu změny územního plánu, i pro neposouzení některých námitek, které byly obsahově podobné, nikoli však totožné, s námitkami posouzenými (2009/2 - publ. pod č. 1766)

- Rozsudek NSS ze dne 31. 10. 2008, sp. zn. 5 Afs 9/2008, schvalující při přezkoumání uložení pokuty 240 000 000 Kč společnosti RWE Transgas Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže za některé praktiky zneužívající dominantní postavení na trhu dodávek zemního plynu to, že byla souběžně vyslovena vina za spáchání komunitárních deliktů podle čl. 81 a 82 Smlouvy o ES a za spáchání vnitrostátních deliktů podle zákona o ochraně hospodářské soutěže (u nich navíc při využití absorpční zásady, tedy uložení pokuty za jeden ze sbíhajících se deliktů s přihlédnutím ke spáchání ostatních deliktů jako k přitěžující okolnosti); zájmy chráněné těmito skutkovými podstatami jsou totiž odlišné (2009/2 - publ. pod č. 1767)

-Rozsudek NSS ze dne 31. 10. 2008, sp. zn. 2 As 44/2007, určující kritéria, která odlišují pro účely povolení přeshraniční dopravy obyčejný odpad s přísnějšími podmínkami dovozu a odpad určený k energetickému využití s podmínkami mírnějšími (2009/2 - publ. pod č. 1768)

Pozn.: Vzhledem k tomu, že některé spalovny spalující odpad produkují dále využitelnou a distribuovanou energii, určil NSS čtyři kritéria, na základě jejichž kumulativního splnění lze určit, že výroba energie je při využití daného odpadu primární a že spalovaná (a předtím dovážená) hmota je spíše palivem než odpadem: výroba energie jako hlavní účel, větší množství energie na výstupu než na vstupu, většina energie musí být využita a většina odpadu spálena, odpad nepotřebuje po zapálení další podpurné palivo.

- Rozsudek NSS ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 5 Afs 129/2005, podle nějž může ručitelská povinnost zaplatit nedoplatek na dani z převodu nemovitosti přejít na ručitelova právního nástupce podle § 57 odst. 5 SpDP pouze tehdy, pokud daň nezaplatí převodce jako daňový dlužník a nabyvateli jako ručiteli je doručena výzva k za-

placení, až tímto okamžikem se stává daňovým subjektem a vzniká mu daňová povinnost způsobilá přejít po jeho zániku i na jeho právního nástupce (2009/2 - publ. pod č. 1769)

Pozn.: V rozsudku 5 Afs 174/2004 (publ. pod č. 1770/2009 Sb. NSS), pak NSS vysvětlil, že když ručitele tíží stejná daňová povinnost jako původního daňového dlužníka, musí mít k dispozici i stejné procesní prostředky ochrany svých práv, zejména právo namítat v odvolání proti výzvě podle § 57 odst. 5 SpDP i skutečnosti směřující k samotnému vyměření daňové povinnosti, za kterou je ručení uplatněno. NSS tímto rozhodnutím odmítl aplikovat ustanovení § 57 odst. 5 věta třetí SpDP ve znění před novelizací č. 230/2006 Sb., jehož protiústavnost (v tomto nyní již neplatném znění) byla konstatována v interpretativním nálezu ÚS ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/2006, tedy v jednom z prvních nálezů, kterými ÚS deklaroval protiústavnost právního předpisu, který sice již není platný (a tudíž nemůže být Ústavním soudem při zjištění protiústavnosti zrušen), který by však jinak musel být aplikován správními soudy, jež podle § 75 odst. 1 SŘS tíží povinnost aplikovat právo platné v době rozhodování žalovaného správního orgánu.

V rozsudku 1 Afs 52/2008 (publ. pod č. 1777/2008 Sb. NSS) pak NSS konstatoval, že až od doručení výzvy k zaplacení daňového nedoplatku ručitelem začíná běžet promlčecí lhůta podle § 70 SpDP, neboť až v tu chvíli ve vztahu k němu daňový nedoplatek vzniká. Tato výzva mu tak musí být doručena v prekluzivní lhůtě podle § 47 SpDP, nestačí vydání v šestileté lhůtě podle § 70 SpDP, neboť ta doručením výzvy ručiteli vůči němu teprve začíná. Totéž bylo ostatně ve vztahu k celnímu ručitelství konstatováno již v usnesení rozšířeného senátu NSS 9 Afs 58/2007 (publ. pod č. 1754/2009 Sb. NSS).

- Rozsudek NSS ze dne 5. 6. 2008, sp. zn. 1 Afs 20/2008, podle nějž je zákaz diskriminace při zadávání veřejné zakázky obsažený v § 6 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, porušen i skrytou diskriminací založenou tím, že zadavatel nastaví technické kvalifikační předpoklady zjevně nepřiměřeně velikosti, složitosti a technické náročnosti konkrétní zakázky (zde požadavek ČNB ve veřejné zakázce na dodávku elektrické energie, aby uchazeč prokázal, že byl v roce 2006 dodavatelem elektřiny do více než 500 odběrných míst na hladině vysokého napětí, což splňovali pouze tři dodavatelé) a tím některé dodavatele vyloučí (2009/2 - publ. pod č. 1771)

Pozn.: NSS zahrnul do svého rozsudku také obecnější úvahy o diskriminaci a komparaci s judikaturou ESD a jiných evropských soudů - ta přidává rozsudku na přesvědčivosti, ale i čtivosti, jak dokládá pro srovnání příklad s německou veřejnou zakázkou na stěhování archívu z Bonnu do Berlína, v níž jednou z podmínek byl přehled dodavatelem již provedených srovnatelných stěhování knihoven s více než milionem svazků.

- Rozsudek NSS ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 7As 48/2008, znovu zdůrazňující, že pro naplnění skutkové podstaty deliktu podle § 5d písm. d) zákona o regulaci reklamy dostačuje, že je reklamou na doplněk stravy vyvoláván

dojem, že prezentovaný doplněk stravy (zde VARIXINAL prezentovaný v televizní reklamě jako přípravek způsobující dobrou funkci srdečních chlopní a zlepšující elasticitu a funkčnost žil, doplněný pouze krátkodobým a sotva postřehnutelným nápisem „doplněk stravy“) je lékem nebo přípravkem schopným léčit; poukazování na to, že v reklamě nebyla žádná nepravdivá tvrzení, tudíž nemůže zadavatele takové reklamy vyvinut (2009/2 - publ. pod č. 1772)

- Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 16. 12. 2008, sp. zn. 8 Aps 6/2007, v němž byl rozšířeným senátem potvrzen dosavadní názor vyjádřený např. v rozsudku 3 Aps 3/2005 (publ. pod č. 1010/2007 Sb. NSS), že posouzení, zda úkon správního orgánu může být nezákonným zásahem ve smyslu § 82 SŘS, je součástí posouzení důvodnosti žaloby, nikoli její přípustnosti; nelze tedy odmítnout žalobu proto, že se krajský soud domnívá, že napadané jednání správního orgánu nemůže být nezákonným zásahem (2009/3 - publ. pod č. 1773)

- Usnesení rozšířeného senátu NSS ze dne 25. 11. 2008, sp. zn. 6 Ads 19/2005, podle nějž tříčlenný senát nemusí předkládat právní otázku rozšířenému senátu, přestože mu to výslovně nařídil Ústavní soud, pokud rozšířený senát již mezitím - po předložení téže otázky jiným senátem - judikaturu v dané otázce sjednotil (2009/3 - publ. pod č. 1774)

Pozn.: Jedná se jednak o další díl příběhu ilustrujícího roli rozšířeného senátu jako zákonného soudce (zde v otázce soudní přezkoumatelnosti rozhodnutí o zamítnutí odvolání proti lékařskému posudku vydanému v rámci preventivní péče, jímž byl zaměstnanec shledán trvale nezpůsobilým k výkonu určité práce): tříčlenný senát věc sám rozhodl, Ústavní soud v nález ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 117/07, rozhodl, že se jednalo z důvodu rozpornosti judikatury o věc, kterou měl posoudit rozšířený senát, a jedině ten, nikoli tříčlenný senát, byl ve věci zákonným soudcem, tříčlenný senát proto věc předložil podle příkazu rozšířenému senátu, který se jí v tomto nyní publikovaném rozhodnutí odmítl zabývat, neboť ji již rozhodl na půdorysu jiné věci (a to způsobem schváleným nálezem Pl. ÚS 11/08 ze dne 23. 9. 2008). Zároveň jde o pozoruhodný případ, kdy obecná argumentační závaznost rozhodnutí rozšířeného senátu „přebije“ i konkrétní závaznost příkazu Ústavního soudu v dané věci. Příběh ilustrující opačnou situaci, kdy zákonným soudcem měl být naopak tříčlenný senát, který věc chybně předložil rozšířenému senátu, je pak odvyprávěn v nálezu Pl. ÚS 4/06 ze dne 2. 4. 2007.

- Rozsudek NSS ze dne 31. 10. 2008, sp. zn. 7 Afs 86/2007, schvalující, že profesní komora (zde Česká lékařnická komora zakazující svým členům určité formy poskytování slev či bonusů, inzerce či označování lékáren) může stanovovat svým členům povinnosti nad rámec zákona, například formou různých vnitřních předpisů unifikujících jejich chování v zájmu profesní etiky, nesmí tím však narušit hospodářskou soutěž formou zakázaného rozhodnutí sdružení soutěžitelů, k jejímu narušení přitom stačí již „silné doporučení“ ze strany této komory (2009/3 - publ. pod č. 1775)

Pozn.: Nadto zde soud konstatoval, že přestože žaloba směřovala proti rozhodnutí o rozkladu, podepsanému předsedou Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, žalovaným zůstal tento úřad, nikoli jeho předseda.

- Rozsudek NSS ze dne 29. 10. 2007, sp. zn. 5 As 61/2005, vymezující kritéria, za kterých je vzájemné jednání mezi dvěma dceřinými společnostmi vyloučeno z působnosti předpisů soutěžního práva na základě tzv. „intra-enterprise“ doktríny (2009/3 - publ. pod č. 1776)

Pozn.: NSS zde reagoval na situaci označitelnou za „hádku mezi dvěma dcerami“, kdy společnost Česká rafinérská (vlastněná z 50,995% společností Unipetrol) zneužila své dominantní postavení na trhu vůči společnosti Chemopetrol (vlastněné společností Unipetrol stoprocentně). NSS zde připomněl, že pouhý majoritní podíl nedostačuje k označení všech tří společností za „společnou hospodářskou jednotku“, nýbrž podstatné je, do jaké míry jsou dceřinné společnosti autonomní na své matce. Vyšel přitom z judikatury ESD a Komise, kterou aplikoval na základě srovnání nejen právních závěrů, ale i skutkových okolností, což je jistě vhodnější způsob, než v ČR tolik zneužívané přečeňování dopadu izolovaných právních vět.

- Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 16. 10. 2008, sp. zn. 7 Afs 54/2006, k podmínkám, za kterých neměl plátce daně z přidané hodnoty v době od 1. 10. 2003 do 30. 4. 2004 povinnost krátiť odpočet této daně u zboží z dovozu podle § 19 a § 19a zákona č. 588/1992 Sb., o dani z přidané hodnoty (2009/3 - publ. pod č. 1778)

Pozn.: Rozsudek je pozoruhodný zejména tím, jak přistupuje k dilematu mezi snahou opřít výklad právního předpisu o „objektivní“ smysl interpretované pasáže zákona či o hledání „subjektivní“ vůle historického zákonodárce. Krom toho je zde prakticky využita zásada, že v pochybnostech je při výkladu daňového práva hmotného nutno vyjít z výkladu, jenž je příznivější pro daňový subjekt. To v daném případě vedlo k výkladu, který byl v rozporu se základními strukturálními principy DPH, to je však nutno dle soudu přičíst k tíži legislativně neuváženému zásahu zákonodárce do zákona o DPH. Soud zde odmítl napravit toto zákonodárcovo pochybení v zájmu státního fisku, přičemž v tom, že někteří plátci DPH využili zákonodárcovu chybu a aplikovali § 19 odst. 1 zákona o DPH „v souladu s prostým smyslem jeho slov“, byť to bylo v rozporu se smyslem teleologickým, a jiní nikoliv, odmítl spatřovat diskriminaci. Vyšel přitom i z klíčového rozhodnutí ESD o předběžné otázce ve věci Halifax (ze dne 21. 2. 2006, C-255/02), přičemž argumentoval spíše stanoviskem generálního advokáta (což je přístup v zahraničí častý, v ČR však novátorský), než rozhodnutím samotného ESD.

Z rozhodnutí ve věci Halifax vyšel NSS i v rozsudku 5 Afs 61/2008 (publ. pod č. 1779/2009 Sb. NSS), kde aplikoval zásadu, že operace (zde opakovaný odkup movitých věcí a zboží deklarovaný jako převod obchodního podílu a následný prodej zpět majiteli podílu jako fyzické osobě), jejímž jediným účelem a výsledkem je pouze získání na-

dměrného odpočtu podle § 19 zákona o DPH a jež jinak postrádá jakýkoli ekonomický smysl, je zneužitím objektivního daňového práva a nelze k ní přihlížet.

- Rozsudek NSS ze dne 12. 12. 2008, sp. zn. 2 As 64/2008, připouštějící možnost univerzální sukcese nabyvatele lesa do stávajícího lesního hospodářského plánu, který je pro les schválen podle § 27 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích, ovšem pouze tehdy, pokud je převáděn celý les, pro který tento plán platí; je-li převedena pouze jeho část, musí nabyvatel požádat o změnu závazných ustanovení z důvodu změny plochy lesních porostů (2009/3 - publ. pod č. 1780)

- Rozsudek NSS ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. 5 Afs 36/2008, podřazující provádění kontroly rozpočtové kázně (zde kontrola čerpání dotace) ze strany územních finančních orgánů režimu SpDP, a nikoli režimu zákona o státní kontrole (2009/3 - publ. pod č. 1781)

- Rozsudek MěS v Praze ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 10 Ca 208/2007, podle nějž pokud celní deklarant předloží doklady, které podle něj prokazují, že zboží nepochází ze země či od výrobce, na jejichž zboží je ukládáno vyrovnávací clo, nemůže celní orgán pouze odmítnout tyto dokumenty jako nedostatečné a clo vyměřit, nýbrž musí tuto nedostatečnost zdůvodnit a zejména dát dovozci možnost podat dodatečné vysvětlení (2009/3 - publ. pod č. 1782)

- Rozsudek NSS ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. Komp 3/2008, označující za orgán příslušný k rozhodnutí o odvolání proti zrušení národní správy obecně krajský úřad; ovšem tam kde v I. stupni rozhodoval Magistrát hl. m. Prahy, rozhoduje o odvolání Ministerstvo pro místní rozvoj (2009/3 - publ. pod č. 1783)

Pozn.: NSS zde velmi obsáhlým rozbozem institutu národní správy od roku 1945 do současnosti zdůvodnil, proč nelze Ministerstvo financí označit za ústřední orgán pro rezidua všech typů národní správy, nýbrž jsou těmito ústředními orgány různá ministerstva.

- Usnesení tzv. konfliktního senátu (zvláštního senátu zřízeného zákonem č. 131/2002 Sb.) ze dne 8. 10. 2008, sp. zn. Konf 8/2008, vřazující rozhodování o žalobách proti rozhodnutím o ochraně před zásahem do pokojného stavu podle § 5 OZ do občanského soudního ří-

zení, nejde totiž o posouzení „nesprávného úředního postupu“, jak namítal okresní soud chybně popírající svou příslušnost, ale o rozhodnutí soukromoprávního sporu (2009/3 - publ. pod č. 1784)

- Rozsudek rozšířeného senátu NSS ze dne 25. 11. 2008, sp. zn. 6 As 12/2007, nepřiznávající v řízení o povolení mezinárodní autobusové linky vedeném Ministerstvem dopravy účastenství stávajícím dopravcům, neboť smyslem tohoto řízení není jejich ochrana před konkurencí, ale ochrana zájmů dopravní obslužnosti (2009/3 - publ. pod č. 1785)

- Rozsudek NSS ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. 1 As 68/2008, označující za nezákonný postup, pokud je námitka účastníka územního řízení zamítnuta pouze na základě souhlasného stanoviska orgánu ochrany veřejného zdraví (zde krajská hygienická stanice) k dokumentaci žádosti o územní rozhodnutí, které na tyto námitky nijak nereagovalo a navíc bylo vydáno na základě nekompletní dokumentace, takže šlo o souhlas rozporný se zásadou materiální pravdy, a proto bezcenný; odvolací orgán měl přihlédnout k novému stanovisku, které bylo vydáno již po zohlednění námitek a nových zjištění, taková změna stanoviska dotčeného orgánu státní správy je přitom možná, neboť původní stanovisko nezakládá překážku rei administratae (2009/3 - publ. pod č. 1786)

Pozn.: V souvisejícím rozsudku 1 As 80/2008 (publ. pod č. 1787/2009 Sb. NSS) pak NSS zdůraznil, že nelze směřovat dvojí povahu námitek - jednak namítání skutečností zakládajících účastenství namítajícího z důvodu tvrzeného dotčení na právech a jednak věcné výtky směřované proti záměru. Je třeba nejprve posoudit, zda námitky zakládají účastenství, a poté je teprve posoudit věcně, nelze odmítnout přiznání účastenství s poukazem na nevyhovění věcné stránce námitek.

- Rozsudek NSS ze dne 21. 8. 2008, sp. zn. 4 As 20/2008, připomínající, že orgán ochrany přírody musí při povolování kácení dřevin zvažovat na jedné straně estetický a funkční význam dřevin a na straně druhé závažnost důvodů pro jejich pokácení, přičemž takovým důvodem ve veřejném zájmu nemůže být samotný úmysl postavit v místě dřevin supermarket, který se dosud nezhmotnil ani do podoby pravomocného rozhodnutí o umístění stavby, za takové situace ostatně není ani přesně vymezen rozsah nezbytného kácení dřevin (2009/3 - publ. pod č. 1788)

Zpracoval: JUDr. Pavel Molek, Ph.D., Brno

ROZHODNUTÍ EVROPSKÝCH SOUDŮ A INSTITUCÍ

**Soudní dvůr Evropských společenství
– Elgafaji: K doplňkové ochraně poskytované obětem ozbrojených konfliktů**

Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. 2. 2009 ve věci C-465/07, **Meki Elgafaji a Noor Elgafaji v. Staatssecretaris van Justitie**, zatím nepublikováno, přístupné na internetových stránkách Soudního dvora.

Obsah čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice se liší od obsahu čl. 3 EÚLP.

Článek 15 písm. c) kvalifikační směrnice vyžaduje nižší míru individualizace brozby vážné újmy nežli je tomu u čl. 15 písm. a) a b) kvalifikační směrnice.

Při posuzování existence vážné újmy ve smyslu čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice je vhodné vzít

v úvahu mj. následující faktory: (1) možnost vnitřního útěku v rámci země původu; (2) skutečnost, že žadatel již v minulosti utrpěl vážnou újmu nebo byl vystaven přímým brozbám způsobení vážné újmy; a (3) že jsou u něj dány jiné faktory (ať už osobní, rodinné či jiné), které zvyšují riziko, že terčem svévolného (nerozlišujícího) násilí bude právě on.

Relevantní ustanovení:

- Směrnice Rady č. 2004/83/ES ze dne 29. 4. 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany (ZV ÚV, kap. 19, sv. 07, s. 96–107)
- Nizozemský cizinecký zákon z roku 2000 (*Vreemdelingenwet*) ze dne 23. 11. 2000, ve znění platném k 20. 12. 2006
- Nizozemský cizinecký oběžník z roku 2000 (*Vreemdelingencirculaire*) ze dne 23. listopadu 2000, ve znění platném k 20. 12. 2006
- Nizozemská cizinecká vyhláška z roku 2000 (*Vreemdelingenbesluit*) ze dne 23. listopadu 2000, ve znění platném od 25. 4. 2008
- Čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Související rozhodnutí:

- rozsudek Soudního dvora ze dne 25. 7. 2008, C-19/08 *Metock a další*, dosud nepublikováno
- rozsudek Soudního dvora ze dne 29. 1. 2009 ve věci C-19/08 *Petrosian a další*, dosud nepublikováno
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 6. 1989 ve věci *Soering proti Spojenému království*, stížnost č. 14038/88
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 7. 2008 ve věci *NA. proti Spojenému království*, stížnost č. 25904/07.
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 3. 2009, čj. 5 Azs 28/2008-60 (dosud nepublikováno, dostupný na www.nssoud.cz).
- rozhodnutí francouzského *Cour national du Droit d'asile (CNDA)* ze dne 27. 6. 2008 ve věci *Kulendarajah*, č. 581505)
- rozhodnutí německého Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 6. 2008, BVerwG 10 C 43.07 (dostupné v němčině i angličtině na <http://www.bverwg.de>)
- rozhodnutí nizozemské Státní rady ze dne 20. 7. 2008 (č. 200608939/1), ze dne 3. 4. 2008 (č. 200701108) a ze dne 5. září 2008 (č. 200804650/1)
- rozhodnutí švédského Odvolacího migračního soudu (MIG) ze dne 26. 2. 2007, č. 2007:9 (UM 23-06)
- rozhodnutí *Asylum and Immigration Tribunal* (Spojené království) ze dne 28. 1. 2008 ve věci *HH & others* (Mogadishu: armed conflict: risk) Somalia CG [2008] UKIAT 00022
- rozhodnutí *Asylum and Immigration Tribunal* (Spojené království) ze dne 25. 3. 2008 ve věci *KH* /Article 15(c) Qualification Directive/ Iraq CG [2008] UKIAT 00023 (dostupné na <http://www.ait.gov.uk/CaseLaw/caseLaw.htm>)

K věci: Manželé Meki a Noor Elgafaji podali v roce 2006 žádost o povolení přechodného pobytu v Nizozemsku, ve které uvedli skutečnosti, které měly prokázat reálné nebezpečí, kterému by byli vystaveni v případě vyhoštění do Iráku. Manželé Elgafaji uváděli zejména, že pan Elgafaji, muslim šiiťského vyznání, pracoval od srpna roku 2004 do září roku 2006 ve službách britského podniku zajišťujícího převoz osob z letiště do tzv. „zelené“ zóny. Dále poukazovali na to, že strýc pana Elgafajihho, zaměstnaný u stejného podniku, byl zabit milicemi, a v jeho úmrtním listu je uvedeno, že ke smrti došlo v důsledku teroristického útoku. Krátce nato byl na dveře domu, který pan Elgafaji sdílel se svou muslimskou manželkou sunnitského vyznání Noor Elgafaji, zavěšen dopis obsahující výhrůžku „smrt kolaborantům“.

Nizozemský ministr pro imigraci a integraci (*Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie*) rozhodnutími

ze dne 20. 12. 2006 žádost manželů Elgafaji zamítl. Měl zejména za to, že manželé Elgafaji dostatečně neprokázali okolnosti, kterých se dovolávali, a tudíž neprokázali reálnou hrozbu vážného a individuálního ohrožení, které byli údajně vystaveni ve své zemi původu. Z toho dovořil, že jejich situace nespadá pod rozsah čl. 29 odst. 1 písm. b) nizozemského cizineckého zákona.

Relevantní část čl. 29 nizozemského cizineckého zákona zněla následovně:

„Povolení přechodného pobytu podle článku 28 může být uděleno cizinci:

[...]

b) který prokáže, že existují závažné důvody domnívat se, že v případě vyhoštění existuje reálná brozba, že bude mučen nebo podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu;

[...]

d) pro kterého by podle názoru ministra návrat do země původu, vzhledem k celkové situaci, která tam panuje, představoval obzvláštní útrapy.“

Předmětné ustanovení nizozemského cizineckého zákona provádělo čl. 15 Směrnice Rady č. 2004/83/ES ze dne 29. 4. 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany¹ (dále jen „kvalifikační směrnice“), jenž zní následovně:

„Vážnou újmu se rozumí:

a) uložení nebo vykonání trestu smrti nebo

b) mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest vůči žadateli v zemi původu nebo

c) vážné a individuální ohrožení života nebo nedotknutelnosti civilisty v důsledku svévolného násilí během mezinárodního nebo vnitrostátního ozbrojeného konfliktu.“

Situace v Nizozemí byla dále komplikována tím, že čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice nebyl ke dni rozhodování ministra pro imigraci a integraci o žádosti manželů Elgafaji do nizozemského právního řádu transponován. Toto ustanovení kvalifikační směrnice bylo provedeno vložением nového článku 3.105 d do cizinecké vyhlášky z roku 2000 až s účinností od 25. 4. 2008.

Dále ministr pro imigraci a integraci uvedl, že důkazní břemeno je totožné pro ochranu udělenou podle čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice i pro ochranu poskytovanou na základě písmene c) téhož článku. Tato dvě ustanovení, podobně jako čl. 29 odst. 1 písm. b) nizozemského cizineckého zákona, žadatelům ukládají, aby dostatečně prokázali svou skutečnou osobní situaci, pokud jde o vážné a individuální ohrožení, kterému by byli vystaveni, pokud by se museli vrátit do země původu. Jelikož manželé Elgafaji takový důkaz podle čl. 29 odst. 1 písm. b) nizozemského cizineckého zákona nepředložili, nemohou se úspěšně opírat o čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice.

V projednávaném případě vznikl před nizozemskými soudy spor o to, zda čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice, který bere v úvahu specifickou situaci žadatele o mezinárodní ochranu v průběhu ozbrojeného konfliktu, požaduje tak vysokou míru individualizace hrozby jako čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice a čl. 29 odst. 1

¹ V češtině ZV ÚV, kap. 19, sv. 07, s. 96–107.

písm. b) nizozemského cizineckého zákona. Jinými slovy šlo stanovení důkazního standardu pro typ vážné újmy zakotvený v čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice.

Z tohoto důvodu se nizozemská Státní rada na Soudní dvůr ES obrátila s následujícími předběžnými otázkami: „1) Musí být čl. 15 písm. c) směrnice [...] vykládán v tom smyslu, že toto ustanovení poskytuje ochranu pouze v situaci, na kterou se vztahuje také článek 3 [EÚLP] tak, jak je vykládán judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, nebo v tom smyslu, že prvně uvedené ustanovení poskytuje vzhledem k článku 3 [EÚLP] doplňkovou nebo jinou ochranu?

2) V případě, že čl. 15 písm. c) směrnice poskytuje vzhledem k článku 3 [EÚLP] [dodatečnou] nebo jinou ochranu, jaká jsou v takovém případě kritéria sloužící k určení, zda je osoba, která tvrdí, že může žádat o [doplňkovou] ochranu, vystavena reálnému nebezpečí vážného a individuálního obrožení v důsledku takového svévolného násilí, na které se vztahuje čl. 15 písm. c) ve spojení s čl. 2 písm. e) směrnice?“

Z rozhodnutí Soudního dvora: „28 V tomto ohledu je třeba uvést, že ačkoliv je základní právo zaručené článkem 3 EÚLP součástí základních zásad práva Společenství, jejichž dodržování Soudní dvůr zajišťuje, a ačkoliv judikatura Evropského soudu pro lidská práva je brána v úvahu pro výklad dosahu takového práva v právním řádu Společenství, je to však čl. 15 písm. b) směrnice, který věcně odpovídá uvedenému článku 3. Naopak čl. 15 písm. c) směrnice je ustanovením, jehož obsah se od obsahu článku 3 EÚLP liší, a jehož výklad tak musí být prováděn autonomně, při dodržení základních práv zaručených EÚLP.

29 Předložené otázky, které je třeba zkoumat společně, se tak týkají výkladu čl. 15 písm. c) ve spojení s jejím čl. 2 písm. e).

30 Vzhledem k úvodním poznámkám a s přihlédnutím k okolnostem věci v původním řízení je podstatou otázky předkládajícího soudu, zda má být čl. 15 písm. c) směrnice, ve spojení s jejím čl. 2 písm. e), vykládán v tom smyslu, že existence vážného a individuálního obrožení života nebo nedotknutelnosti žadatele o [doplňkovou] ochranu je podřízena podmínce, že žadatel o [doplňkovou] ochranu předloží důkazy, že v obrožení je konkrétně on sám, z důvodu skutečností, které jsou příznačné pro jeho situaci. V případě záporné odpovědi chce uvedený soud vědět, podle jakých kritérií může být existence takového obrožení považována za prokázanou.

31 Za účelem odpovědi na tyto otázky je třeba komparativně zkoumat tři typy „vážné újmy“ definované v článku 15 směrnice, které představují podmínky, jež musí být splněny k tomu, aby určitá osoba mohla být považována za osobu, která může mít nárok na [doplňkovou] ochranu, když podle čl. 2 písm. e) této směrnice existují závažné důvody se domnívat, že pokud by se žadatel vrátil do země svého původu, bude čelit „reálné hrozbě, že utrpí [takovou] újmu“.

32 V tomto ohledu musí být uvedeno, že se pojmy „uložení trestu smrti“ a „vykonání trestu smrti“, jakož i „mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest vůči žadateli“, použité v čl. 15 písm. a) a b), vztahují na situace, ve kterých je žadatel o [doplňkovou] ochranu vystaven specificky nebezpečí újmy určitého druhu.

33 Naopak újma definovaná v čl. 15 odst. c) směrnice jako újma spočívající ve „vážném a individuál-

ním obrožení života nebo nedotknutelnosti“ žadatele se týká obecnějšího nebezpečí újmy.

34 Obecněji se totiž spíše jedná „[...] o obrožení života nebo nedotknutelnosti“ civilisty nežli o konkrétní násilí. Krom toho takové obrožení je vlastní celkové situaci „vnitrostátního nebo mezinárodního ozbrojeného konfliktu“. Konečně je dotčené násilí vedoucí k uvedenému obrožení kvalifikováno jako „svévolné“, což je pojem, který předpokládá, že se takové násilí může rozšířit na osoby bez ohledu na jejich osobní situaci.

35 V takovém kontextu musí být pojem „individuální“ chápán tak, že zahrnuje újmy směřované proti civilistům bez ohledu na jejich totožnost, pokud míra svévolného násilí, kterou se vyznačuje probíhající ozbrojený konflikt, posuzovaná příslušnými vnitrostátními orgány rozhodujícími o žádosti o [doplňkovou] ochranu nebo soudy členského státu, kterým bylo předloženo rozhodnutí o zamítnutí takové žádosti, dosáhne natolik vysoké úrovně, že existují závažné důvody domnívat se, že by civilista byl v případě vrácení do dotčené země nebo případně regionu vystaven – z pouhého důvodu své přítomnosti na území této země nebo regionu – reálnému nebezpečí vážného obrožení, které je uvedeno v čl. 15 písm. c) směrnice.

36 Tento výklad, který může zajistit řádnou působnost čl. 15 písm. c) směrnice, není vyvrácen zněním dvacátého šestého bodu odůvodnění směrnice, podle kterého „[n]ebezpečí, kterým je všeobecně vystaveno obyvatelstvo jednotlivých zemí nebo jeho část, sama o sobě [zpravidla] nepředstavují konkrétní obrožení, které by mohlo být hodnoceno jako vážná újma“.

37 Jakkoli totiž tento bod odůvodnění znamená, že pouhé objektivní konstatování nebezpečí spojeného se všeobecnou situací v dané zemi v zásadě nepostačuje k prokázání toho, že jsou splněny v případě konkrétní osoby podmínky uvedené v čl. 15 písm. c) směrnice, jeho znění nicméně připouští – použitím výrazu „zpravidla“ – existenci výjimečné situace, která by se vyznačovala natolik vysokou mírou nebezpečí, že by existovaly závažné a prokázané důvody domnívat se, že by tato osoba byla dotčenému nebezpečí vystavena individuálně.

38 Výjimečná povaha takové situace je rovněž posílena skutečností, že dotčená ochrana je subsidiární, a systematickou článku 15 směrnice, kdy újmy definované v písmenech a) a b) tohoto článku předpokládají zřetelnou míru individualizace. Ačkoliv je jistě pravda, že kolektivní skutečnosti hrají pro použití čl. 15 písm. c) směrnice významnou roli v tom smyslu, že dotčená osoba přísluší, jako ostatní osoby, do okruhu možných obětí svévolného násilí v případě vnitrostátního nebo mezinárodního ozbrojeného konfliktu, nic to nemění na skutečnosti, že toto ustanovení musí být vykládáno systematicky, vzhledem ke dvěma ostatním situacím obsaženým v uvedeném článku 15 směrnice, a musí tak být vykládáno v úzké souvislosti s takovou individualizací.

39 V tomto ohledu je třeba uvést, že čím více je žadatel případně schopen prokázat, že je specificky dotčen z důvodu skutečností vlastních jeho osobní situaci, tím nižší míra svévolného násilí bude požadována pro to, aby mohl mít nárok na [doplňkovou] ochranu.

40 Krom toho je třeba dodat, že při individuálním posuzování žádosti o [doplňkovou] ochranu stanove-

ném v čl. 4 odst. 3 směrnice je možné vzít v úvahu zejména:

- územní rozsah situace svévolného násilí, jakož i skutečné místo pobytu žadatele v případě jeho vrácení do dotyčné země, jak vyplývá z čl. 8 odst. 1 směrnice, a

- případnou existenci takových známek reálného nebezpečí, jaké jsou uvedeny v čl. 4 odst. 4 směrnice, v jejichž případě může být požadavek svévolného násilí pro vznik nároku na [doplňkovou] ochranu nižší.

[41-42]

43 S ohledem na výše uvedené úvahy je důvodné odpovédět na předložené otázky tak, že čl. 15 písm. c) směrnice ve spojení s čl. 2 písm. e) téže směrnice musí být vykládán v tom smyslu, že:

- existence vážného a individuálního obrožení života nebo nedotknutelnosti žadatele o [doplňkovou] ochranu není podřízena podmínce, že žadatel předloží důkazy, že v obrožení je konkrétně on sám, z důvodu skutečností, které jsou příznačné pro jeho osobní situaci;

- existence takového obrožení může být výjimečně považována za prokázanou, pokud míra svévolného násilí, kterou se vyznačuje probíhající ozbrojený konflikt, posuzovaná příslušnými vnitrostátními orgány rozhodujícími o žádosti o [doplňkovou] ochranu nebo soudy členského státu, kterým bylo předloženo rozhodnutí o zamítnutí takové žádosti, dosáhne natolik vysoké úrovně, že existují závažné důvody domnívat se, že by civilista byl v případě vrácení do dotyčné země nebo případně regionu vystaven - z pouhého důvodu své přítomnosti na území této země nebo regionu - reálnému nebezpečí uvedeného obrožení.

44 Konečně je třeba dodat, že výklad čl. 15 písm. c) směrnice, ve spojení s jejím čl. 2 písm. e), vyplývající z výše uvedených bodů je plně slučitelný s EÚLP, včetně judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se článku 3 EÚLP (viz zejména výše uvedený rozsudek NA v. Spojené království, body 115 až 117, jakož i citovaná judikatura).“

Komentář: Argumentace Soudního dvora v projednávané věci je poměrně rozsáhlá. Není divu. Na rozsudek ve věci *Elgafaji* napjatě čekala celá Evropa. A to nejen komentářů laičná akademická obec, ale i soudy mnoha členských států EU.² Kvůli řízení před Soudním dvorem ve věci *Elgafaji* přerušila řízení ve věcech mezinárodní ochrany týkajících se čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice nejen nizozemská Státní rada, ale např. i anglický Court of Appeal³ či český Nejvyšší správní soud.⁴ Význam této kauzy podtrhuje i nebývale vysoký počet vyjádření vlád členských států EU.⁵

Podobně jako ve věci *Metock*⁶ totiž bylo v sázce hodně - kontrola migrace do členských států EU. Předmětem výkladu Soudního dvora ve věci *Elgafaji* bylo ustanovení týkající se osob přicházejících ze zemí, kde probíhá ozbrojený konflikt. Je přitom obecně známo, že i přes veškeré snahy mezinárodního společenství je takových zemí stále hodně a že tyto země mohou potenciálně produkovat velký počet uprchlíků.⁷ Do přijetí kvalifikační směrnice bylo nakládání s těmito osobami ponecháno do velké míry v diskreci jednotlivých členských států. Osoby prcháající z oblasti zasazené ozbrojeným konfliktem totiž obvykle nesplňují všechny podmínky pro udělení statusu uprchlíka ve

smyslu Ženevské úmluvy o uprchlících z roku 1951,⁸ a proto v jejich případě připadal v úvahu přinejlepším status nižší - překážky vycestování, krátkodobé vízum za účelem strpění či humanitární azyl. Zvrat přišel s kvalifikační směrnicí. Ta zavedla nový institut doplňkové ochrany,⁹ který se explicitně vztahuje i na oběti ozbrojených konfliktů.

Podle čl. 2 písm. e) kvalifikační směrnice se „osobou, která má nárok na podpůrnou ochranu“ rozumí cizinec z nečlenského státu EU, který „nesplňuje podmínky pro uznání za uprchlíka, ale u které[ho] existují závažné důvody se domnívat, že pokud by se vrátil do země [...] původu, [...] byl by vystaven reálné hrozbě, že utrpí vážnou újmu uvedenou v článku 15 [...], přičemž [tento cizinec] nemůže nebo vzhledem ke shora uvedené hrozbě nechce přijmout ochranu dotyčné země“. Klíčovým prvek definice beneficiáře doplňkové ochrany je pak vážná újma, která je zakotvena v čl. 15 kvalifikační směrnice. Jedním z typů vážné újmy je i „vážné a individuální obrožení života nebo [tělesné integrity] civilisty [z důvodu nerozlišujícího] násilí během mezinárodního nebo vnitrostátního ozbrojeného konfliktu“ [čl. 15 písm. c) této směrnice]. Již v této fázi komentáře musíme konstatovat, že český překladatel se u čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice zrovna nevyznamenal, neboť české znění tohoto ustanovení je krajně zavádějící,¹⁰ a proto budeme pracovat s přesnějším překladem uvedeným výše.

Abychom lépe pochopili položené předběžné otázky, musíme se vrátit do doby vzniku kvalifikační směrnice. Tehdejší členské státy měly jasno v tom, že jsou ochotny poskytnout doplňkovou ochranu (tj. nad rámec statusu uprchlíka ve smyslu Ženevské úmluvy o uprchlících) osobám, kterým hrozí v zemi původu trest smrti [čl. 15 písm. a) kvalifikační směrnice] a mučení, nelidské či ponižující zacházení [čl. 15 písm. b) této směrnice]. Tím ostatně došlo „jen“ ke sjednocení odlišných národních úprav, neboť ustálená judikatura Evropského soudu pro lidská práva navrácení těchto osob zakazovala.¹¹ Členské státy byly ale rovněž ochotny poskytnout doplňkovou ochranu „o něco většímu“ okruhu osob, než čl. 3 EÚLP, ale ne zase „příliš velkému“. Z tohoto důvodu se znění čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice v průběhu přijímání této směrnice neustále měnilo. Komplikované hledání

² Význam věci *Elgafaji* dokládá i fakt, že stanovisku generálního advokáta Madura v této věci byl věnován celý seminář evropské sekce *International Association of Refugee Law Judges*, jenž se konal v Berlíně ve dnech 29-30. 9. 2008.

³ Ve věci *KH /Article 15(c) Qualification Directive/ Iraq CG*, viz níže pozn. č. 21.

⁴ Usnesení NSS ze dne 16. 1. 2009, čj. 5 Azs 28/2008-60 (nepublikováno).

⁵ Vyjádření ve věci *Elgafaji* předložila vedle vlády nizozemské i vláda Spojeného království a dále belgická, řecká, francouzská, italská, finská a švédská vláda.

⁶ Rozsudek ze dne 25. 7. 2008, C-19/08 *Metock a další*.

⁷ Pojem „uprchlík“ je zde použit jako generický pojem, a nikoliv ve smyslu Ženevské úmluvy o uprchlících z roku 1951 či jiného právního předpisu.

⁸ Publ. pod č. 208/1993 Sb.

⁹ Srov. zejména čl. 2 písm. e) a čl. 15-19 kvalifikační směrnice.

¹⁰ Což se projevilo i při transpozici čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice do § 14a odst. 2 písm. c) zákona č. 325/1999 Sb. ze dne 11. 11. 1999 o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o azylu“).

¹¹ Srov. *Soering proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 26. 6. 1989, stížnost č. 14038/88, a navazující judikaturu Evropského soudu pro lidská práva.

kompromisu mezi členskými státy nakonec vyústilo ve formulaci, která obsahuje těžko překonatelné vnitřní rozpory,¹² na které upozorňuje rozsáhlá komentářová literatura.¹³

Klíčové otázky stojící před Soudním dvorem se však dají vyjádřit jednoduše: má čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice „přidanou hodnotu“ oproti čl. 15 písm. b) téže směrnice, který vychází čl. 3 EÚLP? A pokud ano, tak jakou? Odpověď Soudního dvora na první otázku je ano. Zjednodušená na druhou otázku je „nižší míra individualizace hrozby vážné újmy“ (bod 43 rozsudku). Rozsudek ve věci *Elgafaji* se ale vyjadřuje rovněž k doplňkové ochraně jako takové a i jeho argumentace ohledně samotného čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice je daleko sofistikovanější než výše uvedená zjednodušená odpověď. Pojďme se tedy podívat na jednotlivé části rozsudku blíže.

Odpověď Soudního dvora na první otázku nizozemské Státní rady se dala čekat. Jelikož čl. 3 EÚLP věcně odpovídá čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice (viz bod 28 rozsudku),¹⁴ bylo by velmi těžké vymyslet konstrukci, že čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice oproti čl. 3 EÚLP žádnou „přidanou hodnotu“ nemá.¹⁵

Byla to druhá otázka nizozemské Státní rady, která byla napjatě očekávána. Členské státy, národní soudy ani akademici se totiž nemohli shodnout, jak velkou „přidanou hodnotu“ čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice oproti čl. 3 EÚLP má a v čem tato „přidaná hodnota“ spočívá. Soudní dvůr při hledání odpovědi na druhou otázku vycházel ze dvou premis. Za prvé, na základě porovnání jednotlivých typů újmy zakotvených v čl. 15 kvalifikační směrnice dospěl k závěru, že pojmy „uložení trestu smrti“, „poprava“¹⁶ a „mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest“ [použité v čl. 15 písm. a) a b) kvalifikační směrnice], se vztahují na situace, ve kterých je žadatel o doplněnou ochranu vystaven specifickému nebezpečí újmy určitého druhu, zatímco vážná újma definovaná v čl. 15 odst. c) kvalifikační směrnice se týká obecnějšího nebezpečí újmy (body 32 a 33 rozsudku). Za druhé, Soudní dvůr přihlédl ke specifčnosti situace ozbrojeného konfliktu a konstatoval, že charakteristickým rysem násilí v těchto situacích je skutečnost, že takové násilí může rozšířit na osoby bez ohledu na jejich osobní situaci.¹⁷

Jádro rozsudku najdeme v bodech 35 až 40 rozsudku. Poněkud zarážející je skutečnost, že Soudní dvůr začíná výjimkou z obecného pravidla (bod 35 až bod 38 první věta) a teprve poté definuje obecné pravidlo (bod 38 druhá věta až bod 40), a ne naopak. Rozsudek ve věci C-465/07 *Elgafaji* totiž ve skutečnosti obsahuje dvě alternativní možnosti, kdy je dána hrozba „vážného a individuálního ohrožení života nebo tělesné integrity z důvodu svévolného (nerozlišujícího) násilí“, ačkoliv hranice mezi oběma alternativami není ostrá. Tyto dvě možnosti se odvíjí od intenzity ozbrojeného konfliktu. Existence takového ohrožení je dána za prvé „pokud míra svévolného [nerozlišujícího] násilí, kterou se vyznačuje probíhající ozbrojený konflikt, ... dosáhne natolik vysoké úrovně, že existují závažné důvody domnívat se, že by civilista byl v případě vrácení do dotyčné země nebo případně regionu vystaven – z pouhého důvodu své přítomnosti na území této země nebo regionu – reálnému nebezpečí uvedeného ohrožení“ (bod 35 rozsudku ve věci C-465/07 *Elgafaji*).

To ale neznamená, že pokud ozbrojený konflikt nedosahuje této intenzity, žadateli o mezinárodní ochranu pocházejícímu z této země původu automaticky nehrozí

„vážné a individuální ohrožení života nebo tělesné integrity z důvodu svévolného (nerozlišujícího) násilí“. Právě naopak, Soudní dvůr si byl vědom, že takové intenzity bude dosahovat ozbrojený konflikt pouze výjimečně (viz bod 38 první věta rozsudku). Proto je existence „vážného a individuálního ohrožení života nebo tělesné integrity z důvodu svévolného (nerozlišujícího) násilí“ dána i tehdy, pokud ozbrojený konflikt nedosahuje takové intenzity jako v prvním případě (tj. aby byl civilista v případě vrácení do dotyčné země nebo případně regionu vystaven – z pouhého důvodu své přítomnosti na území této země nebo regionu – reálnému nebezpečí uvedeného ohrožení), nicméně žadatel o mezinárodní ochranu je schopen prokázat dostatečnou míru individualizace jemu hrozícího svévolného (nerozlišujícího) násilí.

Jak bylo naznačeno už výše, první situace (označme ji jako „velmi intenzivní ozbrojený konflikt“) nastane výjimečně, zatímco druhá situace (označme ji jako „méně intenzivní ozbrojený konflikt“) bude pravidlem. Z tohoto pohledu je škoda, že Soudní dvůr ani nenaznačil, co si představuje pod „velmi intenzivním ozbrojeným konfliktem“. Je jím například válka Izraele o nezávislost? Nebo konflikt ve Rwandě v období od dubna do července 1994? Či dokonce situace v Iráku v roce 2008? Nevíme. Z rozsudku ve věci C-465/07 *Elgafaji* lze vyčíst snad jen to, že hledání odpovědí na tyto otázky přenechal Soudní dvůr národním soudům.

Na druhou stranu můžeme jen kvitovat, že Soudní dvůr poskytl výkladová vodítka při posuzování hrozby „vážného a individuálního ohrožení života nebo tělesné integrity z důvodu svévolného (nerozlišujícího) násilí“ v situacích „méně intenzivního ozbrojeného konfliktu“. Podle Soudního dvora by národní soudy měly vzít v úvahu následující faktory: (1) čím více je žadatel schopen prokázat, že je specificky dotčen z důvodu skuteč-

¹² Jedná se zejména o použití dvou na první pohled protikladných adjektiv („individuální“ a „nerozlišující“).

¹³ Srov. např. *Barnes, J. A Manual for Refugee Law Judges relating to European Council Qualification Directive 2004/83/EC and European Council Procedures Directive 2005/85/EC*. IARLJ, Haarlem, 2007, s. 33–35; *Battjes, H. European Asylum Law and International Law*. Leden : Martinus Nijhoff Publishers, 2006, s. 237–241; *Storey, H. EU Refugee Qualification Directive: a Brave New World?* International Journal of Refugee Law, 2008, Vol. 20, Issue 1, s. 1–49; či *Jílek, D. Doplňková ochrana, vážná újma a jedna normativní věta*. In Jílek a kol. (eds.): Společný evropský azylový systém: doplňková ochrana. Brno : Doplněk, 2007, s. 38–90.

¹⁴ Tento závěr platí jen „zhruba“. Článek 15 písm. b) kvalifikační směrnice sice opravdu vychází z čl. 3 EÚLP, nicméně jeho rozsah je užší hned je totiž užší hned ve třech aspektech: (1) čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice se vztahuje pouze na cizince z nečlenských zemí, zatímco čl. 3 EÚLP poskytuje ochranu každému, kdo podléhá jurisdikci smluvní strany EÚLP (tj. bez ohledu na státní příslušnost či skutečný pobyt dotčené osoby); (2) ochrana poskytovaná čl. 3 EÚLP je absolutní a EÚLP se tak vztahuje i na osoby, které jsou vyloučeny z doplňkové ochrany (viz čl. 17 kvalifikační směrnice); a (3) čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice nezahrnuje tzv. „humanitární případy“ (blíže viz např. *Battjes, H. European Asylum Law and International Law*. Leden : Martinus Nijhoff Publishers, 2006, s. 235–237).

¹⁵ Viz stanovisko Generálního advokáta Madura k věci C-465/07 *Elgafaji* ze dne 9. 9. 2008, bod 32.

¹⁶ V tomto místě české znění rozsudku (stejně jako české znění kvalifikační směrnice) nesprávně používá termínu „vykonání trestu smrti“ namísto pojmu „poprava“, který daleko lépe odpovídá smyslu a účelu čl. 15 písm. a) kvalifikační směrnice (pokud pro udělení doplňkové ochrany stačí pouhé „uložení trestu smrti“, pak spojení „vykonání trestu smrti“ nemá žádný samostatný význam, neboť vykonání trestu smrti vždy předchází jeho uložení) i ostatním jazykovým verzím kvalifikační směrnice („death penalty or execution“, „la peine de mort ou l'exécution“, „karę śmierci lub egzekucję“, „trestu smrti alebo popravu“).

ností vlastních jeho osobní situaci, tím nižší míra svévolného (nerozlišujícího) násilí bude požadována pro to, aby měl nárok na doplňkovou ochranu; (2) územní rozsah situace svévolného (nerozlišujícího) násilí, jakož i skutečné místo pobytu žadatele v případě jeho vrácení do země původu, a to s ohledem na čl. 8 odst. 1 kvalifikační směrnice; a (3) existenci takových známek reálného nebezpečí, jaké jsou uvedeny v čl. 4 odst. 4 kvalifikační směrnice (tj. skutečnost, že žadatel již utrpěl vážnou újmu nebo byl vystaven přímým hrozbám způsobením vážné újmy), v případě jejichž přítomnosti může být požadavek svévolného (nerozlišujícího) násilí pro vznik nároku na doplňkovou ochranu nižší (body 39 a 40 rozsudku).

Lze tedy shrnout, že v případě „více intenzivního ozbrojeného konfliktu“ hrozí vážná újma ve smyslu čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice v zásadě každému žadateli přicházejícímu z této země původu či postiženého regionu, neboť pouhá přítomnost na území této země nebo regionu jej vystavuje reálnému nebezpečí ohrožení života a tělesné integrity. Z toho mj. plyne dalekosáhlý důsledek – v takovém případě má totiž nárok na doplňkovou ochranu i nevěrohodný žadatel o mezinárodní ochranu (nejsou-li pochybnosti alespoň o tom, že pochází z konfliktu postižené země či regionu). V případě „méně intenzivního ozbrojeného konfliktu“ musí žadatel prokázat dostatečnou míru individualizace, např. tím, že prokáže existenci jednoho či několika z výše uvedených faktorů, které zvyšují riziko jemu hrozící vážné újmy.

Na první pohled to vypadá, že se Soudní dvůr svojí první zásadní¹⁸ „azylové“¹⁹ předběžné otázky zhostil se ctí. Nicméně pozorný a souvislostí znalý čtenář odhalí řadu nedostatků, z nichž některé jsou zcela zásadní. Hned na začátku kritiky rozsudku Soudního dvora musíme ale upozornit na to, že svůj díl viny nese i nizozemská Státní rada. Mezi specialisty na azylové právo dnes již panuje konsensus, že když už se nizozemská Státní rada rozhodla položit Soudnímu dvoru předběžnou otázku ohledně výkladu čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice, měla se zeptat na všechny aspekty tohoto článku. Článek 15 písm. c) kvalifikační směrnice totiž obsahuje řadu dalších pojmů, jejichž definice je přinejmenším nejednoznačná a na jejichž výklad se nizozemská Státní rada nezeptala. Jedná se zejména o definici „vnitřního ozbrojeného konfliktu“, definici „civilisty“ či otázku kauzálního nexu mezi „vážným a individuálním ohrožením života nebo tělesné integrity“ a „svévolným (nerozlišujícím) násilím“. Rozsudek Soudního dvora ve věci C-465/07 *Elgafaji* tak vzhledem k rozsahu položených otázek působí jako poněkud vytržený z kontextu.

Nejzávažnější nedostatek rozsudku ve věci C-465/07 *Elgafaji* spatřujeme v tautologii ohledně vztahu čl. 3 EÚLP a čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice. Soudní dvůr sice říká, že čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice má „přidanou hodnotu“ oproti čl. 3 EÚLP (bod 28 rozsudku), nicméně tento názor v závěru rozsudku *ve skutečnosti* devalvuje tvrzením, že jím předestřený výklad čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice je plně slučitelný s EÚLP, včetně judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se čl. 3 EÚLP (bod 44 rozsudku). Na mysl se tak vkrádá pochybnost, zda-li Soudní dvůr na otázku „jakou má čl. 15 písm. c) KS přidanou hodnotu oproti čl. 15 písm. a) a b) kvalifikační směrnice?“ vůbec smysluplně odpověděl. Pokud je předestřený výklad čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice *plně slučitelný* s EÚLP, není vůbec jasné, jakou

ochranu *nad rámec* čl. 3 EÚLP [jenž je s minimálními změnami obsažen v čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice] tedy čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice poskytuje.

Tento nedostatek vyjde ještě více najevo, pokud porovnáme rozsudek Soudního dvora ve věci C-465/07 *Elgafaji* s rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva ve věci *NA. proti Spojenému království*.²⁰ Mezi těmito dvěma rozsudky totiž není skoro žádný rozdíl (srov. zejména bod 35 ve věci *Elgafaji* s bodem 115 ve věci *NA.* či body 39 až 40 ve věci *Elgafaji* s body 116–117 ve věci *NA.*). Na tom, že se Soudní dvůr do velké míry inspiroval rozsudkem ve věci *NA. proti Spojenému království* (na nějž i explicitně odkazuje, viz body 27 a 44) není samo o sobě nic špatného. Nicméně Soudní dvůr již opomněl dodat, v čem je „přidaná hodnota“ jeho rozsudku oproti rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *NA. proti Spojenému království*. Rozsudek ve věci *NA. proti Spojenému království* se totiž týká čl. 3 EÚLP, jemuž věcně odpovídá čl. 15 písm. b) kvalifikační směrnice.

Soudní dvůr si mohl dát rovněž větší práci s formulací odpovědi na položené předběžné otázky. První otázka nizozemské Státní rady je totiž typu „ano/ne“, a tudíž odpověď měla znít ano či ne. Pokud jde o druhou otázku, Soudní dvůr v druhé odrážce bodu 45 uvedl výjimku z pravidla (viz výše), zatímco obecné pravidlo (obsažené v bodech 38–40 rozsudku) zcela opomenul. První odrážka bodu 45 je pak zavádějící, neboť je zcela vytržená z kontextu. Bez pročtení celého rozsudku z této odrážky může leckdo vyvodit, že žadatel nemusí prokazovat žádnou míru individualizace hrozby. To však platí jen pro „více intenzivní ozbrojené konflikty“, které jsou podle samotného Soudního dvora výjimečné (viz bod 38 rozsudku).

Další nedostatek rozsudku *Elgafaji* shledáváme v tom, že si Soudní dvůr přeformuloval druhou předběžnou k obrazu svému (bod 30 rozsudku). Nižší míra individualizace hrozby vážné újmy totiž není jediným možným rozdílem mezi čl. 15 písm. c) kvalifikační směrnice a čl. 3 EÚLP²¹ (pokud pomineme výše uvedenou námitku, že Soudní dvůr v podstatě žádný rozdíl nenašel). S tím se pojí další závažná – tentokrát institucionální – námitka. Soudní dvůr totiž zcela ignoroval výkladové alternativy, se kterými dosud pracovaly národní soudy,²² natož aby

¹⁸ Rozsudek ve věci C-465/07 *Elgafaji* nebyl první rozsudkem ESD o „azylové“ předběžné otázce. Toto pomyslné prvensví patří rozsudku ESD ze dne 29. 1. 2009 ve věci C-19/08 *Petrosian a další*, který se týká nařízení Dublin II. Nicméně rozsudek ve věci C-19/08 *Petrosian a další* zdaleka nedosahuje významu rozsudku ve věci C-465/07 *Elgafaji*.

¹⁹ Ve skutečnosti se jedná o věc mezinárodní ochrany, nicméně termín „azyl“ je v této souvislosti daleko zaužívanější; viz např. pojem „Společný evropský azylový systém“.

²⁰ *NA. proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 17. 7. 2008, stížnost č. 25904/07.

²¹ Viz např. rozhodnutí *Asylum and Immigration Tribunal* (Spojené království) ze dne 25. 3. 2008 ve věci *KH /Article 15(c) Qualification Directive/ Iraq CG [2008] UKIAT 00023*, bod 127.

²² Srov. např. rozhodnutí francouzského *Cour national du Droit d'asile (CNDA)* ve věci *Kulendarajah* (z 27. 6. 2008, č. 581505); rozhodnutí německého Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 6. 2008, BVerwG 10 C 43.07 (dostupné v němčině i angličtině na <http://www.bverwg.de>); rozhodnutí nizozemské Státní rady ze dne 20. 7. 2008 (č. 200608939/1), ze dne 3. 4. 2008 (č. 200701108) a ze dne 5. 9. 2008 (č. 200804650/1); rozhodnutí švédského Odvolacího migračního soudu (MIG) ze dne 26. 1. 2007, č. 2007:9 (UM 23-06); a rozhodnutí *Asylum and Immigration Tribunal* (Spojené království) ve věcech *HH & others* (Mogadishu: armed conflict: risk) Somalia CG [2008] UKIAT 00022 (ze dne 28. 1. 2008) a *KH /Article 15(c) Qualification Directive/ Iraq CG [2008] UKIAT 00023* (ze dne 25. 3. 2008).

s nimi argumentačně vypořádal.²³ Bohužel nutno dodat, že tento přezíravý postoj k národním soudům není u Soudního dvora ničím novým. V „azylové agendě“ je to však krajně nešťastné a kontraproduktivní. Mnohé národní soudy (ať už ty specializované jako např. *Asylum and Immigration Tribunal* ve Spojeném království či nejvyšší soudy typu německého Nejvyššího správního soudu, francouzské Státní rady či Sněmovny lordů) mají s azylovým právem a aplikací souvisejících článků EÚLP dlouholeté zkušenosti, které by měl Soudní dvůr vzít v potaz.²⁴

Ono totiž platí nejen „jak se do lesa ozývá, tak se z lesa volá“, ale přeneseně rovněž „jak se z lesa ozývá, tak se do lesa volá“.²⁵ Pokud totiž nebudou národní soudy považovat odpovědi Soudní dvůr za adekvátní a pro vnitrostátní řízení prospěšné, nebudou se jednoduše ptát. Na druhé straně je nutné uznat, že Soudní dvůr byl ve velmi obtížné roli. Azylové věci se velmi těžko rozhodují v abstraktní rovině bez vazby na konkrétní skutkové okolnosti a bez možnosti posoudit dostatečné množství možných scénářů (např. různých typů ozbrojených konfliktů). I z tohoto důvodu byl Soudní dvůr poněkud opatrnější než generální advokát Maduro²⁶ a vytvořil relativně „gumová kritéria“ (viz zejména body 38–40 rozsudku). Bude pak na národních soudech, jakým obsahem tato kritéria při aplikaci na konkrétní skutkové stavy naplní. Z tohoto úhlu pohledu je brímě správné aplikace kvalifikační směrnice a v obecné rovině i budování Společného evropského azylového systému rozloženo mezi Soudní dvůr a národní soudy. To je jediné dobře, neboť to může jen utužit jejich vzájemný dialog. Do tohoto dialogu se už zapojil i Nejvyšší správní soud, a to v již výše zmiňované věci vedené pod sp. zn. 5 Azs 28/2008,²⁷ kde jako jeden z prvních soudů nejvyšší instance v EU rozsudek ve věci C-465/07 *Elgafaji* aplikoval.

David Kosař; Brno

²³ Stejně přezíravosti se dopustil ve svém stanovisku i generální advokát Maduro, který ale rozebral alespoň jednotlivé výkladové varianty předložené intervenujícími státy.

²⁴ Rozdíl v kvalitě rozsudku ESD ve věci *Elgafaji* a rozhodnutí *Asylum and Immigration Tribunal* (Spojené království) ze dne 25. 3. 2008 ve věci *KH /Article 15(c) Qualification Directive/ Iraq CG [2008] UKIAT 00023* (dostupné na <http://www.ait.gov.uk/CaseLaw/case-law.htm>), nechť si posoudí každý čtenář sám.

²⁵ K tomu srov. aplikaci teorie her na vztah ESD a národních soudů; viz např. *Bobek, M.* On the Application of European Law in (Not Only) the Courts of the New Member States: 'Don't Do as I Say'? Cambridge Yearbook of European Legal Studies (2007–2008), Vol. 10, s. 30–34.

²⁶ Rozbor stanoviska Generálního advokáta Maduro jde nad rámec této krátké anotace. Pro lepší porozumění rozsudku ESD ve věci *Elgafaji* je však přečtení tohoto stanoviska více než vhodné.

²⁷ Jedná se o rozsudek NSS ze dne 13. 3. 2009, čj. 5 Azs 28/2008-60 (dostupný na www.nssoud.cz).

SOUDNÍ DVŮR ES BŘEZEN A DUBEN 2009

• Prosím doplnit nadpis – viz předchozí příspěvky

Rozsudek ze dne 16. 4. 2009 ve věci *Egeland a Haneid proti Norsku* (stížnost č. 34438/04)

Právo na svobodu projevu (čl. 10 Úmluvy)

Skutkový základ případu: Stížnost se týká pravděpodobně největší a mediálně nejvíce sledované kriminální kauzy v norských dějinách (tzv. případ *Orderud*), v němž čtyři osoby – syn, jeho žena (B.) a její nevlastní sestra s přítelem – byli obviněni z trojnásobné vraždy (rodičů syna a jeho sestry).

Dva velké norské deníky *Dagbladet* a *Aftenposten* otiskly fotografie B. pořízené při jejím odchodu z budovy soudu po skončení jednání, při kterém byla shledána vinou a odsouzena k 21 letům odnětí svobody. Jelikož byly fotografie otištěny bez souhlasu B., byli stěžovatelé, kteří v dané době zastávali posty šéfredaktorů zmiňovaných deníků, odsouzeni za porušení článku 131A zákona o výkonu soudnictví z roku 1915 k pokutě ve výši 10 000 NOK¹ s náhradním trestem vězení v délce 15 dnů. Příslušné ustanovení zní:

„Během ústního jednání v trestních věcech je fotografování, filmování a pořizování rozhlasových nebo televizních záznamů zakázáno. Bez soubhlasu obžalovaného nebo odsouzeného je také zakázáno jeho fotografování nebo pořizování záznamů při cestě na nebo z jednání nebo v době, kdy stojí před budovou, v níž se jednání koná.

Soud může v průběhu řízení učinit z výše uvedené závažné výjimku, jestliže jsou k tomu dány zvláštní důvody a jestliže lze mít za to, že takový postup nebude mít nežádoucí vliv na projednání případu a zásadně tomu nebrání ani žádné jiné důvody. Před vydáním takového povolení by měly mít strany příležitost se k tomu vyjádřit.“

Z odůvodnění rozhodnutí: (60) *Není sporu o tom, že v době, kdy byly fotografie pořízeny, byla totožnost B. veřejnosti již dobře známa, a že zde tudíž nebyla žádná potřeba omezovat odbalení její totožnosti. Soud musí nicméně přezkoumat, zda obsah těchto fotografií, nablížen v kontextu jejich zveřejnění, byl takový, že omezení jejich zveřejnění bylo ospravedlnitelné.*

(61) Soud poznamenává, že dvě z napadených fotografií, jedna pořízená z boku a druhá z čelního pohledu, vyobrazovaly B. v okamžiku, kdy v doprovodu svého právního zástupce směřovala ze soudní budovy do neoznačeného policejního vozu, následována policejním důstojníkem v civilu. Třetí fotografie, pořízená skrz okénko policejního vozu, vyobrazovala B. sedící na zádním sedadle u okénka. Všechny tři fotografie ji ukazovaly rozrušenou s kapesníkem na obličej ve stavu silných emocí. Právě byla v soudní budově zatčena poté, co byla seznámena s rozsudkem okresního soudu, kterým byla odsouzena za trojnásobnou vraždu k odnětí svobody v trvání 21 let, nejpřísnějšímu možnému trestu podle norského práva. Je třeba mít za to, že B., jež byla ukázána v slzách a v okamžiku velké úzkosti, byla emocionálně otřesena a nacházela z psychologického hlediska v tom nejzranitelnějším postavení. Jak si všiml Nejvyšší soud, bezprostředně v souvislosti s vyhlášením rozsudku okresního soudu se B. nacházela ve stavu snížené sebekontroly, v situaci, která je v jádru ochrany, kterou příslušné zákonné ustanovení zamýšlí poskytnout. I když fotografie byly pořízeny na veřejném místě a v souvislosti s veřejnou událostí, Soud shledává, že

¹ Zhruba 30 000 Kč podle kursu platného ke dni 10. 5. 2009.

jejich uveřejnění představovalo zvláště dotěrné vyobrazení B., která nesouhlasila s pořízením fotografií ani s jejich zveřejněním.

(62) Soud nemůže souhlasit s argumentem stěžovatelů, že nedostatek souhlasu B. byl irelevantní vzhledem k její předchozí spolupráci s tiskem. Její postavení nemůže být srovnáváno s postavením osoby, která se dobrovolně vystavila pozornosti v důsledku své role politika [...] nebo veřejné osoby [...] nebo jako účastník veřejné debaty nad záležitostmi veřejného zájmu [...]. Proto skutečnost, že B. při předchozích příležitostech s tiskem spolupracovala, nemůže sloužit jako argument, na jehož základě by bylo možné ji zbavit ochrany proti uveřejnění zmíněných fotografií v tisku.

(63) Soud tak sbledává, že potřeba chránit soukromí B. byla stejně důležitá jako potřeba zajistit spravedlivý proces. Jakkoli Nejvyšší soud přikl velkou váhu tomuto poslednímu zájmu [...], pro Evropský soud je dominantní ten první. Nicméně, posuzovány dobromady, oba důvody odpovídají naléhavé společenské potřebě a byly dostatečné. Zájem na omezení uveřejnění fotografií převážil zájmy tisku na informování veřejnosti o záležitostech veřejného zájmu.

Komentář: Problematika informování o probíhající trestním řízení svádí do pomyslného ringu tři práva chráněná Úmluvou: na jedné straně v čl. 10 Úmluvy zakotvené právo na svobodu projevu (ať už se na ně díváme jako na právo sdělovacích prostředků šířit informace nebo jako na právo veřejnosti tyto informace dostávat), na druhé straně potom právo obviněného na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy) a právo obviněného či jiných osob na řízení více či méně zúčastněných na respektování jejich soukromého a rodinného života (čl. 8 Úmluvy).

Zatímco v citovaném případě norský Nejvyšší soud spatřoval zásadní konkurenci mezi právem na svobodu projevu a právem na spravedlivý proces, ESLP se zaměřil na potřebu ochránit právo odsouzené osoby na soukromí. Nepřisoudil přitom žádnou váhu předchozí dohodě B. s médií, že v průběhu hlavního líčení, které nakonec trvalo osm týdnů, smí být jednou týdně fotografována. Tyto fotografie se přitom objevovaly v médiích v dané době prakticky denně.

ESLP měl již jednou příležitost se zabývat stížností sdělovacích prostředků na omezené možnosti informovat o soudním řízení v případě *Orderud*. Norská společnost provozující rozhlasové vysílání *P4 Radio Hele Norge ASA* žádala o povolení přenášet rozhlasem celé nebo část hlavního líčení. Soudce okresního soudu však žádost na základě výše citovaného ustanovení zákona o výkonu soudnictví zamítl.

ESLP v řízení o stížnosti společnosti *P4* konstatoval, že napadené opatření bylo přijato na základě zákona a sledovalo legitimní cíl ochrany pověsti nebo práv jiných a zachování autority a nestrannosti soudní moci. Upozornil dále, že v právních rádech smluvních stran Úmluvy podle všeho neexistuje žádné obecné přesvědčení, podle kterého by přímý přenos, ať už rozhlasový nebo televizní, byl považován za zásadní způsob, kterým sdělovací prostředky informují o soudních řízeních. Není neobvyklé, že jednací síně domácích soudů ve smluvních státech jsou uzpůsobeny nejen tak, aby respektovaly potřebu zajistit průhlednost výkonu spravedlnosti, ale také potřebu vyloučit, aby průběh řízení byl rušen nebo ovlivněn přítomností osob z řad veřejnosti v jednací síni. Přímý zvuk

nebo obrazový přenos může v závislosti na okolnostech změnit podmínky v jednací místnosti soudu, vyvolat další tlak na účastníky jednání či dokonce nepatřičně ovlivnit jejich chování a tím být na újmu řádnému výkonu spravedlnosti. Navíc, zatímco přímé přenosy mají tu výhodu, že umožňují široké veřejnosti sledovat soudní jednání, budou za normálních okolností v sobě zahrnovat určitý prvek novinářského výběru či filtrace, třebaže odlišného druhu než v případě písících médií. Národní orgány, zvláště soudy, jsou, po vyslechnutí stanovisek stran, v lepším postavení než ESLP při posuzování, zda přímý přenos v daném případě může být na škodu řádnému výkonu spravedlnosti. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem proto musí smluvní státy v otázce regulace svobody médií přenášet živě soudní jednání disponovat širokým prostorem k vlastnímu uvážení.

ESLP se nedomníval, že presumpce zákazu přímých přenosů stanovená na vnitrostátní úrovni zákonem může sama o sobě vznést otázku porušení čl. 10 Úmluvy. S uspokojením dále uvedl, že způsob, jakým bylo toto pravidlo aplikováno na konkrétní okolnosti daného případu, byl podepřen relevantními a dostatečnými důvody a může být rozumně považován za přiměřený sledovaným legitimním cílům. V této souvislosti ESLP poznamenal, že i když jednání v dané věci se týkalo obvinění ze zvláště těžkého trestného činu, ke kterému došlo v rámci rodiny, konalo se bez vyloučení veřejnosti, osobám z řad veřejnosti bylo umožněno se ho zúčastnit a podat ostatním zprávu o tom, co viděly. Napadené omezení se vztahovalo na všechny sdělovací prostředky. Aby bylo vyhověno širokému zájmu médií o tento případ a aby byl vyřešen nedostatek místa v jednací síni, bylo přijato dodatečné opatření, aby obraz a zvuk z jednací síně mohl být živě přenášet do blízkého tiskového střediska, kde mohlo být jednání sledováno tiskem bez jakékoli diskriminace. Celkově tedy ESLP nenašel nic, co by naznačovalo, že příslušné národní orgány překročily svůj prostor k vlastnímu uvážení, když neumožnily přímý rozhlasový přenos z jednací síně okresního soudu, a stížnost zamítl jako nepřijatelnou pro zjevnou neopodstatněnost.²

Z opačného úhlu pohledu než v posledně uvedeném a ve výše citovaném případě se ve sledovaném období kolizí práva na šíření informací o trestním řízení s jinými právy zaručenými Úmluvou zabýval ESLP ve věci *A. proti Norsku*.³ Stěžovatel byl v roce 1988 odsouzen za vraždu k 11 letům odnětí svobody. V roce 2000 došlo v místě jeho bydliště ke znásilnění a ubodání dvou holčiček. Na stěžovatele se okamžitě zaměřila policie, přičemž její podezření neušlo médiím, která případu pochopitelně věnovala značnou publicitu. Ačkoli stěžovatel nebyl nikdy v novinách či televizi označen za pachatele činu (následně z jeho spáchání byly usvědčeny dvě jiné osoby), cítil se přesto dotčen na svých právech v důsledku pozornosti, která mu byla ze strany sdělovacích prostředků věnována. Jeho žaloby na ochranu osobnosti však byly zamítnuty, čímž ovšem podle stěžovatele nedostály státní orgány své pozitivní povinnosti poskytnout mu ochranu jeho práva zaručeného v čl. 8 Úmluvy.

ESLP konstatoval, že i když jméno stěžovatele nebylo nikde zmíněno, fotografie a detaily týkající se místa, kde pracoval a žil umožnily osobám, které stěžovatele znaly,

² Rozhodnutí ze dne 6. 5. 2003 o přijatelnosti stížnosti č. 76682/01 *P4 Radio Hele Norge ASA proti Norsku*.

³ Rozsudek ze dne 9. 4. 2009 ve věci stížnosti č. 28070/06.

jej ztotožnit jako možného podezřelého. I když v reportážích obsažená skutková tvrzení byla v zásadě pravdivá, způsob, jakým byla prezentována, nesprávně navozoval dojem, že zde existoval určitý skutkový základ ospravedlňující názor, že stěžovatel by mohl být pokládán za možného podezřelého. ESLP si také všiml, že novináři stěžovatele sledovali při cestě domů a do zaměstnání, přičemž stěžovatel byl nakonec nucen svoji práci i své bydliště opustit a dostal se do společenské izolace. I když vnitrostátní soudy řádně zvážily jednotlivé relevantní okolnosti tohoto případu, nemohl ESLP souhlasit s tím, že právo na svobodu projevu mělo převážit nad povinností poskytnout ochranu cti, pověsti a soukromí stěžovatele.

V souvislosti se zmíněnými norskými případy je vhodné upozornit na existenci doporučení Rec(2003)13 o šíření informací prostřednictvím sdělovacích prostředků ve vztahu k trestnímu řízení přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 10. 7. 2003.⁴ Výbor ministrů doporučil státům přijmout, případně posílit všechna opatření, která budou v rámci svých ústavních norem považovat za nezbytná pro aplikaci 18 principů formulovaných v tomto doporučení. Kauz *Egeland a Hanseid proti Norsku a A. proti Norsku* se týká především princip č. 8, který ESLP ve svých rozsudcích také neopomněl zmínit:

„Ochrana soukromého života v rámci probíhajících trestních řízení: *Poskytování informací o osobách podezřelých, obviněných nebo odsouzených, stejně jako o ostatních stranách trestního řízení, musí respektovat jejich právo na ochranu soukromého života v souladu s článkem 8 Úmluvy. Zvláštní ochrana by měla být nabídnuta nezletilým nebo jiným zranitelným osobám, obětem, svědkům a rodinám osob podezřelých, obviněných nebo odsouzených. V každém případě by měla být zvýšená pozornost věnována škodlivým následkům, které by prozrazení informací umožňujících jejich ztotožnění mohlo mít pro osoby výše uvedené.*“

• **Za povšimnutí rovněž stojí následující rozhodnutí**

Rozsudek ze dne 5. 3. 2009 ve věci *Hachette Filipacchi Presse Automobile a Dupuy proti Francii* (stížnost č. 13353/05): časopis *Action Auto Moto* otiskl v roce 2002 fotografie vyhlášení vítězů závodu Formule 1, přičemž na kombinézách jezdců byla viditelná loga tabákových firem; stěžovatelé byli na základě zákona o boji proti tabakismu a alkoholismu odsouzeni za nepřímou reklamu na tabák a tabákové výrobky

(48) Soud poznamenává, že stěžovatelé byli odsouzeni vnitrostátními soudy za „nepřímou reklamu“ na tabákové výrobky, tato reklama jako taková tedy neměla za cíl propagovat tabákové výrobky. Za nepřímou reklamu se považuje reklama, která svým grafickým vyobrazením, prezentací, použitím značky nebo reklamního emblému připomíná tabák nebo tabákový výrobek. Toto přesně měly na mysli vnitrostátní soudy, když upřesnily, že „název tabákových značek [se objevil] záludným způsobem v prostředí sportu, soutěže a šampionů, které svádí širokou veřejnost a zvláště mladé lidi.“ *Soudy dále měly zato, že „tabákové značky, jejichž názvy byly reprodukovány, jsou dostatečně známé na to, aby pouhá citace jejich názvu upomínala na prodávané cigarety a nabádala ke konzumaci*

těchto výrobků.“ *Soudu nepřísluší posuzovat skutečný dopad zákazu reklamy, včetně nepřímé, na konzumaci tabáku. Okolnost, že sporná reklama byla považována za způsobitou podnítit konzumaci, zejména v případě mladých lidí, se Soudu zdá být relevantním a dostatečným důvodem, který ospravedlňuje zásah do práva.*

(49) Soud nesdílí názor stěžovatelů, podle kterých šíření informací o dané události by bylo oslabené nebo nepřesné, pokud by se na fotografii neobjevila loga značek. Soud zajisté připouští, že se může objevit otázka, zda ochrana veřejného zdraví ospravedlňuje pozměnění fotografií reprodukcí skutečné události, jejichž uveřejnění má za cíl předat veřejnosti přesný obraz nějaké události. Takové pozměnění s sebou bezesporu přináší zásah do samotné podstaty práva na šíření informací.

Soud však zdůrazňuje, že v daném případě sporná fotografie nepředstavuje svědectví o určitém zvláštním okamžiku, ale spíše reprodukuje sportovce narežirovaného sponzory k reklamním účelům. Není pochyb o tom, že fotografie má mezi jinými za cíl zajistit publicitu tabákovým značkám. Byť sporná loga zabírají na fotografii pouze minimální prostor, jsou lebce ztotožnitelné a přímo spojené s úspěchem sportovce. Stěžovatelé mohli tato loga rozmat (takový technický postup je velice snadno proveditelný), aniž by taková úprava změnila samotnou podstatu fotografie či byla na újmu přesnosti předávané informace. Tato nuance ve vyjádření neměla být pro stěžovatele, profesionály v oblasti sdělovacích prostředků, neznámá; stěžovatelé se měli seznámit s příslušnými právními předpisy a judikaturou, případně se mohli poradit se specializovanými právníky [...].

(50) Jak ostatně uvádějí vnitrostátní soudy, časopis se obrací na širokou veřejnost a zejména na mladé lidi, kteří jsou nejzranitelnější. Podle názoru Soudu je třeba vzít v potaz dopad, který tato loga mají na čtenáře zvláště citlivé na sportovní či finanční úspěch.

(51) Soud konečně připomíná, že povaha a výše uložených sankcí jsou také okolnostmi, které je třeba brát v úvahu při zkoumání otázky zachování přiměřenosti zásahu do práva [...]. V daném případě byli stěžovatelé odsouzeni k pokutě ve výši 30 000 euro a náhradě škody ve výši 10 000 euro. Tyto částky zajisté nejsou zanedbatelné, ale při hodnocení jejich závažnosti je vhodné je poměřovat s příjmy časopisu s vysokým nákladem, jako je tento.

(52) Vzhledem k důležitosti ochrany veřejného zdraví, nezbytnosti boje proti společenskému problému, jaký tabakismus pro dnešní společnost představuje, naléhavé společenské potřebě v dané oblasti jednat a existenci evropského konsensu v otázce zákazu tabákové reklamy, domnívá se Soud, že omezení svobody projevu stěžovatelů, ke kterému zde došlo, odpovídalo takové potřebě a nebylo nepřiměřené legitimnímu účelu, který sledovalo.

Stěžovatelé dále namítali, že tištěná média jsou diskriminována oproti médiím audiovizuálním, kterým je umožněno přenášet soutěže v motoristických sportech bez povinnosti zakrýt tabákovou reklamu. Podle ESLP

⁴ Blíže viz *Kmec J.* K otázce poskytování informací o trestním řízení. *Trestní právo*, 2004, č. 10, s. 2-5.

v daném ohledu nejsou jednotlivá média ve srovnatelném postavení, neboť současné technické prostředky neumožňují skrýt loga sponzorů a jiné reklamní plochy v průběhu přímého přenosu. Upozornil dále, že podle francouzského Kasačního soudu se sporná výjimka vztahuje právě pouze na přímé přenosy, nikoli na záznamy sportovních přenosů. V případě stěžovatelů tudíž nedošlo ani k porušení zákazu diskriminace ve spojení s právem na svobodu projevu (čl. 14 ve spojení s čl. 10 Úmluvy).

Rozsudek ze dne 10. 3. 2009 ve věci *Times Newspapers Ltd (č. 1 a 2) proti Spojenému království (stížnost č. 3002/03 a 23676/03)*: na deník *The Times* byly kvůli článkům publikovaným nejprve v tištěném vydání a poté na jeho internetovém portálu podány dvě žaloby; námitka promlčení vznesená proti druhé z nich byla odmítnuta s odkazem na pravidlo, podle kterého každé publikování nactiutrhacné informace je samostatným důvodem k žalobě, což v případě internetu znamená, že nový důvod žalobě vzniká v případě každého jednotlivého přístupu (*the Internet publication rule*), nikoli pouze v případě jejího prvního umístění na internet (*the single publication rule*)

(45) *Soud předně souhlasí s tvrzeními stěžovatele, pokud se jedná o podstatný příspěvek internetových archivů k uchovávání a zpřístupňování zpráv a informací. Tyto archivy představují důležitý zdroj pro výuku a historický výzkum, zvláště vzhledem k tomu, že jsou okamžitě dostupné veřejnosti a v zásadě bezplatné. Soud se proto domnívá, že i když primární funkcí tisku v demokracii je působit jako „veřejný bládný pes“, má také cennou sekundární funkci spočívající v udržování a zpřístupňování veřejnosti archivů obsahujících zprávy, které byly v minulosti přineseny. [...]*

[...]

(47) *S ohledem na okolnosti daného případu Soud považuje za určující, že ačkoli řízení pro pomluvu ve vztahu k oněm dvěma článkům bylo zahájeno v prosinci 1999, stěžovatel až do prosince 2000 nepřipojil k těmto článkům uloženým v internetovém archivu žádné upozornění. Soud připomíná závěr odvolacího soudu, podle kterého připojení poznámky k archivním kopiím materiálu, který může být nactiutrhacný, by „zpravidla otupilo takový účinek tohoto materiálu.“ Co se týče námitky stěžovatele, že takováto povinnost je nepřiměřená, Soud pozoruje, že předmětné internetové archivy spravuje sám stěžovatel. Je také třeba zmínit, že odvolací soud netvrdil, že by potenciálně difamující články měly být z archivu úplně odstraněny. Za daných okolností se Soud podobně jako odvolací soud domnívá, že by požadavek připojit k článku umístěnému v internetovém archivu vhodně upozornění, jestliže byly noviny informovány o žalobě pro pomluvu podané v souvislosti se stejným článkem otištěným v jejich papírovém vydání, představoval nepřiměřený zásah do práva na svobodu projevu. [...]*

(48) *[...] Soud však zdůrazňuje, že jestliže postiženému musí být dána skutečná příležitost domáhat se svého práva na ochranu dobré pověsti, řízení na ochranu osobnosti zahájené proti novinám po uplynutí významné doby může, pokud zde nebudou žádné výjimečné okolnosti, dát vzniknout nepřiměřenému zásahu do svobody tisku zaučené v článku 10 Úmluvy.*

ESLP v daném případě sice porušení práva na svobodu projevu neshledal (druhá žaloba byla podána po 15 měsících od prvního uveřejnění sporných článků, promlčecí lhůta je přitom jednoletá), zároveň však dal jasně najevo, že možnost podávat žaloby proti článkům umístěným v internetových archivech nemůže být zcela časově neomezená.

Rozsudek ze dne 24. 3. 2009 ve věci *Berková proti Slovensku (stížnost č. 67149/01)*: stěžovatelka namítala, že rozhodnutí soudu o tom, že jí po dobu tří let nepřislouží právo podat návrh na vrácení způsobilosti k právním úkonům, představuje porušení jejího práva na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8 Úmluvy)

ESLP připustil, že vnitrostátní soud rozhodl o časovém omezení možnosti podat nový návrh na základě zákona (§ 186 odst. 3 občanského soudního řádu) a za účelem ochrany práv stěžovatelky a jiných osob, všiml si také, že se při svém rozhodnutí opřel o názor znalců, kteří potvrdili, že stěžovatelka trpí duševní poruchou, která není jen přechodná, a že nelze očekávat významné zlepšení jejího stavu.

Na druhé straně ovšem ESLP upozornil na to, že proti rozhodnutí soudu podal generální prokurátor mimořádný opravný prostředek, že na Slovensku zaznívaly názory, podle kterých je lhůta tří let příliš dlouhá a způsobilá vážným způsobem zasáhnout do lidských práv dané osoby, a konečně že s účinností od 1. 10. 2004 byla příslušná zákonná lhůta zkrácena na jeden rok, což však již nemohlo mít na případ stěžovatelky vliv. Vzhledem k těmto skutečnostem dospěl ESLP k závěru, že čl. 8 Úmluvy byl porušen.

Argumentace ESLP se nicméně zdá být poněkud chabá. Není zřejmé, proč by k závěru o porušení Úmluvy měly postačovat zmíněné skutečnosti (tedy v podstatě vnitrostátními soudy neakceptovaný názor prokuratury, názor části odborné veřejnosti a poté i národního zákonodárce). ESLP žádné dodatečné argumenty neuvedl a nijak ani nezdůvodnil, proč se s odmítavými názory vůči tříleté lhůtě ztotožňuje.⁵

Rozsudek ze dne 31. 3. 2009 ve věci *Natunen proti Finsku (stížnost č. 21022/04)*: stěžovatel, jenž byl odsouzen za pašování drog kromě jiného na základě provedených odposlechů telefonických hovorů mezi ním a jeho spolupachateli, se v řízení před soudem marně domáhal přístupu také k dalším policejním odposlechům, které však policejní orgány v souladu se zákonem zničily, neboť se nevztahovaly k danému trestnému činu

(47) *I když jsou policie a státní zástupce ze zákona povinni brát v úvahu okolnosti svědčící v prospěch i neprospěch podezřelého, procedura, podle které vyšetřující orgán samotný, i tehdy, když spolupracuje s obžalobou, se snaží posoudit, co má nebo nemá být relevantní pro daný případ, nemůže vyhovovat požadavkům článku 6 odst. 1 [Úmluvy]. Navíc není jasné, do jaké míry se ve skutečnosti státní zástupce podílel na rozhodnutí zničit ty nahrávky, které nebyly zařazeny do spisu. V tomto případě zničení části materiálu získaného prostřednictvím sledování telefonu zneemožnilo obhajobě ověřit relevantnost svých tvrzení a prokázat jejich pravdivost v řízení před soudy.*

⁵ Rozsudek ze dne 16. 2. 2000 ve věci stížnosti č. 29777/96.

(48) Soud sbledává, že daný případ se odlišuje kromě jiných od případů Fitt proti Spojenému království [...] a Jasper proti Spojenému království [...], kde byl Soud přesvědčen, že obhajoba byla průběžně informována a bylo jí umožněno činit návrhy a účastnit se v nejvyšší možné míře na rozhodovacím procesu a poznamenal, že potřebu zpřístupnit důkazy [disclosure] po celou dobu hodnotil soudce, což představovalo další důležitou záruku. Ve výše uvedených případech Soud porušení článku 6 odst. 1 neshledal [...]. Soud připomíná, že v tomto případě rozhodnutí týkající se nepřístupných důkazů bylo podle všeho přijato v průběhu přípravného řízení, aniž by byla obhajobě dána možnost podílet se na rozhodovacím procesu.

(49) V daném případě Soud dále poznamenává, že sporné opatření vyplývalo z nedostatku v právní úpravě, neboť tato opomněla poskytnout obhajobě adekvátní ochranu, spíše než z jednání příslušných státních orgánů, které byly na základě tehdy účinného znění zákona povinny dotčené nabrávky zničit [...]. Soud pozoruje, že vládní návrh novely zákona o donucovacích opatřeních pokládal za problematickou skutečnost, že informace podporující nevinu podezřelého by mohly být zničeny ještě před rozhodnutím ve věci [...]. Příslušné ustanovení bylo s účinností od 1. 1. 2004 změněno tak, aby lépe chránilo práva obhajoby. Tato změna však přišla pro stěžovatele příliš pozdě.

Proti České republice byla podána stížnost obsahující podobně laděnou námitku porušení práva na spravedlivý proces, ESLP se však k věci meritorně nevyjadřoval, neboť vláda a stěžovatel uzavřeli smír.⁸

Rozsudek ze dne 7. 4. 2009 ve věci Bránuše proti Rumunsku (stížnost č. 6586/03): stěžovatel, který je ve výkonu trestu odnětí svobody, se dovolával porušení článku 8 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života) s poukazem na to, že již zhruba sedm let je vystaven zápachu z dnes již uzavřené skládky komunálního odpadu nacházející se v bezprostřední blízkosti věznice

(64) Soud musí zkoumat, zda je vhodné aplikovat [...] principy článku 8 Úmluvy na daný případ, v němž „životní prostor“ stěžovatele představuje cela, v níž si odpykává svůj trest vězení, a zda stěžovatelem tvrzené škodlivé ovzduší dosahuje minimálního úrovně závažnosti tak, aby položená otázka spadala do pole působnosti zmíněného ustanovení [...].

[...]

(67) Ačkoli zdravotní stav stěžovatele se v důsledku blízkosti bývalé skládky odpadu nezhoršilo, Soud má zato, že tato okolnost nemůže vést sama o sobě k závěru, že článek 8 Úmluvy nelze na daný případ použít. Domnívá se, že vzhledem k závěrům [odborných] studií a době, po kterou byl stěžovatel působení škodlivin vystaven, byla kvalita jeho života zasažena způsobem, který byl na újmu jeho soukromého života a který není pouhým důsledkem režimu odnětí svobody. V tomto ohledu Soud zdůrazňuje, že námitka stěžovatele se týká aspektů, kterými se Soud již zabýval na poli článku 8, které překračují rámec podmíněk výkonu trestu odnětí svobody v pravém slova smyslu a které se ostatně týkají jediného „životního prostoru“, kterým stěžovatel během posledních několika let disponuje.

[...]

(71) Soud konstatuje, že ze spisu vyplývá, že dotčená skládka odpadu byla v provozu od 1998 do roku 2003, a že rostoucí objem nabromaděných odpadků prokazuje, že skládka byla i poté používána jednotlivci, neboť příslušné orgány nepřijaly opatření k jejímu účinnému uzavření [...]. Během celé této doby neměla skládka povolení nezbytná ani pro své fungování, ani pro své uzavření. [...]

[...]

(73) Soud si všímá, že ačkoli bylo povinností příslušných orgánů nechat dopředu zpracovat studie ohledně účinků předmětné škodlivé činnosti, aby bylo možno nastolit spravedlivou rovnováhu mezi různými navzájem si konkurujícími zájmy [...], místní orgány tuto svou povinnost splnily až a posteriori v roce 2003 a po silném požáru v červenci 2006. Pokud jde o dopady skládky na životní prostředí a obyvatelstvo žijící v jejím sousedství, tyto studie dospěly k závěru, že prováděná činnost byla neslučitelná s požadavky ochrany životního prostředí, že zde bylo silné znečištění překračující normy stanovené v roce 1987 a že osoby žijící v blízkosti skládky musely snášet významné znečištění ovzduší [...].

• Další aktuality ze Štrasburku

ESLP padesátiletý!

Dne 20. 4. 2009 uplynulo přesně 50 let od slavnostní inaugurace Evropského soudu pro lidská práva. Při této příležitosti byl spuštěn speciální výroční internetový portál, na němž je umístěna řada zajímavých materiálů ze života ESLP.⁹

Protokol č. 14bis

Extrémní zatíženost ESLP je již notoricky známou skutečností,¹⁰ podobně jako zatvrzelé odmítání Ruska ratifikovat Protokol č. 14 k Úmluvě z května 2004, jehož cílem bylo letošnému jubilantovi prostřednictvím částečné reformy řízení o individuálních stížnostech alespoň zčásti ulevit.

Aby letošní kulatiny ESLP nebyly zároveň jeho posledními, zrodila se v Radě Evropy myšlenka přijmout tzv. Protokol č. 14bis, který by převzal z původního protokolu dvě novinky: pravomoc zamítat stížnosti jako nepřijatelné (bez jejich komunikace žalované vládě) by byla namísto tříčlennému výboru svěřena samosoudci, tříčlenný výbor by pak nově namísto sedmičlenných senátů mohl vydávat i odsuzující rozsudky v případech, kde již existuje ustálená judikatura. Ke vstupu protokolu v účinnost by postačovala ratifikace alespoň třemi státy,¹¹ Úmluva v upraveném znění by se následně aplikovala v řízení o stížnostech podaných proti státům, které již protokol ratifikovaly. Protokol navíc výslovně předpokládá možnost, že po podpisu či ratifikaci mohou státy prohlásit, že jej budou provádět předběžně ještě před jeho vstupem v účinnost.¹²

Jiří Kmec, Praha*

⁹ Také v České republice došlo ke zkrácení původní tříleté lhůty v daném ustanovení bývalého federálního kodexu na jeden rok. Stalo se tak s účinností od 1. 8. 2005 na základě zákona č. 205/2005 Sb.

¹⁰ Rozsudek ze dne 16. 2. 2000 ve věci stížnosti č. 27052/95.

¹¹ Rozhodnutí ze dne 4. 11. 2008 ve věci stížnosti č. 466/05 *Kobner proti České republice*.

¹² Adresa je www.echr.coe.int/50/en nebo www.echr.coe.int/50/fr.

¹⁰ Podle statistik k 31. 3. 2009 byl počet neskončených věcí 125 300, což jen za první tři měsíce tohoto roku představuje nárůst o 6 550 věcí. Statistiky ESLP jsou k dispozici na jeho internetových stránkách www.echr.coe.int v sekci *Reports/Rapports*.

¹¹ Protokol č. 14 vyžaduje ratifikaci všemi smluvními stranami Úmluvy, v důsledku čehož může jeden stát jeho vstup v účinnost zcela zablokovat.

¹² Text návrhu Protokolu č. 14bis ze dne 22. 4. 2009 je k dispozici např. zde: [http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc 09/EDOC11864.htm](http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc%2009/EDOC11864.htm).

¹³ Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP (Ministerstvo spravedlnosti ČR). Autor v textu vyjadřuje pouze své vlastní názory, které nijak neodrážejí stanovisko instituce, v níž pracuje.

ROZHODNUTÍ SOUDŮ CIZÍCH STÁTŮ

Spolkový soudní dvůr (SRN): Povinnost k náhradě škody při nedbalostním neoprávněném uplatnění nároku na odstranění škody

§ 280 I, § 439 I BGB (německý občanský zákoník)

Neoprávněný požadavek kupujícího na odstranění vady podle § 439 I BGB představuje zaviněné porušení smlouvy zavazující k náhradě škody, když kupující zjistil nebo z nedbalosti nezjistil, že vada prodané věci neexistuje, nýbrž příčina příznaků, jež pokládal za vadu, leží v jeho vlastním okruhu odpovědnosti.

Spolkový soudní dvůr, rozsudek ze dne 23. 1. 2008 - VIII ZR 246/06 (LG Hildesheim)

K věci: Žalobkyně v únoru 2003 prodala a doručila žalované světelné signalizační zařízení, kterým mohly z nemocničního lůžka být ošetřujícím personálu vysílány signály pomocí světelných znamení nad dveřmi místnosti, jakož i prostřednictvím zvukových znamením jednotlivým ošetřovatelům. Zařízení bylo žalovanou, jež provozuje podnik pro elektroinstalaci, zabudováno v nově vybudovaném traktu domova důchodců, přičemž bylo zřízeno i spojení k již existujícímu signalizačnímu zařízení ve staré stavbě. Na základě hlášení o poruše ze strany domova důchodců přezkoušel pracovník žalované R dne 19. 8. 2003 instalaci zařízení, nemohl ale závadu odstranit. Potom žalovaná na žalobkyni požadovala, aby odstranila vadu na dodaném signalizačním zařízení, jež pokládala za příčinu poruchy. Servisní technik K žalobkyně, který zařízení dne 25. 8. 2003 na místě samém přezkoušel, označil jako zásadní příčinu poruchy přerušení kabelového spojení mezi starým a novým signalizačním zařízením, které odstranil. Za přezkoušení zařízení a odstranění vady požadoval včetně času stráveném cestou tam a zpět, při níž absolvoval celkem 424 km s osobním vozidlem, šest pracovních hodin. Žalobkyně požadovala po žalované náhradu nákladů, které jí vznikly při odstranění domnělé vady, včetně úroků.

Soud prvního stupně žalobě vyhověl ve výši dílčí částky 773,95 euro včetně úroků. Odvolání a revize žalované nebylo úspěšné.

Z odůvodnění: I. Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl:

Žalobkyni náleží vůči žalované nárok na náhradu škody podle § 280 I, § 249 a násl. BGB ve výši 773,95 euro včetně úroků. Žalovaná jako kupující porušila svoji povinnost po skončení smlouvy nepoškodit žalobkyni

na jejím majetku neoprávněným požadavkem na odstranění vady. Vada žalobkyní dodaného zařízení ve smyslu § 434 BGB neexistovala. Žalovaná musí odpovídat za neoprávněný požadavek vůči žalobkyni. Dokonce i kdyby oproti zjištěním Soudu prvního stupně porucha původně vznikla nikoli chybou kabelového spojení mezi starým a novým signalizačním zařízením, ale – jak tvrdila žalovaná – tak, že sestry pečovatelského zařízení provedly změny nastavení zařízení a pracovník žalované R uvolnil spojení teprve při přezkoušení zařízení a také poté zapomněl znovu připojit kabely, bylo by nedbalé, kdyby žalovaná jako odborná firma pro elektroinstalaci, jakož i pro poplachovou a požárněbezpečnostní techniku, před tím, než se obrátila na žalobkyni, nepřezkoušela pravděpodobnou možnost chybné funkce v důsledku provedení nastavení ošetřujícím personálem. Žalobkyně má proto nárok na náhradu vzniklých nákladů ve výši šesti pracovních hodin po 90 euro, protože ji žalovaná zbavila možnosti jinak využít svědka při těchto hodinových sazeb (§ 249, 250 BGB), a na náhradu cestovních výdajů ve výši 0,30 euro x 424 km včetně 16% daně z přidané hodnoty, celkem 773,95 euro.

II. Posouzení ze strany soudu ob stojí při právním přezkumu. Odvolací soud právem uvedl, že žalobkyně může od žalované požadovat náhradu škody za jí vzniklé náklady při odstranění vady signalizačního zařízení ve výši celkem 773,90 euro, neboť žalovaná svým požadavkem na odstranění vad vůči žalobkyni zaviněně porušila smluvní povinnost (§ 280 I BGB).

1. Žalované nenáleží nárok vůči žalobkyni na dodatečné plnění v podobě odstranění vady ve smyslu § 437 č. 1, § 439 BGB. Podle provedených bezchybných zjištění a v revizní instanci nenapadaných zjištění odvolacího soudu nevykazovalo žalobkyní dodané signalizační zařízení žádnou věcnou vadu ve smyslu § 434 BGB.

2. V judikatuře Spolkového soudního dvora bylo uznáno, jak revize správně uplatnila, že pouhé podání žaloby nebo zvláštní uplatnění ve státním, zákonem upraveném soudním řízení k prosazení domnělého práva nemůže být pokládáno ani za nedovolené jednání ve smyslu § 823 a násl. BGB (BGHZ 74, 9 [16] = NJW 1979, 1351; BGHZ 95, 10 [18 a násl.] = NJW 1985, 1959; BGHZ 118, 201 [206] = NJW 1992, 2014 = NJW-RR 1992, 1117 I; BGHZ 154, 269 [271 a násl.] = NJW 2003, 1934; BGHZ 164, 1 [6] = NJW 2005, 3141), ani za jednání protivící se zásadě dobré víry a tím i porušením smlouvy zavazujícím k náhradě škody (BGHZ 20, 169 [172] = NJW 1956, 787; BGH, NJW 1980, 189 = WM 1979, 1288; BGHZ 75, 1 = NJW 1980, 189 [pod I 2, jakož i v BGHZ 75, 1 nepublikováno]; NJW-RR 2005, 315 = ZEV 2005, 65 [pod II 2]). Za následky pouhého nedbalostního chybného posouzení právního stavu provozovatel takového řízení,

mimo sankcí předpokládaných již v procesním právu, zásadně neodpovídá, protože ochrana procesního protivníka je zpravidla poskytována v soudním řízení podle míry jeho zákonného vybavení. Při jiném posouzení by byl volný přístup ke státnímu soudnictví, na němž existuje i výrazný veřejný zájem, povážlivým ústavněprávním způsobem zúžena.

Na otázku, zda a za jakých předpokladů se tato judikatura dá přenést na mimoprocenční uplatnění domnělého práva, není ovšem odpověď jednotná.

a) Podle rozhodnutí Velkého senátu pro civilní věci ze dne 14. 7. 2008 (BGHZ 164, 1 [6] = NJW 2005, 3141) zůstává neomezená deliktní ochrana majetku podle § 823 I a § 826 BGB, chybí-li nápravný účinek soudního řízení. V rámci (před)smluvního vztahu stran přichází podle rozsudku Spolkového soudního dvora z 12. 12. 2006 (NJW 2007, 1458 [pod II 1 a 2]) v úvahu i nárok na náhradu škody podle § 280 I, § 311 BGB, když je někdo jako údajný dlužník neoprávněně mimosoudně konfrontován s pohledávkou a tomuto v rámci obrany před touto pohledávkou vzniknou náklady (rovněž *LG Zweibrücken*, NJW-RR 1998, 1105; *AG Münster*, NJW-RR 1994, 1261; *Palandt/Heinrichs*, BGB, 67. vyd., § 280 marg. č. 27).

b) Naproti tomu se částečně zastává pojetí, že s mimosoudním uplatněním neexistující pohledávky nemůže nakládáno jinak než s uplatněním u soudu (*KG*, rozsudek z 18. 8. 2005 – 8 U 251/04, BeckRS 2005, 10894 = marg. č. 142; stížnost proti nepřipuštění revize zamítnuta *BGH* usnesením z 7. 12. 2006 – IX ZR 167/05, BeckRS 2007, 00791 [pod 1]; *OLG Düsseldorf*, NJW-RR 1999, 746 [pod 2]; *OLG Braunschweig*, OLG-Report 2001, 196 [198]; *Grüneberg/Sutschet*, in: *Bamberger/Roth*, BeckOK-BGB, 2. vyd., § 241 marg. č. 54). V existujících závazkových vztazích existuje právo subjektivně řádným způsobem – a to i při nedbalostním nerozpoznání právního stavu – uplatnit nároky, jež se ukáží jako neoprávněné.

c) Podle názoru *Senátu* představuje v každém případě neoprávněný požadavek na odstranění vady podle § 439 I BGB zaviněné porušení smlouvy zavazující k náhradě škody, když kupující rozpoznal nebo nerozpoznal z nedbalosti, že vada neexistuje, ale příčina pro jím reklamovanou událost leží v okruhu jeho vlastní odpovědnosti (srov. k pracovní smlouvě *LG Hamburg*, NJW-RR 1992, 1301; jiný názor *OLG Düsseldorf*, NJW-RR 1999, 746, a *LG Konstanz*, NJW-RR 1997, 722 [723]). Pro kupujícího

je zjevné, že jím požadované práce k odstranění vady mohou způsobit nikoli nevýznamné náklady na straně prodávajícího. V rámci existujícího závazkového vztahu přikázaný ohled na zájmy druhé smluvní strany proto vyžaduje, aby kupující před uplatněním v rámci svých možností bedlivě přezkoušel, zda příčiny příznaků přicházející v úvahu, jež pokládal za vady, neleží v jeho vlastní sféře.

Taková povinnost nemá oproti pojetí obsaženému v revizi za následek to, že by kupující musela svoje právo požadovat odstranění vad využít tak obezřetně, že by tím svá práva z odpovědnosti za vady neznehodnotil. Kupující nemusí předem zjišťovat a určovat, zda jím reklamovaný výskyt příznaku je vadou věci (srov. *Malotki*, BauR 1998, 682 [688]). Musí pouze v rámci svých možností pečlivě přezkoumat, zda není možné zjistit příčinu, jež nespadá do okruhu odpovědnosti prodávající. Zůstává-li pak nejasné, zda vada skutečně existuje, může kupující práva z odpovědnosti za vady uplatnit, aniž by se musel obávat povinnosti k náhradě škody za zaviněné porušení smlouvy, i když se jeho požadavek nakonec ukáže jako neoprávněný. Protože u kontrolní povinnosti stíhající kupujícího jde o vyloučení příčin ležících v jejím vlastním okruhu odpovědnosti, nezáleží oproti názoru v revizi na zvláštních, odborných znalostech týkajících se předmětu kupní smlouvy, jimiž za daných okolností disponuje pouze prodávající. Přijetí takové kontrolní povinnosti není ani v rozporu s rozhodnutím IX. Civilního senátu ze dne 7. 12. 2006 (IX ZR 167/05, BeckRS 2007, 00791), jež se týkalo jiného skutkového stavu (chybné posouzení právního stavu při předprocesním platebním příkazu)

3. Odvolací soud správně rozpoznal zaviněné porušení smlouvy žalovanou. Určil, že buď žalovaná zařízení dodané žalobkyní ihned chybně zabudovala, protože nevytvořila nutné kabelové propojení mezi starou a novou stavbou, nebo že si její pracovník *R* při přezkoušení zařízení nevěšiml, že personál pečovatelského chybnou funkci zařízení způsobil změnou nastavení, a k tomu po přezkoušení opomenul znovu obnovit spojení mezi starou a novou budovou. Každá z těchto příčin, které připadají v úvahu, spadajících do vlastního okruhu odpovědnosti žalované měly být jí, resp. jejím pracovníkem (§ 278 BGB), při uplatnění péče nezbytné v obchodním styku rozpoznány, a proto musely být zohledněny před uplatněním nároku vůči žalobkyni.